

**SUHTAUTUMINEN JA KÄYTTÄYTYMINEN SEKSUAALIVÄHEMMISTÖJÄ
KOHTAAN JOUKKUEURHEILUSSA**

**Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien joukkueurheilijoiden sekä heterovalmentajien ja -
joukkuekavereiden näkökulma**

Elina Kallinen & Johanna Sammalisto

Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma

Liikuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Kesä 2021

TIIVISTELMÄ

Kallinen, E. & Sammalisto, J. 2021. Suhtautuminen ja käyttäytyminen seksuaalivähemmistöjä kohtaan joukkueurheilussa – Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien joukkueurheilijoiden sekä heteroalentajien ja -joukkuekavereiden näkökulma. Liikuntatieteellinen tiedekunta, Jyväskylän yliopisto, liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma, 92 s.

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää suhtautumisen ja käyttäytymisen eroja seksuaalivähemmistöjä kohtaan joukkueurheilussa. Lisäksi tutkimme syrjivän, homofobisen ja yhdenvertaisen toiminnan yhteyksiä urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin. Tutkimuksen kohteena olivat PRACT-hankkeen sähköisiin kyselyihin vastanneet seksuaalivähemmistöihin kuuluvat (N=95) ja heteroseksuaaliset (N=195) joukkueurheilijat sekä heteroseksuaaliset joukkueurheilun valmentajat (N=131). Kyselyaineistoja analysoimme Mann-Whitney U-testin, riippumattomien otosten T-testin, ristiintaulukoinnin ja Spearmanin korrelaatiotestin avulla. Heteroseksuaaliset joukkuekaverit pitivät sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta keskustelemista tärkeämpänä sekä suhtautuivat vaatteiden vaihtamiseen ja suihkussa käymiseen homoseksuaalien kanssa kiusallisemmin kuin heteroalentajat. Naisvalmentajat eivät suhtautuneet homoseksuaaleja vähätteleviin vitseihin yhtä harmittomasti, eivät kokeneet homoseksuaalisten urheilijoiden vaikuttavan joukkueen tai urheiluseuran ilmapiiriin yhtä kielteisesti, ja pitivät keskustelun ylläpitämistä tärkeämpänä kuin miesvalmentajat. Heteroseksuaaliset miesurheilijat pitivät homoja vähätteleviä vitsejä harmittomampina sekä lesboutta ja homoutta inhottavampana, ja kokivat seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden vaikuttavan kielteisemmin joukkueen tai urheiluseuran ilmapiiriin kuin heteroseksuaaliset naisurheilijat. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat urheilijat eivät kokeneet valmentajien rohkaisseen heitä kertomaan seksuaalisesta suuntautumisesta tai kertoneen pitävänsä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä yhtä usein kuin valmentajat olivat itse arvioineet. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat miesurheilijat kokivat valmentajan rohkaisseen, mutta myös kieltäneen, heitä kertomasta sukupuolikokemuksista tai seksuaalisesta suuntautumisesta useammin kuin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naisurheilijat. Valmentajat tai joukkuekaverit eivät olleet puuttuneet sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaan syrjintään. Toisaalta valmentajat tai joukkuekaverit eivät olleet tehneet koskaan tai vain harvoin hetero-olettamuksen seksuaalivähemmistöihin kuuluvien joukkueurheilijoiden seksuaalisesta suuntautumisesta. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat miesurheilijat kokivat valmentajan tehneen heistä hetero-olettamuksen useammin kuin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naisurheilijat. Valmentajien ja joukkuekavereiden syrjivä ja homofobinen toiminta olivat yhteydessä seksuaalivähemmistöurheilijan urheilun harrastamiseen liittyviin kielteisiin syrjinnän seurauksiin. Tulevaisuudessa olisi tärkeä tutkia tekijöitä, jotka rakenteellisella tasolla edesauttavat syrjivän toiminnan jatkumista urheilumaailmassa. Tämän myötä urheilumaailmaa pystyttäisiin muokkaamaan kaikille yhdenvertaiseksi.

Asiasanat: Seksuaalivähemmistöt, joukkueurheilu, joukkuekaverit, valmentaja, suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin, syrjintä, yhdenvertaisuus

ABSTRACT

Kallinen, E. & Sammalisto, J. 2021. Attitudes and behavior towards sexual minorities in team sports – The perspective of sexual minority team athletes and heterosexual coaches and teammates. Faculty of Sport and Health Sciences, University of Jyväskylä, Master's Thesis in Sports Pedagogy, 92 pp.

The purpose of the study was to examine the differences in attitudes and behavior towards sexual minorities in team sports. In addition, we examined the associations between discriminatory, homophobic, and equality promoting activities and the consequences of discrimination in sports. The target group of the study was sexual minority (N=95) and heterosexual (N=195) team athletes and heterosexual team sports coaches (N=131) who responded to the electronic surveys of the PRACT project. We analyzed the data using the Mann-Whitney u-test, the independent samples t-test, crosstabulation, and the Spearman correlation test. Heterosexual teammates considered discussing diversity of gender and sexual orientation more important but were more embarrassed than heterosexual coaches when changing clothes and taking a shower in the same room with homosexuals. Female coaches did not consider belittling jokes towards homosexuals to be as harmless, did not find the impact of homosexual athletes to be as negative on the atmosphere of a team or a sports club, and considered it more important to maintain a conversation than male coaches. Heterosexual male athletes found gay-belittling jokes more harmless, being lesbian or gay more repulsive, and felt that athletes belonging to sexual minorities had a more negative impact on the atmosphere of the team or the sports club than heterosexual female athletes. Athletes belonging to sexual minorities did not feel that the coaches encouraged them to disclose their sexual orientation or had said that they considered equality and non-discrimination to be as important as the coaches themselves had assessed. Male athletes belonging to sexual minorities felt that the coach encouraged them to, but also prevented them from sharing their sexual experiences or sexual orientation more often than female athletes belonging to sexual minorities. Coaches or teammates had not intervened discriminatory behavior towards gender and sexual minorities. On the other hand, coaches or teammates have never or rarely made a heterosexual assumption about the sexual orientation of team athletes belonging to sexual minorities. Male athletes belonging to sexual minorities felt that the coach had made a heterosexual assumption about them more often than female athletes belonging to sexual minorities. Discriminatory and homophobic behavior by coaches and teammates was associated with the negative consequences of discrimination related to the sport of a sexual minority athlete. In the future, it is important to study factors which contribute to the persistence of discriminatory practices on a structural level in the world of sports. This could help in making the world of sports more equal for everyone.

Key words: Sexual minorities, team sports, teammates, coach, attitudes towards sexual minorities, discrimination, equality

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO.....	1
2	SEKSUAALIVÄHEMMISTÖT	5
2.1	Seksuaalisuus ja seksuaalivähemmistöt.....	5
2.2	Seksuaalivähemmistöt urheilussa	7
2.2.1	Lainsäädäntö liikunnassa ja urheilussa.....	9
2.2.2	Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma.....	10
3	SUHTAUTUMINEN SEKSUAALIVÄHEMMISTÖIHIN URHEILUSSA	12
3.1	Hetero- ja sukupuolinormatiivisuus.....	12
3.2	Homofobia.....	13
3.3	Urheilumaailman asenneilmasto.....	14
4	SYRJIVÄ KÄYTTÄYTYMINEN URHEILUSSA	17
4.1	Syrjinnän muodot	17
4.2	Syrjintä urheilussa	19
4.2.1	Valmentajien rooli seksuaalivähemmistöjen syrjinnässä	20
4.2.2	Joukkuekavereiden rooli seksuaalivähemmistöjen syrjinnässä	23
4.3	Syrjinnän seuraukset.....	25
5	TUTKIMUSMENETELMÄT	28
5.1	Tutkimuskysymykset.....	28
5.2	Tutkimusaineistot ja niiden keruu	29
5.2.1	Valmentaja-aineisto	29
5.2.2	Joukkueurheilija-aineisto.....	30

5.3	Tutkimuksessa käytetyt mittarit ja muuttujat	31
5.4	Tilastomatemattinen aineistojen käsittely.....	39
5.5	Tutkimuksen luotettavuus	40
6	TULOKSET	42
6.1	Heterovalmentajien ja -joukkuekavereiden suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin 42	
6.2	Valmentajien käyttäytyminen seksuaalivähemmistöjä kohtaan	48
6.3	Valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytyminen: erot ja yhteys urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin	57
6.3.1	Valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytyminen joukkueurheilussa	57
6.3.2	Valmentajan ja joukkuekavereiden käyttäytymisen yhteys seksuaalivähemmistöurheilijoiden urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin.....	62
7	POHDINTA.....	65
	LÄHTEET	79

1 JOHDANTO

Seksuaalivähemmistöt liikunnassa ja urheilussa ovat ajankohtainen ja tunteita herättävä aihe. Urheilujoukkueet muodostuvat hyvin erilaisista ihmisistä niin arvoiltaan, kyvyiltään, persooniltaan kuin etnisiltä taustoiltaan, kulttuureiltaan ja seksuaalisilta suuntautumisiltaan (Griffin & Taylor 2012) ja mielestämme parhaimmillaan urheilukulttuuri yhdistää ihmisiä saman intohimon pariin. Tästä huolimatta homofobinen suhtautuminen on yleisempää joukkueurheilussa muuhun urheiluun verrattuna (Hemphill & Symons 2009; Le Blanc & Jackson 2007), ja joukkueurheilua onkin pidetty seksuaalivähemmistöille erityisen vihamielisenä ja rajoittavana ympäristönä (Kokkonen 2019b; Jones & McCarthy 2010). Urheilussa tapahtuva syrjintä ja muu epäreilu kohtelu kohdistuu seksuaalivähemmistöihin heteroseksuaaleja useammin (Coulter, Herrich & Friedman 2016; UNESCO 2016) ja organisoitu urheilu on yleisin urheiluympäristö, jossa seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää tapahtuu (Symons, O’Sullivan & Polman 2017). Tämä voi johtua urheilu- ja liikuntakulttuurissa syvällä piilevistä rakenteista, kuten vahvasta heteronormatiivisuudesta (Gough 2007) ja homofobisesta puhekulttuurista (Lilleaas 2007).

Heteroseksuaalisuutta pidetään kaikkia liikunnan harrastajia koskevana normina (Griffin 1998; Hemphill & Symons 2009), minkä takia monen seksuaalivähemmistöön kuuluvan urheilijan on vaikea tuoda oma seksuaalinen suuntautumisensa julkisesti esille urheilun parissa (Aaltonen, Joronen & Villa 2009, 141). Tästä käytännön esimerkkinä toimii Janne Puhakka, joka on ensimmäinen suomalainen joukkueurheilija, joka kertoi avoimesti homoseksuaalisuudestaan julkisuudessa vuoden 2019 lokakuussa. Puhakka kertoi seksuaalisesta suuntautumisestaan julkisuudessa vasta aktiiviuransa päätyttyä, koska hän pelkäsi, että asia sulkee häneltä joitain ovia. (Yle.fi 2019.) Vaikenemista ja “kaapissa pysymistä” selittää mahdollisesti se, että urheilumaailma on nähty tyypillisesti miesten ja maskuliinisuuden kenttänä, johon homoseksuaaliset miehet eivät kuulu (Cox & Thompson 2001; Hemphill & Symons 2009). Kuitenkin noin 5–15 prosenttia Suomen väestöstä kuuluu seksuaalivähemmistöihin (Brusila 2020, 167; Junkala & Lallukka 2012, 43; Lehtonen 2007; Tilastokeskus 2020), ja myös monien lajien harrastajien joukossa on seksuaalivähemmistöihin kuuluvia urheilijoita (Aaltonen ym. 2009, 141). Mielestämme kaikkien ihmisten tulisi ymmärtää ja hyväksyä tämä, jotta

seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden ei tarvitsisi piilotella seksuaalista suuntautumistaan kielteisten asenteiden ja ennakkoluulojen pelossa.

Urheilumaailmassa lesboja kohtaan ollaan yleisesti ottaen kunnioittavampia kuin homoja (Halbrook, Watson & Voelker 2019). Toisaalta etenkin miehisiä joukkueurheilulajeja harrastavien naisten oletetaan kuuluvan seksuaalivähemmistöön (Fallon & Jome 2007; Morrow & Gill 2003; Ravel & Rail 2007) jo sillä perusteella, että he ovat osa perinteisesti miesten hallitsemaa urheilun kenttää (Cox & Thompson 2001). Lisäksi seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten kokema seksuaalinen häirintä on yleistä urheilussa (Laakso ym. 2020, 95). Miesten tilanne on kuitenkin monessa suhteessa huonompi, sillä seksuaalivähemmistöihin kuuluvat miesurheilijat kohtaavat homofobiaa (Denison & Kitchen 2015) sekä sanatonta ja fyysistä häirintää useammin kuin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naisurheilijat (Kokkonen 2018).

Joukkuelajeissa syrjintä tulee esiin usein koko joukkueen edessä (Junkala & Lallukka 2012, 40). Syrjijöinä saattavat toimia niin valmentajat (Brackenbridge 2001; Brackenbridge & Cense 2001; Sand, Fasting, Chroni & Knorre 2011) kuin joukkuekaveritkin (Bjørnseth & Szabo 2018; Fasting Brackenbridge & Knorre 2014; Fasting & Sand 2015; Kokkonen 2018). Urheilun homofobinen syrjintä ja sukupuolistereotypia eivät vahingoita ainoastaan seksuaalivähemmistöjen edustajia vaan sillä on kielteisiä vaikutuksia koko joukkueen urheilusuorituksiin ja urheiluun osallistumiseen (Brackenridge, Jarvis, Maddocks & Rivers 2008; Cunningham 2015a). Syrjinnällä on kielteisiä vaikutuksia niin urheilijan terveyteen, hyvinvointiin kuin liikunnan ja urheilun harrastamiseen (Kokkonen 2012, 8). Seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla urheilijoilla tulee olla mahdollisuus tuoda oma seksuaalinen suuntautumisensa esille ilman pelkoa kielteisistä seurauksista (Women's Sport Foundation 2016). Myös Suomen liikuntalain (2015, 2§) yhtenä tavoitteena on eriarvoisuuden vähentäminen liikunnassa. Jokaisen on tärkeä ymmärtää, että seksuaalivähemmistöjen kunnioittava, reilu ja yhdenvertainen kohtelu on kaikkien liikunta- ja urheilutoiminnassa mukana olevien ihmisten vastuulla (Kavoura & Kokkonen 2020; Women's Sport Foundation 2016).

Urheilumaailman yleinen asenneilmapiiri seksuaalivähemmistöjä kohtaan on kuitenkin muuttunut avoimemmaksi ja hyväksyvämmäksi sekä miesten (Barber & Krane 2007; Lepola

2018) että naisten (Anderson & Bullingham 2015) keskuudessa. Lisäksi homofobia on vähentynyt urheilun piirissä (Anderson & Bullingham 2015). Myös suomalaisten myönteinen suhtautuminen homoseksuaaleihin on yleistynyt vuosina 2002–2016 (Jalonen & Salin 2020). Oikeusministeriön (2020) tuoreen tietoraportin mukaan 70 prosenttia suomalaisista seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvista kokee myönteisen suhtautumisen lisääntyneen ja 11 prosenttia vähentyneen viimeisen viiden vuoden aikana, kun taas 40 prosenttia ja 36 prosenttia olivat vastaavat osuudet Euroopan Unionissa. Suomalaisten aiempaa myönteisempi suhtautuminen saattaa selittyä tietoisuuden lisääntymisellä ja julkisilla huippu-urheilijoiden “kaapista ulostuloilla”. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen eteen on kuitenkin tehtävä vielä töitä, sillä suomalainen liikuntakulttuuri ei ole saavuttanut tilannetta, jossa myös vähemmistöjen edustajat olisivat tyytyväisiä (Pyykkönen 2016). Esimerkiksi yhteiskuntarakenteissa ilmenevään, institutionaaliseen homofobiaan liittyvän muutoksen aikaansaaminen vie aikaa, ja toivottavasti uusien sukupolvien avoimempi ilmapiiri ja asennemuutos nostaa päätään vahvemmin myös urheilun kentällä. Nuoret urheilijat ovatkin avainasemassa muutoksen aiheuttajina, koska heillä on usein valveutuneemmat asenteet seksuaalista monimuotoisuutta kohtaan kuin vanhemmalla ikäpolvella (Brackenbridge ym. 2008).

Urheiluseuratoiminta on Suomessa hyvin yleistä lasten ja nuorten keskuudessa, sillä 62 prosenttia 9–15-vuotiaista harrastaa liikuntaa tai urheilua urheiluseurassa (Kokko & Martin 2019, 49). Tulevina liikunnan ja terveystiedon opettajina koimme aiheen tutkimisen tärkeäksi, jotta toimiessamme lasten ja nuorten parissa osaamme edistää yhdenvertaisuutta, puuttua syrjintään sekä osaltamme edistää kaikille turvallisen ja hyväksyvän liikuntakulttuurin muodostumista. Kokkosen (2019b) mukaan häirintää ennaltaehkäisevien keinojen keksiminen sekä valmentajien ja liikunnanopettajien koulutuksen kehittäminen on mahdollista ajankohtaisen tutkimuksen avulla. Mielestämme tutkielmamme aihe antaa vahvistusta ja lisää näkökulmia siihen, miksi yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa on tärkeä edistää urheilussa ja liikunnassa. Yhdenvertainen sekä fyysisesti ja psyykkisesti turvallinen liikkumisympäristö kuuluu mielestämme kaikille. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014, 273) mukaan liikunnan avulla kasvattamiseen kuuluu muun muassa kunnioittava vuorovaikutus ja vastuullisuus. Liikunnan avulla halutaan tarjota mahdollisuuksia iloon, keholliseen ilmaisuun, osallisuuteen, rentoutumiseen ja toisten auttamiseen sekä tunteiden säätelyyn ja tunnistamiseen.

Kannustava ja hyväksyvä ilmapiiri ovat edellytys liikunnan tavoitteiden saavuttamiseksi. Koulussa yhteisön jäsenet tulisi kohdata samanarvoisesti riippumatta mistään yksilöön liittyvästä henkilökohtaisesta tekijästä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 28, 273, 275.)

Haluamme tutkielmamme avulla osoittaa urheilussa ja liikunnassa ilmeneviä epäkohtia, joiden vuoksi liikuntakulttuuri ei ole kaikille turvallinen ympäristö. Toivomme tutkielmamme tuovan kaikille urheilun ja liikunnan parissa toimiville ihmisille tietoisuuden siitä, miten urheilun puhe- ja toimintakulttuuri voi vaikuttaa seksuaalivähemmistöön kuuluvien liikunnan harrastajien turvallisuuden tunteeseen ja hyvinvointiin, vaikka omalla toiminnalla ei olisikaan tarkoitus rajata ketään ulkopuolelle.

Kattavan tutkimustiedon ansiosta liikunnan ja urheilun parissa ollaan tietoisia seksuaalivähemmistöjen huonosta kohtelusta ja syrjinnästä sekä niiden aiheuttamista ongelmista (Brackenridge ym. 2008). Tutkimusmaailma hyötyisi mahdollisimman moninaisista näkökulmista ja lähestymistavoista tutkia seksuaalivähemmistöjen kokemuksia urheilussa (Kavoura & Kokkonen 2020; Waldron 2019). Tutkimusasetelmamme tarjoaa tähän ratkaisua, sillä sen avulla pystymme vertaamaan toisiinsa seksuaalivähemmistöihin kuuluvien joukkueurheilijoiden kokemuksia valmentajan käyttäytymisestä ja heteroseksuaalisten valmentajien arvioita omasta käyttäytymisestäään. Tällaista vertailua ei ole aiemmin tehty. Lisäarvoa tutkimuksellemme tarjoaa myös se, että tutkimme suhtautumista ja käyttäytymistä seksuaalivähemmistöihin useasta eri näkökulmasta. Hyödynnämme työssämme vuoden 2018 syksyllä kerättyjä PRACT-tutkimushankkeen valmentajille ja joukkueurheilijoille suunnattuja kyselyaineistoja. Tutkielmamme tarkoituksena on selvittää suhtautumisen ja käyttäytymisen eroja seksuaalivähemmistöjä kohtaan heterovalmentajien, -joukkuekavereiden ja seksuaalivähemmistöjen näkökulmista. Lisäksi tarkastelemme syrjivän, homofobisen ja yhdenvertaisen toiminnan yhteyksiä urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin.

2 SEKSUAALIVÄHEMMISTÖT

2.1 Seksuaalisuus ja seksuaalivähemmistöt

Seksuaalisuus on monitahoinen käsite, eikä sitä voida määritellä ainoastaan seksuaalisten tekojen tai biologisten viettien kautta (Ryttyläinen & Valkama 2010, 14). Seksuaalisuus on itsensä seksuaalisesti kokemista sekä itseilmaisun tapa (Ferrante 2014), ja se on osa ihmisen koko elinkaarta (Vilkkä 2011, 17). Seksuaalisuus on inhimillinen ja kokonaisvaltaisesti terveyteen vaikuttava ominaisuus, jonka on todettu muuttuvan läpi elämän (Vilkkä 2011, 17). Tasapainoinen ja terve suhtautuminen seksuaalisuuteen lisää hyvinvointia ja kokonaisvaltaista terveyttä (Suomen Mielenterveys ry 2021), sillä seksuaalisuus nähdään yhtenä tärkeänä ihmisen perustarpeena (Ryttyläinen & Valkama 2010, 11).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL; 2020) mukaan *“seksuaalisella suuntautumisella tarkoitetaan useimmiten sitä, kehen tai keihin henkilö viehättyy tai rakastuu, tai sitä, kenen tai keiden kanssa hän harrastaa seksiä.”* Alangon (2014, 18) näkökulmasta seksuaalinen suuntautuminen tarkoittaa kykyä tuntea emotionaalista ja/tai seksuaalista vetoa toiseen ihmiseen. Seksuaalinen halu tai mielenkiinto voi kohdistua vastakkaista, samaa tai molempia sukupuolia kohtaan. Toisaalta on myös mahdollista, että seksuaalinen halu ei kohdistu kehenkään. (Lehtonen & Mustola 2004, 20–21.) Seksuaalinen suuntautuminen koostuu eri osa-alueista, kuten identiteetistä, mieltymyksestä ja käytännöstä (THL 2020). Ihminen ei voi valita omaa seksuaalista suuntautumistaan, ja se voi muuntua elämän aikana (Nissinen & Sassi 2020, 127). Seksuaali-identiteetti on jokaisen itse määrittelemä käsitys omasta seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä ja sukupuoliroolista (Ryttyläinen & Valkama 2010, 13–14), ja se sisältää muun muassa tunnistetut seksuaaliset tarpeet, seksuaalisen toiminnan mieltymykset ja ilmaisun tavat, seksuaaliset arvot, seksuaalisen suuntautumisen ja kumppaniin liittyvät seksuaaliset mieltymykset (Santalahti 2017). Käsitys omasta seksuaali-identiteetistä muotoutuu murrosiän loppupuolella (Ryttyläinen & Valkama 2010, 13). Seksuaalinen identiteetti on merkittävä osa itsetuntoa, sillä siihen kuuluu keskeisesti myös sosiaalinen seksuaalinen identiteetti. Sosiaalisessa seksuaalisessa identiteetissä on tärkeää, että ihminen kokee kuuluvansa ryhmään ja sen mukaiseen identiteettiin. (Santalahti 2017.)

Seksuaalivähemmistöillä terminä tarkoitetaan kaikkia ei-heteroseksuaalisia ihmisiä (Alanko 2014, 6). Esimerkiksi homoseksuaalit, biseksuaalit, panseksuaalit, aseksuaaliset sekä queerit voivat kokea kuuluvansa seksuaalivähemmistöihin (Kokkonen 2015). *Homoseksuaalit* ovat ihmisiä, jotka tuntevat seksuaalista ja emotionaalista vetovoimaa saman sukupuolen edustajia kohtaan. Tähän ryhmään kuuluvat sekä naiset, joita kutsutaan *lesboiksi*, että miehet, joita kutsutaan *homoiksi*. (Alanko 2014, 5.) *Biseksuaalit* puolestaan tuntevat emotionaalista, seksuaalista tai romanttista vetovoimaa sekä omaa että eri sukupuolta olevia kohtaan (Nissinen & Sassi 2020, 130). *Panseksuaaleille* sukupuolella ei ole merkitystä, vaan he tuntevat emotionaalista ja/tai seksuaalista vetoa kaikkia sukupuolia kohtaan (Karvinen & Venesmäki 2019). Pan- ja biseksuaalisuus ovat osittain päällekkäisiä termejä, mutta panseksuaalisuus on hieman uudempi termi kuin biseksuaalisuus. Lisäksi panseksuaaliset ihmiset kokevat termin vapauttavan heidät asettamasta vetovoiman kohteita luokkiin sukupuolen perusteella. (Seta ry 2021.) *Aseksuaalit* eivät koe seksuaalisuutta tai tarvetta jakaa sitä muiden kanssa. Osa aseksuaalisista ihmisistä voi pitää aseksuaalisuutta seksuaalisen suuntautumisen puuttumisena, kun taas osa aseksuaalisista ihmisistä voi määrittää oman seksuaalisen suuntautumisensa, mutta he eivät koe tarvetta tuntemuksien eroottiseen tai seksuaaliseen toteuttamiseen. (Alanko 2014, 6.) *Queer* on melko uusi käsite, joka Nissisen ja Sassin (2020, 130) mukaan tarkoittaa ihmistä, joka ei halua määritellä omaa seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoltaan. Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien normien kyseenalaistaminen liittyy tyypillisesti queer-käsitteeseen. Lisäksi queer-ihmiset pitävät yhteiskunnassa vallitsevia seksuaalista suuntautumista tai sukupuoli-identiteettiä kuvaavia luokituksia ahtaina, minkä takia he eivät yleensä halua käyttää niitä. (Alanko 2014, 6.)

Tutkimuskirjallisuudessa on useita yleisesti esiintyviä seksuaalivähemmistöjä kuvaavia termejä ja lyhenteitä. *Sateenkaareva* on termi, jota käytetään määriteltäessä erilaisia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyviä asioita. Esimerkiksi sateenkaarinuori tarkoittaa seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvaa nuorta. (Karvinen & Venesmäki 2019.) *LGBTQI+* on etenkin kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa yleisesti käytetty sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta kuvaava lyhenne. Kirjainlyhenne tulee sanoista lesbian, gay, bisexual, trans, queer, intersexual ja kaikki muut sukupuolen ja seksuaalisuuden muodot. (Berg & Kokkonen 2020a; Kokkonen 2020). Suomalainen versio kirjainlyhenteestä on joko LHBTIQ tai HLBTIQ riippuen siitä, mihin seksuaali- tai sukupuolivähemmistöryhmiin halutaan viitata

(Karvinen & Venesmäki 2019). Toinen kansainvälisesti käytetty sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä kuvaava kirjainlyhenne on GSM (*engl. gender and sexual minorities*) (Williams ym. 2018).

Sateenkaareva-termistön alla määritellään myös sukupuolivähemmistöjen edustajat. Sukpuolivähemmistöön kuuluvat ne ihmiset, joiden sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu eivät ole syntymässä määritellyn sukupuolen mukaiset. Tässä yhteydessä puhutaan cissukupuolesta: cisnainen on syntymähetkellä määritelty naiseksi, cismies on määritelty mieheksi ja tämä sukupuoli vastaa heidän kokemustaan. Sukpuolivähemmistö-termillä tarkoitetaan yleisesti transihmisiä ja intersukupuolisia. Trans-termiin kuuluvat muun muassa sukupuoliottomat, transsukupuoliset, transvestiitit ja muunsukupuoliset. (Karvinen 2020, 4, 7.) Tutkielmassamme olemme rajanneet tutkimuskysymykset koskemaan vain seksuaalivähemmistöjä.

2.2 Seksuaalivähemmistöt urheilussa

Seksuaalivähemmistöjen osuudesta väestössä ei ole tarkkoja suomalaisia tilastoja, mutta Lehtosen (2007) ja Tilastokeskuksen (2020) mukaan Suomen väestöstä noin 5–15 prosenttia kokee kuuluvansa seksuaalivähemmistöihin. Myös monien lajien harrastajien ja huippujen joukossa on seksuaalivähemmistöihin kuuluvia urheilijoita. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden on vaikea tuoda oma seksuaalinen suuntautumisensa julkisesti esille ja he suojelevat joukkuettaan, itseään tai sponsoreitaan, koska etenkin miesten homoseksuaalisuus kohtaa ennakkoluuloja ja kielteisiä asenteita erityisesti joukkueurheilussa. (Aaltonen ym. 2009, 141.) Ehkä juuri tämän takia seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset osallistuvat harvemmin organisoituun urheiluun kuin heteroseksuaaliset ihmiset (Doull ym. 2018).

Aaltonen ynnä muiden (2009) mukaan homous on edelleen tabu urheilumaailmassa, vaikka seksuaalivähemmistöistä keskustellaankin nykyään jo paljon avoimemmin kuin aikaisemmin. Urheiluympäristöissä seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä keskusteluja on vältelty ja torjuttu pääasiassa kahdella tavalla. Ensimmäinen tapa on, että ei olla haluttu myöntää, että muitakin kuin heteroseksuaalisia urheilijoita ylipäätään on. Toinen tapa on, että urheilumaailmassa ajatellaan, että seksuaalinen suuntautuminen ei vaikuta urheiluun lainkaan,

vaan urheiluseurojen tulisi saada rauhassa keskittyä olennaiseen eli harrastamiseen ja urheiluun. (Junkala & Lallukka 2012, 38.)

Heteroseksuaalisuutta pidetään kaikkia urheilijoita koskevana normina liikunnan ja urheilun parissa (Griffin 1998; Hemphill & Symons 2009). Hetero-olettamus on vahva etenkin miesten suosimissa urheilulajeissa (Cox & Thompson 2001). Tähän syynä on mahdollisesti se, että urheilumaailma on nähty tyypillisesti miesten ja maskuliinisuuden kenttänä, johon homoseksuaaliset miehet eivät kuulu (Cox & Thompson 2001; Hemphill & Symons 2009). Joukkuelajeissa homopelaajat tuntuvat uhkaavan joukkuepelin arvoja, heteroseksuaalipelaajien käsityksiä itsestään ja maskuliinisuuden normeja (Jones & McCarthy 2010). Sen sijaan esteettiset lajit, kuten tanssi, telinevoimistelu ja taitoluistelu, näyttävät tyttöjen ja/tai homoseksuaalien lajeina (Elling & Knoppers 2005; Priyadharshini & Pressland 2016; Rave, Perez & Poyatos 2007).

Naisten urheilujoukkueissa tilanne on kuitenkin toinen, ja muutamat tutkimukset puhuvat naisten keskuudessa vallitsevasta yhdenvertaisesta ilmapiiristä. Monessa joukkuelajissa tyttö- tai naispelaaja voi avoimesti kuulua seksuaalivähemmistöön, eikä kenenkään urheilusuoritusta kyseenalaisteta seksuaalisen suuntautumisen vuoksi (Karvinen 2020, 39). Sosiaalinen ilmapiiri naisten urheilujoukkueissa on seksuaalivähemmistöt hyväksyvä, heitä suojeleva ja jopa saman sukupuolisia suhteita ylistävä (Sanders 2015). Toisaalta naisten oletetaan olevan muuta kuin heteroseksuaaleja jo sillä perusteella, että he ovat urheillessaan astuneet perinteisesti miesten hallitsemalle urheilun kentälle (Cox & Thompson 2001). Etenkin miehisiä joukkueurheilulajeja harrastavien naisten oletetaan kuuluvan johonkin seksuaalivähemmistöryhmään (Fallon & Jome 2007; Morrow & Gill 2003; Ravel & Rail 2007). Tätä miesten ja naisten urheilumaailmoissa vallitsevaa ristiriitaa vahvistaa entisestään se, että aktiiviuransa aikana avoimia lesboja on enemmän kuin homoja (Zipp 2011). Tähän voi olla syynä se, että naisten lesbous ei ole urheilussa yhtä iso tabu kuin miesten homous. Yleisesti ottaen voidaan kuitenkin todeta, että urheilumaailmassa lesboja kohtaan ollaan kunnioittavampia kuin homoja (Halbrook ym. 2019).

2.2.1 Lainsäädäntö liikunnassa ja urheilussa

Liikunnan ja urheilun harrastamisen tavoitteena on lisätä hyvinvointia, mutta seksuaalivähemmistöön kuuluville liikunnan ja urheilun harrastamiseen liittyy haasteita (Karvinen & Venesmäki 2019), sillä juuri joukkuelajeissa homoseksuaaliset urheilijat nähdään uhkana (Jones & McCarthy 2010). Lainsäädännöllä pyritään takaamaan kaikille henkilökohtaisista ominaisuuksista riippumatta tasapuolinen mahdollisuus toimia urheilun parissa joutumatta syrjinnän tai epäoikeudenmukaisen käyttäytymisen kohteeksi.

Nuorisolaki (2016), tasa-arvolaki (2014), yhdenvertaisuuslaki (2014) ja liikuntalaki (2015) ovat esimerkkejä laeista, jotka määrittävät liikunta- ja urheilujärjestöjä (Pyykkönen 2016). *Nuorisolain* (1285/2016, 2§) tavoitteena on edistää nuorten osallisuutta, vaikuttamismahdollisuuksia, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja oikeuksien toteutumista sekä tukea nuorten harrastamista, kasvua, yhteisöllisyyttä ja itsenäistymistä. *Tasa-arvolain* (1329/2014, 1§), joka viralliselta nimeltään on laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, tavoitteena on estää syrjintä, joka perustuu sukupuoleen. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa ja estää syrjintä, joka perustuu sukupuoleen, sukupuolen ilmaisuun tai sukupuoli-identiteettiin (Tasa-arvolaki 2014).

Suomessa *yhdenvertaisuuslain* (2014, 8§) mukaan ketään ei saa syrjiä iästä, kansalaisuudesta, sukupuolesta, kielestä, alkuperästä, uskonnosta tai vakaumuksesta riippumatta. Myöskään ihmisten mielipiteet, seksuaalinen suuntautuminen, poliittisuus, ammattiyhdistystoiminta, vamma, terveydentila, perhesuhteet tai muu ihmiseen liittyvä syy ei saa vaikuttaa ihmisten samanarvoisuuteen. Lain tavoitteena on ehkäistä syrjintää, lisätä yhdenvertaisuutta ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. (Yhdenvertaisuuslaki 2014, 8§.)

Liikuntalain (2015, 2§) tavoitteena on edistää väestön terveyttä ja hyvinvointia, lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja kehittämistä sekä liikunnan ja huippu-urheilun rehellisyyttä ja eettisiä periaatteita. Lisäksi liikuntalain tavoitteena on edistää eri väestöryhmien liikunta- ja harrastusmahdollisuuksia, vähentää eriarvoisuutta liikunnassa sekä edistää liikunnan kansalaistoimintaa, joka sisältää seuratoiminnan. Liikuntalain toteuttamisen lähtökohtina ovat yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, yhteisöllisyys,

monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä kestävä kehitys ja ympäristön kunnioittaminen. (Liikuntalaki 2015, 2§.)

2.2.2 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen aseman tulisi olla tasa-arvoinen ja yhdenvertainen liikunnassa ja urheilussa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien näkökulmista (Berg & Kokkonen 2020b). Liikuntalain uudistamisen myötä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden merkitys on lisääntynyt urheilun parissa. Liikuntalaki nimittäin edellyttää, että valtionapua hakevilla urheiluseuroilla ja muilla liikuntaa edistävillä järjestöillä on oman toimintansa osalta voimassa olevat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Mikäli suunnitelmat puuttuvat, voidaan kyseisen järjestön valtionapukelpoisuus evätä. (Pyykkönen 2016.) Yhdenvertaisuussuunnittelu tarkoittaa organisaation arviointia ja toiminnan kehittämistä yhdenvertaisuuden näkökulmasta, ja se on keskeisin väline yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Toiminnan kehittämisen tulee olla suunnitelmallista ja tavoitteellista. (Oikeusministeriö 2020.) Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa yhdenvertaisuuden edistämiseen tähtäävät konkreettiset toimenpiteet tulisi tunnistaa ja toteuttaa, sekä seksuaalivähemmistöt huomioida aidosti. Näiden keinojen avulla viestitään avoimesta ja jokaiselle turvallisesta urheilumaailmasta. (Karvinen 2020, 41.)

Liikuntaa ja urheilua koskeviin asenteisiin ja käytäntöihin pystytään vaikuttamaan lajiliittojen omalla esimerkillä (Tasa-arvoaltuutettu 2012). Kyllösen (2017) selvityksessä tarkasteltiin muun muassa sitä, kuinka muutamien lajiliittojen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat toteutuvat. Kyseiset lajiliitot olivat Suomen Palloliitto, Suomen Voimisteluliitto, Suomen Jääkiekkoliitto, Suomen Salibandyliitto ja Suomen Urheiluliitto. Lajiliittojen yleinen ilmapiiri ja sitoutuneisuus yhdenvertaisuuden edistämiseen olivat tutkimuksen perusteella varsin myönteistä. Selvityksen perusteella lajiliiton jäsenet kaipaivat kuitenkin enemmän ohjeistusta yhdenvertaisuuden edistämiseen sekä avoimempaa ilmapiiriä yhdenvertaisuusasioista keskustelemiseen ja asioiden jakamiseen. Vaikka suurin osa lajiliittojen jäsenistä ja toimihenkilöistä koki, että järjestön työntekijä tai luottamushenkilö voisi tuoda avoimuutta samaa sukupuolta olevan kumppanin (Jääkiekkoliitto 88 %, Salibandyliitto 99 %, Suomen Urheiluliitto 89 %), etenkin Jääkiekkoliittoon kuuluvat tutkimukseen osallistuneet

ihmiset olivat sitä mieltä, että kyseinen ratkaisu vaatisi suurta rohkeutta konservatiivishenkisen jääkiekkoyhteisön vuoksi. (Kyllönen 2017, 41.) Jääkiekkoseurojen konservatiivisesta ilmapiiristä kertoo myös se, että vasta vuoden 2019 lokakuussa ensimmäinen suomalainen joukkueurheilija Janne Puhakka kertoi avoimesti homoseksuaalisuudestaan julkisuudessa. Puhakka kertoi seksuaalisesta suuntautumisestaan julkisuudessa vasta aktiiviuransa päätyttyä, koska hän pelkäsi, että asia sulkee häneltä joitain ovia. (Yle 2019.)

Yhteiskunnallisellakin tasolla yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen iso haaste on, että vielä ei tiedetä tarpeeksi kaikkien syrjinnän vaarassa olevien ihmisten haasteita (Karvinen 2020, 11). Liikuntalain uudistuksista huolimatta suomalainen liikuntakulttuuri ei ole saavuttanut tilannetta, jossa myös vähemmistöjen edustajat olisivat tyytyväisiä (Pyykkönen 2016, 15). Yhdenvertaisuussuunnittelu antaa mahdollisuuden aikaisempien käytäntöjen kriittiseen puntarointiin ja uusien luomiseen. Sen lisäksi, että yhdenvertaisuuden edistäminen on velvoite, on se myös mahdollisuus saavuttaa laajempia kohderyhmiä urheiluseuran toimintaan sekä parantaa toiminnan laatua. Yhdenvertaisuuden näkyvä edistämistoiminta voi myös lisätä seuran houkuttelevuutta ja parantaa julkista kuvaa. Yhdenvertaisuuden lisääntyminen puolestaan parantaa urheiluseuran viihtyvyyttä ja toimintaan sitoutumista. (Pimiä 2020, 23.) Jokaisen urheilutoiminnassa mukana olevan ihmisen on tärkeä muistaa, että yhdenvertaisuuden edistäminen sekä reilu ja kunnioittava kohtelu on jokaisen seuratoiminnassa mukana olevan ihmisen vastuulla (Kavoura & Kokkonen 2020; Women's Sport Foundation 2016).

3 SUHTAUTUMINEN SEKSUAALIVÄHEMMISTÖIHIN URHEILUSSA

3.1 Hetero- ja sukupuolinormatiivisuus

On väistämätöntä, että yhteisöissä vallitsee sääntöjä, normeja, jotka ohjaavat ihmisten toimintaa. Näitä normeja on muodostunut myös seksuaalisuuden ja sukupuolen ilmaisemiseen. Heteronormatiivisessa ajattelutavassa miehet ja naiset ovat kiinnostuneita toisistaan (Alanko 2014, 6; THL 2020), ja heteroseksuaalisuus nähdään muita seksuaalisia suuntautumisia luonnollisempana, normaalimpana ja toivotumpana (Alanko 2014, 6; Karvinen & Venesmäki 2019; THL 2020). Ajattelutavan mukaisesti on yleistä olettaa kaikkien ihmisten olevan heteroita (Junkala & Lallukka 2012, 37). Heteronormatiivisuus on urheilussa yleisempää miesten kuin naisten keskuudessa (Yandall 2014).

Sukupuolinormatiivisuus liittyy keskeisesti heteronormatiivisuuteen, sillä sen mukaan ainoat olemassa olevat sukupuolet ovat mies ja nainen, eikä kukaan voi olla jotain muuta. Sukupuolinormin mukaisesti ajatellaan, että nämä sukupuolet ovat toistensa vastakohtat, ja ne voidaan määritellä ulkoisen olemuksen, biologisten ja anatomisten piirteiden sekä itseilmaisun perusteella. (Alanko 2014, 6; Karvinen & Venesmäki 2019, 4.) Sukupuolinormeihin sisältyy myös sukupuoleen sidonnainen itseilmaisuus. Karvisen (2020, 39) mukaan tytöt saavat olla heikkoja, tunteellisia ja hoivaavia, mutta pojilta nämä ominaisuudet on kielletty urheilumaailmassa. Toisaalta tyttöjen annetaan olla myös rohkeita, kilpailullisia ja vahvoja urheilun parissa (Karvinen 2020, 39), kun taas poikien tai miesten ilmaisema heikkous, riippuvuus tai haavoittuvuus nähdään osana naisellisuutta (Jokinen 2010), joka on miehisyyden vastakohta. Vääränlainen miehisuus uhkaa miesten keskuudessa omaa asemaa ryhmän hierarkiassa (Peltola 2020), kun taas naisurheilijan seksuaalisella suuntautumisella ja sukupuolen ilmaisulla ei nähdä olevan vaikutusta urheilusuoritukseen (Karvinen 2020, 39). Tutkimukset kuitenkin osoittavat myös vastakkaisia tuloksia, ja että naisurheilijoiden keskuudessa ilmenee myös epäilyksiä seksuaalisesta suuntautumisesta liittyen sukupuolen ilmaisuun. Esimerkiksi rygbya harrastava naisurheilija voidaan mieltää helpommin lesboiksi esimerkiksi lajin vaatimuksien (Fallon & Jome 2007) ja lihaksikkaan ruumiinrakenteen myötä

(Krane, Surface & Alexander 2005). Tästä syystä naisurheilija voi vaarantaa turvallisuutensa ja myös hidastaa kehittymistään laiminlyömällä voimaharjoittelun (Krane ym. 2005).

Normeista ja yhteisöllisyydestä on paljon hyötyä niin hyvinvoinnin kuin arjen toimivuuden näkökulmasta. Tutkimuksissa on todettu, että yhteisöllisyyden tunne pidentää muun muassa elinikää ja ihmisillä on erityinen kyky kokea iloa yhdessä onnistumisesta ja yhteenkuuluvuuden tunteesta (Lickel ym. 2000). Karvisen (2020, 39–40) mukaan urheilussa normien avulla rajataan “me ja he”, jossa “me”, norminmukaiset, olemme vahvoja, voittajia ja suorittajia, kun taas “he” ovat jotain muuta. Normien ja “me-hengen” avulla rakennetaan urheilujoukkueen yhteisöllisyyttä, kuten esimerkiksi jätkämäistä pukukoppikulttuuria (Karvinen 2020, 39–40).

Vaikka urheilussa vallitsee hyvin yleisesti heteronormatiivisuus ja hetero-olettaus, on nämä mahdollista kumota avointen seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden läsnäololla (Gough 2007). Moninaisuus myös muilla alueilla voi houkutella seksuaalivähemmistöihin kuuluvia urheilijoita osallistumaan joukkueen toimintaan. Näitä ovat esimerkiksi etnisen taustan ja sukupuoli-identiteetin moninaisuus. (Cunningham 2011.)

3.2 Homofobia

Homofobia tarkoittaa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjä kohtaan kohdistuvaa syrjintää, häirintää, väkivaltaa ja ennakkoluuloja. Se perustuu pelkoon, epäluottamukseen, vastenmielisyyden tunteen kokemukseen ja aggressioon sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä kohtaan. (Hemphill & Symons 2009). Samassa yhteydessä puhutaan myös heteroseksismistä, joka tarkoittaa syrjiviä ja väheksyviä asenteita ei-heteroseksuaalisia ihmisiä kohtaan (Krane & Symons 2014, 25). Heteroseksismi johtunee siitä, että heterouden uskotaan olevan normaalimpaa ja luonnollisempaa kuin ei-heteroseksuaalisuus (Nissinen 2006, 136). Homofobinen ihminen on haluton ottamaan vastaan omia arvojaan kyseenalaistavaa tietoa (Nissinen 2006, 135) ja asenteita onkin sen vuoksi vaikea muuttaa. Heteronormatiivisuuden onkin nähty olevan vankasti läsnä liikunta- ja urheilukulttuurissa (Junkala & Lallukka 2012, 37).

Hemphillin ja Symonsin (2009) mukaan homofobia voidaan jakaa institutionaaliseen, kulttuuriseen, yksilöiden väliseen sekä sisäistyneeseen homofobiaan. *Sisäistynyt homofobia* tarkoittaa sitä, että ei-hetero tai sukupuolivähemmistöön kuuluva ihminen itse liittyy kielteiset ajatukset itseensä ja tuntee sen vuoksi syyllisyyttä ja häpeää seksuaalisuudestaan tai sukupuolestaan. Usein homo- ja biseksuaalit ovat tietoisia näistä yhteiskunnassa ilmenevistä homofobisista asenteista. Sisäistynyt homofobia vaikuttaa ihmisten tunteisiin ja toimintaan kokonaisvaltaisesti: se voi näkyä ulospäin mielialaongelmina ja lisätä vaikeutta hyväksyä oma seksuaalisuus. (Hemphill & Symons 2009; Nissinen 2006, 135.) Yleisin muoto on *yksilöiden välinen homofobia*, joka ilmenee sanallisena tai sanattomana syrjintänä, eri väkivallan muotoina ja vitsailuna. Tällainen yksilöön kohdistuva käytös lisää homofobian sisäistymistä. *Institutionaalinen ja kulttuurinen homofobia* näkyvät lainsäädännössä, oikeuksissa, mediassa ja kulttuuriin kuuluvassa vuorovaikutuksessa. Institutionaalinen homofobia on syvällä kulttuurin ja yhteisön arvoissa ja normeissa. (Hemphill & Symons 2009.) Esimerkiksi urheilun parissa homourheilijaa ei nähdä maskuliinisen vahvana, nopeana ja kilpailullisena, vaan ihmisenä, jollaisena ei urheilumaailmassa pärjää (Karvinen 2020, 39). Useiden maskuliinisiksi ajateltujen joukkuelajien harrastajat ovat homofobisempia verrattuna saman ikäluokan ihmisiin, jotka eivät harrasta urheilua (Osborne & Wagner 2007).

3.3 Urheilumaailman asenneilmasto

Liikunta on kaikkien ihmisten perusoikeus (Valtion liikuntaneuvosto 2021). Kuitenkin Kokkosen (2012) tutkimuksessa seksuaali-identiteetti oli vaikuttanut viidesosalla seksuaalivähemmistöihin kuuluvista liikunnan ja urheilun harrastamiseen. Myös Alangon (2014, 31, 34) tutkimuksessa seksuaalivähemmistöihin kuuluvista vastaajista 25–70 prosenttia koki, että yhteiskunnassa vallitsevat asenteet vaikuttivat heidän vapaa-ajan harrastamiseen. Myös on tutkittu, että homoseksuaalisilla ihmisillä on suurempi tarve salata seksuaalinen suuntautuneisuutensa nimenomaan liikunnan parissa, verrattuna vaikkapa opiskelu- tai työpaikkaan (Elling & Janssens 2009). Vähemmistöön kuuluvilla liikunnan parissa toimivilla on heidän kokemuksensa mukaan riski jäädä ryhmän ulkopuolelle seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä takia (Alanko 2014, 31, 34). Monet tutkimustulokset osoittavat, että henkisen pahoinvoinnin riski urheilun piirissä on suurempi seksuaalivähemmistöön kuuluvilla ihmisillä (Björkenstam ym. 2017; Kokkonen 2018).

Erityisesti joukkueurheilua voidaan pitää seksuaalivähemmistön edustajille vihamielisenä ja rajoittavana ympäristönä, jossa heidän uskotaan olevan uhka joukkueessa vallitseville arvoille ja normeille (Kokkonen 2019b; Jones & McCarthy 2010). Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat liikunnan parissa toimivat kuvaavat liikuntaympäristöjen asenneilmapiiriä vihamieliseksi ja turvattomaksi (Denison & Kitchen 2015; Elling & Janssens 2009).

Denisonin ja Kitchenin (2015) jättitutkimuksen (N=9494) mukaan 82 prosenttia seksuaalivähemmistöihin kuuluvista ja 80 prosenttia kaikista vastaajista oli todistanut tai kohdannut homofobiaa urheilussa. Miehet kohtaavat homofobiaa useammin kuin naiset (Denison & Kitchen 2015). Homofobinen suhtautuminen on yleisempää joukkue- kuin yksilöurheilussa (Hemphill & Symons 2009; Le Blanc & Jackson 2007). Junkalan ja Lallukan (2012, 41) mukaan urheilu menettää lahjakkuuksia homofobian takia, koska monet lahjakkaat nuoret pelkäävät heidän seksuaalisen suuntautumisensa paljastuvan, ja tämän takia he lopettavat urheiluharrastuksensa. Tämän vuoksi etenkin seksuaalivähemmistöihin kuuluvien miesjoukkueurheilijoiden pitäisi tulla ulos kaapista, jotta käsitys siitä, että kaikki miesurheilijat ovat heteroja ja kaikki naisurheilijat ovat lesboja (Cox & Thompson 2001), muuttuisi. Avoimesti seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden myötä myös homofobiaa saataisiin kitkettyä, sillä Hemphillin & Symonsin (2009) mukaan homofobiaa ilmenee vähemmän yhteisöissä, joissa tunnetaan myös ei-heteroita ihmisiä.

Valmentajien suhtautumisesta seksuaalivähemmistöihin on ristiriitaisia tuloksia. Oswalt ja Vargas (2013) sekä Halbrook ynnä muut (2019) osoittavat tutkimuksissaan, että valmentajat suhtautuvat yleisesti ottaen myönteisesti seksuaalivähemmistöjen edustajiin. Kuitenkin erityisesti heteroseksuaaliset miesvalmentajat näyttävät suhtautuvan seksuaalivähemmistöihin kuuluviin urheilijoihin kielteisesti (Ensign, Yiamouyiannis, White & Ridpath 2011).

Kavouran ja Kokkosen (2020) tuoreen katsauksen mukaan homoseksuaaliurheilijoiden on helpompi olla avoimia omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan kuin transurheilijoiden ja homoseksuaalisten valmentajien. Myös urheilumaailman yleinen asenneilmasto seksuaalivähemmistöjä kohtaan on muuttunut avoimemmaksi ja hyväksyvämmäksi sekä miesten (Barber & Krane 2007; Lepola 2018) että naisten keskuudessa (Anderson & Bullingham 2015). Naisten asenneilmaston muutos näkyy muun muassa homofobian

vähentymisenä ja asenteiden muutoksena hyväksyvämmiksi lesboja kohtaan (Anderson & Bullingham 2015). Miesurheilijoiden keskuudessa homofobia ja heteronormatiivisuus ovat vähentyneet ja homourheilijat kokevat hyväksyntää (Anderson 2011; Fletcher 2014; Gough 2007). Andersonin (2011) tutkimuksessa kävi ilmi, että 26:sta tutkimukseen osallistuneesta homourheilijasta yksikään ei kokenut vaikeuksia, kuten väkivaltaa, kiusaamista tai häirintää, joukkuekavereilta tai valmentajilta kaapista ulostulon jälkeen. Merkittävä tutkimustulos oli myös se, että vuoden 2011 tutkimukseen osallistuneet hyväksyttiin paremmin joukkuekavereiden keskuudessa kuin vuonna 2002 tutkitut urheilijat. Vuonna 2011 tutkimukseen osallistuneet eivät myöskään jännittäneet kaapista ulostuloa yhtä paljon kuin vuonna 2002 tutkimukseen osallistuneet. (Anderson 2002; Anderson 2011.) Vaikka Andersonin tutkimuksiin osallistuneiden homourheilijoiden määrä (26) on melko pieni, tutkimustulokset kuvastavat viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtunutta myönteistä muutosta homourheilijoiden hyväksymisen suhteen. Muutosta on havaittavissa myös lain tasolla, sillä tasa-arvo on lisääntynyt ja syrjinnän kiellot vahvistuneet (Lepola 2018).

4 SYRJIVÄ KÄYTTÄYTYMINEN URHEILUSSA

4.1 Syrjinnän muodot

Syrjintä tarkoittaa ihmisten välistä erottelua hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän välillä (Huotari, Törmä & Tuokkola 2010, 10, 43) sekä huonompaa kohtelua yhden tai useamman henkilökohtaisen ominaisuuden takia (Yhdenvertaisuuslaki 2014, 8§; Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020). Syrjintä on kiellettyä koska se oletusta tai tosiseikkaa, ihmistä itseään tai jotain toista (THL 2020). Syrjintä perustuu ennakkoluuloihin tai epätasa-arvoiseen ajatteluun, jolla saadaan oikeutus syrjivälle toiminnalle. Haastavaa syrjinnän torjumisessa on sen tunnistaminen: kaikkea toimintaa ei välttämättä tunnusteta hienovaraisuuden vuoksi syrjinnäksi. Syrjintään puuttuminen on haastavaa, sillä syrjivä ihminen uskoo toimivansa oikeutetusti, ja usein syrjitty ihminen on sisäistänyt ja hyväksynyt roolin tulla syrjityksi. (Salmekangas 2005.)

Syrjintää voidaan tarkastella eri näkökulmista. *Yksilöllinen syrjintä* on torjuntaa, vihamielisyyttä, häirintää, kiusaamista tai fyysistä väkivaltaa (Haas ym. 2011), joka perustuu henkilökohtaiseen ominaisuuteen. *Moniperusteinen syrjintä* puolestaan tarkoittaa, että ihminen kokee syrjintää useista eri syistä. Näitä syitä voivat olla esimerkiksi homoseksuaalisuus ja vammaisuus tai etninen tausta ja transsukupuolisuus. Moniperusteinen syrjintä voi olla samanaikaista tai eriaikaista, ja se on usein jatkuvampaa, todennäköisempää, totaalaisempaa sekä kuormittavampaa muihin syrjinnän muotoihin verrattuna (Kokkonen 2012, 13; Lepola 2018, 82.)

Syrjintä jaotellaan myös välilliseen ja välittömään syrjintään. *Välillisessä syrjinnässä* käytäntö, peruste tai yhdenvertainen sääntö ajaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan (Yhdenvertaisuuslaki 2014, 13 §). Välillinen syrjintä kattaa kaiken toiminnan, joka näyttää neutraalilta toiminnalta, mutta asettaa syrjityn ihmisen välillisesti epäedulliseen asemaan. *Välittömässä syrjinnässä* yksilöä puolestaan kohdellaan tietyn henkilön liittyvän syyn, kuten sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella huonommin

kuin muita kohdeltaisiin samanlaisessa tilanteessa (THL 2020; Yhdenvertaisuuslaki 2014, 10 §).

Myös häirintä eli ihmisen tai ihmisryhmän arvon loukkaaminen uhkaavalla, nöyryyttävällä, hyökkävällä tai halventavalla tavalla on syrjintää. Käytännössä häirintä ilmenee vihjailevina eleinä ja ilmeinä sekä härskeinä puheina ja vitseinä. Se voi olla myös fyysistä koskettelua pukeutumista, yksityiselämää koskevia huomautuksia tai kysymyksiä, sukupuolista kanssakäymistä koskevia ehdotuksia sekä raiskauksia tai sen yrityksiä. (Yhdenvertaisuuslaki 2014, 6 §.) Sanallinen häirintä on muun muassa loukkauksia, vähättelyä, juorujen levittämistä, nimittelyä ja haukkumista. Sanaton häirintä puolestaan ilmenee muun muassa väheksyvinä ja halventavina katseina sekä vihjailevasti tai seksuaalisesti latautuneesti elehtimisellä ja ilmehtelemisellä. (Kokkonen 2018.) Kaikki puhe tai ilmaisu, jolla ihmisen ihmisarvoa loukataan tai joka luo hyökkävään ilmapiiriin esimerkiksi halventavilla, sähköpostilla tai tekstiviesteillä, ilmeillä tai eleillä, on kiellettyä häirintää (Karvinen 2020, 11).

Seksuaalinen häirintä on ei-toivottua sanallista, sanatonta tai fyysistä käyttäytymistä, ja se on luonteeltaan seksuaalista (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1329/2014, 7§). Käytännössä sanallinen seksuaalinen häirintä tarkoittaa seksuaalissävyytteisiä vitsejä ja juoruja, sukupuoliyhteyttä koskevia ehdotuksia sekä seksuaalisuutta halventavia huomautuksia, kuten homottelua ja huorittelua (Bendixen, Daveronis & Kennair 2017; Vilkka 2011, 35). Syrjintää on seksuaalisen häirinnän lisäksi myös häirintä sukupuoleen perustuen (THL 2020). Vähättely tai kiusaaminen yksilön sukupuoli-identiteetin, sukupuolen tai sen ilmaisun perusteella on häirintää. Esimerkkejä sukupuoleen perustuvasta häirinnästä ovat muun muassa halventava puhe naisista, miehistä sekä sukupuolivähemmistöistä, tahallisesti väärin sukupuolittaminen eli esimerkiksi naisen kutsuminen äijäksi tai miehen kutsuminen neidiksi (Aaltonen ym. 2015, 14). Urheilussa häirintä ilmenee esimerkiksi urheilusuorituksen vähättelynä sukupuolen perusteella (Kokkonen 2012, 38). Häirintä ja syrjintä on yleistä myös, kun sukupuolen ilmaisu eleillä, pukeutumisella tai liikekielellä on kyseiselle sukupuolelle epätyypillistä (Garcia 2011). Tutkimustietoa seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä, joka tapahtuu Suomen liikuntapiireissä, on vähän (Kokkonen 2019b).

4.2 Syrjintä urheilussa

Organisoitu urheilu on yleisin urheiluympäristö, jossa seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää tapahtuu (Symons ym. 2017). Vähemmistöryhmien edustajista joka toinen oli joutunut seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän kohteeksi Laakson (2020, 43) raportin mukaan. Vähemmistöryhmään kuulumisen lisäksi (Laakso ym. 2020, 43) muita urheilussa tapahtuvan häirinnän riskitekijöitä ovat nuori ikä (Brackenbridge & Cense 2001) ja korkealla tasolla kilpaileminen (Brackenbridge & Cense 2001; Fasting ym. 2010; Fasting, Brackenridge & Sundgot-Borgen 2004). Miessukupuoli ja homoseksuaalisuus ovat erityisesti joukkueurheilussa tapahtuvan häirinnän riskitekijöitä (Kokkonen 2018).

Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naiset ja miehet kohtaavat erilaisia syrjinnän muotoja urheilun parissa. Naiset, jotka harrastavat maskuliinisia ja miesvaltaisia urheilulajeja, joita ovat muun muassa jääkiekko ja jalkapallo, kokevat enemmän seksuaalista häirintää kuin feminiinisempia urheilulajeja harrastavat naiset (Fasting ym. 2004). Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naisurheilijat kohtaavat sanatonta (Kokkonen 2018) ja fyysistä häirintää harvemmin kuin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat miesurheilijat (Blondeel ym. 2018; Kokkonen 2018). Lisäksi homoja häiritään sanallisesti useammin kuin muihin seksuaalivähemmistöryhmiin kuuluvia ja heteroseksuaalisia urheilijoita (Kokkonen 2018). Myös Laakson ynnä muiden (2020, 49) selvityksen mukaan seksuaalivähemmistöön kuuluvilla miehillä seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuminen on todennäköisempää kuin naisilla, vaikka yleisesti ottaen naiset kokevat seksuaalista häirintää miehiä useammin.

Sanallinen syrjintä, kuten homovastainen kielenkäyttö, on yleisin syrjinnän muoto urheilussa (Denison & Kitchen 2015). "Homottelu" ja "homovitsien" kertominen on joukkueurheilussa hyvin tyypillistä (Denisen & Kitchen 2015; Elling & Janssens 2009; Symons ym. 2017), ja sen ajatellaan kuuluvan miehiseen keskustelukulttuuriin (Lilleaas 2007), eikä sitä välttämättä mielletä sanalliseksi syrjinnäksi (Elling & Janssens 2009). Homovastaisen kielenkäytön koetaan vahvistavan kaverisuhteita joukkueessa ja omaa miehisyyttä (Mazzie 2014). Lisäksi sen ajatellaan toimivan keinona parantaa omaa pelisuoritusta ja häiritä vastustajaa (Rainey & Granito 2010). Lisäksi Karvisen (2020, 39–40) mukaan homoja halventavan vitsailun avulla varmistetaan, että urheilija ei voi kokea kuuluvansa joukkueeseen, jos hän on homo. Joukkueurheilussa tyypilliseen homotteluun on kuitenkin puututtu, mistä esimerkkinä toimii

vuonna 2011 NBA:n koripalloliigan joukkueen saama 100 000 dollarin sakko tuomarin homottelusta (Kokkonen 2012, 17). Taavetin ynnä muiden (2015, 12–13) mukaan homottelu ei ole harmitonta ja se ylläpitää asenteita vähemmistöjä kohtaan, ja sen vuoksi siihen puuttuminen on erityisen tärkeää.

Kokkosen (2012, 34) tutkimuksen mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista urheilijoista 78 prosenttia ei ollut koskaan havainnut joukkuekavereidensa ja 80 prosenttia valmentajiensa käyttäytyvän syrjivästi viimeisen vuoden aikana. Tämä voi olla kertoa muuttuneesta asenneilmastosta tai siitä, ettei syrjivää käytöstä osata tunnistaa. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvat urheilijat kokevat kuitenkin syrjintää (Brackenridge ym. 2008; Kokkonen 2012, 29; Symons ym. 2017), muuta kielteistä kohtelua urheilun parissa (Brackenridge ym. 2008; Kokkonen 2012, 29) sekä haasteita osallistua urheiluun (Doull ym. 2018).

Seksuaalivähemmistöillä tulisi olla mahdollisuus osallistua joukkueen tai urheiluseuran toimintaan ilman, että heitä kohdellaan epätasa-arvoisesti sekä mahdollisuus tuoda oma seksuaalinen suuntautumisensa esille ilman pelkoa kielteisistä seurauksista, joita voivat olla esimerkiksi työn, stipendin tai pelipaikan menetys tai joukkueesta ulosheittäminen. Lisäksi urheilijoille kuuluu mahdollisuus tuoda samaa sukupuolta oleva kumppaninsa avoimuuteen ilman vieroksumisen tai syrjinnän pelkoa. Kenenkään seksuaalinen suuntautuminen ei myöskään saisi vaikuttaa urheilijan joukkueeseen kelpaavuuteen tai palkintojen saatavuuteen. (Women’s Sport Foundation 2016.) Lisäksi on tärkeä muistaa, että seksuaalivähemmistöjen kunnioittava, reilu ja tasa-arvoinen kohtelu on jokaisen liikunta- tai urheilutoiminnassa mukana olevan ihmisen vastuulla (Kavoura & Kokkonen 2020; Women’s Sport Foundation 2016), eikä yhdenkään urheiluseuran, valmentajan, urheilijan, vanhemman tai kannattajan pitäisi syrjiä tai uhkailla urheilijaa hänen seksuaalisen suuntautumisensa perusteella (Women’s Sport Foundation 2016).

4.2.1 Valmentajien rooli seksuaalivähemmistöjen syrjinnässä

Suomen Valmentajien (2018) mukaan *“valmentajan ja urheilijan välinen ihmissuhde on usein hyvin merkityksellinen ihmissuhde, valtasuhde ja sopimussuhde”*. Valmentajan tehtävänä on opastaa, auttaa ja ohjata urheilijaa eteenpäin harrastuksessaan tai urheilu-urallaan (Turpeinen,

Jaako, Kankaanpää & Hakamäki 2011, 37) sekä huolehtia kokonaisvaltaisen kehittymisen lisäksi myös kasvattamisesta ja arvojen opettamisesta, erityisesti kun harrastus aloitetaan lapsuudessa ja nuoruudessa (Gardner 1995; Ilmanen 2007, 385–386).

Valmentajan on tärkeä luoda turvallinen ympäristö, jossa jokainen saa olla oma itsensä (Gilbert & Trudel 2004), sillä urheiluympäristöt ovat usein paikkoja, joissa seksuaalivähemmistöt kokevat itsensä turvattomaksi ja jäävänsä ilman tukea (Barber & Krane 2007). Valmentajien mukaan urheilijoiden seksuaalinen suuntautuminen on yleisesti tiedostettu joukkueissa, mutta siitä ei kuitenkaan puhuta. Kokkosen (2012, 30) tutkimukseen vastanneista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista urheilijoista vain reilut 45 prosenttia arvioi valmentajan tietävän urheilijan seksuaalisen suuntautumisen tai sen kuuluiko hän johonkin sukupuolivähemmistöön. Tutkimukset osoittavat myös, että valmentajat ovat haluttomia rohkaisemaan joukkueurheilijoita ilmaisemaan avoimesti seksuaalisen suuntautumisensa (Le Blanc & Jackson 2007) ja pahimmassa tapauksessa valmentaja saattaa painostaa seksuaalivähemmistöihin kuuluvia pelaajia lopettamaan seurustelusuhteensa, jotta joukkuehenki ei kärsisi (Petty & Trussell 2017). Valmentajien suhtautumiseen liittyvä tutkimustulos on hieman ristiriitaista, sillä Halbrook ynnä muut (2019) tuovat tutkimuksessaan esille, että valmentajien mielestä eniten merkitystä on sillä, miten yksilö toimii joukkueessa ja joukkueen eteen.

Kyllösen (2020, 4) luistelulajien parissa tehdyn tutkimuksen tulos on merkittävä, sillä sen mukaan urheilussa valmentajat olivat syyllistyneet urheilun parissa tapahtuvaan häirintään eniten. Todennäköisimmin muista eristäytynyt ja auktoritäärisiä valmennusmenetelmiä käyttävä valmentaja syyllistyy häirintään (Brackenbridge 2001; Brackenbridge & Cense 2001; Sand ym. 2011). Valmentajan täytyisi tunnistaa työssään läsnä olevan valtasuhteen merkitys sekä oman vallankäyttönsä rajat (Gould ym. 2001). Auktoriteettiasemassa valmentaja pystyy vaikuttamaan ratkaisevasti siihen, mikä joukkueessa on sallittua ja mikä ei, koska häntä kuunnellaan ja arvostetaan (Halbrook ym. 2019).

Valmentajalla on suuri rooli yleisen asenneilmapiirin luomisessa (Ommundsen, Roberts, Lemyre & Miller 2006), minkä vuoksi valmentajan olisi tärkeä ottaa vastuu joukkueen ilmapiiristä, toimia roolimallina pelaajille (Barber & Krane 2007) ja tiedostaa omat uskomuksensa ja asenteensa sekä oltava valmis tekemään töitä muuttaakseen niitä (Birch-Jones

2014). Valmentaja ei voi odottaa pelaajien muuttavan käytöstään tai kieltään, mikäli ei itse toimi esimerkkinä. Tämän lisäksi valmentajan tulisi olla selkeä ja avoin siitä, mitä hän sanoo, tekee tai odottaa muilta joukkueen jäseniltä. (Birch-Jones 2014.)

Toisia ihmisiä, moninaisuutta ja yksilöllisyyttä arvostavan (Doxey, Elliot & Stephenson 2004, 4–5, 12–13) joukkueilmapiirin luomista lisäävät muun muassa valmentajan kouluttautuminen (Griffin ym. 2002), nuori ikä sekä aiempi kokemus seksuaalivähemmistöjen valmentamisesta (Halbrook & Watson 2018). Valmentajan on hyvä kouluttaa itseään asiaan liittyvästi, jotta hän tietää seksuaalivähemmistöistä ylipäänsä sekä heidän kohtaamistaan ongelmista urheilumaailmassa (Griffin ym. 2002). Valmentajan nuori ikä ja kokemus seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden kanssa auttaa valmentajaa toimiessaan vähemmistöurheilijoiden kanssa. Puolestaan uskonnollinen elämäkatsomus, valmentajan korkea ikä ja kokemattomuus seksuaalivähemmistöjen valmentajana vaikuttavat kielteisesti valmentajien kokemaan tehokkuuteen seksuaalivähemmistöjen valmentajana. (Halbrook & Watson 2018.)

Yhdenvertaisella ja tasa-arvoisella valmentajalla on monia keinoja tukea seksuaalivähemmistöihin kuuluvia urheilijoita joukkueessaan. Valmentajan tulisi tehdä joukkueelleen selväksi, että kaikki ovat tervetulleita joukkueeseen ja jokainen hyväksytään omana itsenään esimerkiksi seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta (Birch-Jones 2014). Halbrook ym. (2019) tuovat tutkimuksessaan esille, että valmentajat, jotka pystyvät asianmukaisesti täyttämään valmentajan roolin, rakentamaan kunnioittavan ilmapiirin joukkueeseen ja kasvattamaan omaa tietämystään seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden kanssa työskentelystä, pystyvät myös saamaan heteroseksuaaliset joukkueen pelaajat käyttäytymään kunnioittavasti seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Valmentajan johtamat avoimet keskustelut seksuaalivähemmistöistä sekä urheilijoiden ennakkoluulojen avaaminen ovat esimerkkejä käytännön keinoista, joiden avulla valmentaja pystyy luomaan turvallisen urheiluympäristön (Halbrook ym. 2019). Tämän lisäksi valmentajan on hyvä varautua siihen, että joukkueen pelaaja kertoo seksuaalisesta suuntautumisestaan hänelle. Tällöin valmentajan tulisi osoittaa tukensa ja kertoa kohtelevansa kaikkia samalla tavalla seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta. Hyvä valmentaja myös ilmaisee, että ei tee asiasta numeroa vaan pelaaja saa itse päättää kertooko asiasta joukkueen muille pelaajille. (Birch-Jones 2014.)

Yhdenvertaisuutta edistävä valmentaja kertoo urheilijoilleen, ettei joukkueessa hyväksytä homovastaista käytöstä (Griffin & Taylor 2012) tai kieltä (Birch-Jones 2014; Griffin & Taylor 2012; Rankin & Weber 2014) ja on valmis puuttumaan asiaan (Birch-Jones 2014; Rankin & Weber 2014). Hyvä valmentaja kannustaa seksuaalivähemmistöjä kunnioittavaan kielenkäyttöön, vaikka vähemmistöön kuuluvat urheilijat olisivatkin "kaapissa" (Griffin ym. 2002). Joukkueen yhteiset pelisäännöt homofobiseen vitsailuun puuttumiseksi ovat hyvä keino vahvistaa hyväksyvää ja arvostavaa joukkueilmapiiriä, jolloin jokaisella on mahdollisuus osallistua urheiluseuran toimintaan omana itsenään (Pimiä 2020, 23–24).

Fyysinen ja sanallinen kiusaaminen ovat helpoimmin havaittavissa. Valmentajan on vaikeampaa havaita epäsuora kiusaaminen, joka vaatii urheilijoiden tuntemista ja tarkkaavaisuutta myös pelikentän ulkopuolella (Suomen mielenterveys ry 2021). Merkittävää on myös, miten valmentaja reagoi ja puuttuu syrjintään sitä havaitessaan. Valmentajan on tuotava esille, että hän on seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden tukena (Birch-Jones 2014), sillä seksuaalivähemmistöt saattavat ilmoittaa häirinnästä tai kiusaamisesta muita vähemmistöjä harvemmin homofobisen hiljaisuuden takia (Brackenridge ym. 2008). Tutkimus osoittaa, että valmentajan ollessa tasapuolinen, kannustava ja ilmapiirin ollessa salliva, myös seksuaalivähemmistöön kuuluvat urheilijat viihtyvät harrastuksessaan hyvin (Ommundsen ym. 2006).

4.2.2 Joukkuekavereiden rooli seksuaalivähemmistöjen syrjinnässä

Yleisesti on ajateltu, että valmentajan valmennettaviin kohdistama häirintä on yleisin seksuaalisen häirinnän tai väkivallan muoto. Tähän vaikuttaa se, että suurin osa häirintätutkimuksesta on keskittynyt valmennussuhteissa tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään. (Kyllönen 2018, 20–21.) Tutkimukset ovat kuitenkin löytäneet näyttöä siitä, että urheilussa ahdistelua saattaa tapahtua joukkuekavereiden ja muiden urheilijoiden toimesta enemmän kuin valmentajien (Bjørnseth & Szabo 2018; Fasting ym. 2014; Fasting & Sand 2015). Myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vastaajien kokemusten mukaan monet seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvat syrjinnän muodot olivat hieman yleisempiä joukkuekavereiden kuin valmentajien keskuudessa. Näitä olivat muun muassa loukkaavat ja seksuaalissävytteiset vitsit ja tarinat sekä vähättelevät ja halveksivat katseet. (Kokkonen 2012,

33.) Etenkin joukkuelajeissa syrjintä tulee esiin usein koko joukkueen edessä. Joukkueen jäsenet saattavat osallistua yhdessä syrjintään, mikä lisää seksuaalivähemmistöön kuuluvan urheilijan kohdalla tilanteen ahdistavuutta. (Junkala & Lallukka 2012, 40.) Alexanderin, Staffordin ja Lewisin (2011) tutkimuksen mukaan matalammilla kilpatasoilla useammin ahdistelevat joukkuekaverit, kun taas korkeammalla valmentajat. Useimmiten häiritsijä on mies, mutta häirintää tapahtuu myös naiset osallistuvat häirintään Chroni & Fasting 2009; Vertommen ym. 2017).

Sanallinen syrjintä lisää seksuaalivähemmistöjen piiloutumista ja henkistä pahaa oloa joukkueurheilussa (Elling & Janssens 2009), minkä takia pelaajien tulisi miettiä, miten he puhuvat ja millaista kieltä he käyttävät. Kielen tulisi olla kaikkia kunnioittavaa ja ottaa huomioon se, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvia pelaajia voi olla paikalla. Käytännössä tämä tarkoittaa "homottelun" ja "homovitsien" jättämistä pois. (Halbrook ym. 2019; Rankin & Weber 2014.) Kunnioittava ja asiallinen kielenkäyttö edistää seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden turvallisuudentunnetta, mikä puolestaan edistää myönteisen joukkueilmapiirin luomista (Rankin & Weber 2014).

Heteroseksuaalisten joukkuekavereiden tuki ja kannustus avoimeen seksuaalisuuden ilmaisuun, julkisesti omana itsenä oloon joukkueessa (Griffin ym. 2002), seksuaalivähemmistöjen edustajien runsaus (Gough 2007), avoin ja erilaisuutta hyväksyvä joukkuehenki sekä seksuaalivähemmistöjen vertaistuki edistävät seksuaalivähemmistöjen joukkueessa viihtymistä (Harmoinen & Vainonen 2015, 29–32). Joukkuekavereiden on myös tärkeää kunnioittaa jokaista joukkueen jäsentä, olla tuomitsematta ketään seksuaalisen suuntautumisen perusteella ja välttää johtopäätöksien tekemistä ihmisten seksuaalisesta suuntautumisesta. Yhdenvertaisuutta edistävä joukkuekaveri myös rohkaisee seksuaalivähemmistöön kuuluvaa joukkuekaveria hakemaan apua, jos hän on allapäin tai peloissaan seksuaaliseen suuntautumiseensa liittyvistä asioista. (Griffin ym. 2002.) Joukkueen pelaajista etenkin kapteenin olisi hyvä toimia esimerkkinä muille pelaajille (Birch-Jones 2014; Griffin ym. 2002). Joukkueen jäsenten tulisi ymmärtää, että seksuaalivähemmistöjen tukeminen on jokaisen vastuulla. Tätä kautta voidaan varmistaa, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset pystyvät nauttimaan urheilusta samalla tavalla kuin kaikki muutkin. (Cunningham 2011.)

4.3 Syrjinnän seuraukset

Syrjinnällä on moniulotteisia ja kauaskantoisia seurauksia urheilijan elämään. Syrjinnän aiheuttamia oireita ovat muun muassa stressi, henkinen pahoinvointi, masentuneisuus (Kokkonen 2018) ja huono itsetunto (Kokkonen 2016, 151). Liikunnan ja urheilun parissa tapahtuneen syrjinnän vuoksi seksuaalivähemmistöt kokevat myös enemmän ahdistusta, yrittävät todennäköisemmin itsemurhaa tai muutoin vahingoittavat itseään (Kokkonen 2012, 39–40) sekä käyttävät yleisemmin huumeita ja alkoholia (Cunningham 2015b; Morrow & Gill 2003) kuin heteroseksuaaliset urheilijat. Homoseksuaalisten miesten kohdalla urheilun parissa häirintää tapahtuu eniten, ja yleisimmin häirintää tapahtuu sanallisesti esimerkiksi toista vähäksyen ja seksuaalissävytteisesti loukaten. Miesten kokema häirintä on vahvemmin yhteydessä henkiseen pahoinvointiin. (Kokkonen 2018.)

Laakson ym. (2020, 2) raportin mukaan syrjintä ja häirintä aiheutti seksuaalivähemmistöön kuuluvilla urheilijoilla eniten psykologisia seurauksia, joista yleisimpiä olivat itsetunnon aleneminen (19 %), kuulumattomuus joukkoon (18 %) sekä haavoittuvaisuuden kokemukset (17 %). Seksuaalivähemmistöön kuuluvien urheilijoiden kokema häirintä on yhteydessä myös psykosomaattiseen oireiluun. Vähemmistöön kuuluvien naisten psykosomaattisen oireiden taustalla vahvimmin vaikuttaa koettu fyysinen häirintä (Kokkonen 2018). Valmentajan sanallinen ja sanaton seksuaalinen- ja sukupuoliin perustuva häirintä on tutkittu olevan yhteydessä koettuun stressiin, psykosomaattisiin oireisiin ja masentuneisuuteen sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvilla miesurheilijoilla. Vastaavanlaista yhteyttä ei kuitenkaan löydetty seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten keskuudessa. (Kokkonen 2019b.) Miehet, jotka olivat kokeneet seksuaalista häirintää, raportoivat lievempiä psyykkisiä oireita kuin naiset (Laakso ym. 2020, 2).

Tutkimustulokset osoittavat, että myös koettuun syrjintään liittyvät seuraukset ovat yleisiä: urheiluun liittyvät tapahtumat, kuten harjoitukset ja kilpailut jännittävät (Laakso ym. 2020, 80) tai pelottavat, lajin, joukkueen tai seuran vaihtamista harkitaan (Kokkonen 2012, 39–41). On yleistä, että erityisesti joukkuelajeissa ja urheilupiireissä vähemmistöurheilijoiden kohtaamat vihamieliset, homofobiset asenteet voivat johtaa siihen, että liikuntaharrastus lopetetaan tai sitä ei uskalleta aloittaa (Alanko 2014, 34; Hemphill & Symons 2009). Lisäksi

seksuaalivähemmistöihin kuuluvat urheilijat kokevat pelokkuutta, ahdistusta ja nöyryytystä (Gough 2007), sosiaalista häpeää ja pelkäävät seksuaalisuutensa paljastumista (Schrimshaw ym. 2013) sekä joutuvat kiusaamisen ja fyysisen väkivallan kohteeksi seksuaalisen suuntautumisensa takia (Gough 2007). Syrjinnästä aiheutuvien kielteisten tunteiden kuten vihan, suru, tuskan ja häpeän kokeminen voi johtaa myös urheilun tuottama nautinto kadottamiseen (Symons ym. 2017). Osa häirintää kokeneista urheilijoista oli myös vaihtanut valmentajaa, kokenut vaikeuksia osallistua urheilutoimintaan, lopettaneet lajin tai siinä kilpailemisen sekä pelänneet sponsorisopimusten tai urheilu-uran puolesta (Kokkonen 2012, 39; Laakso ym. 2020, 80).

Seksuaalivähemmistöön kuuluvaan urheilijaan kohdistuvat kielteiset asenteet ja ennakkoluulot aiheuttavat myös vaikenemista (Junkala & Lallukka 2012, 38–39). Vaikenemiseen liittyy pelko siitä, että yksilö potkitaan joukkueesta homoseksuaalisuutensa takia, hänestä juoruillaan tai puhutaan pahaa selän takana, hänelle naureskellaan joukkueen kesken tai hänet leimataan seksimaanikoksi (Junkala & Lallukka 2012, 38–39). Vaikenemiseen liittyvä pelko on aiheellinen, sillä Brackenridgen ym. (2008) kirjallisuuskatsauksen mukaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvat urheilijat ovat menettäneet kaverisuhteita ja jääneet vaille sosiaalista tukea seksuaalisen suuntautumisensa takia. Urheilija saattaa tästä syystä myös yrittää peittää seksuaalisen suuntautumisensa urheilun piirissä (Brackenridge ym. 2008; Elling & Janssens 2009).

Syrjintään puuttuminen ja sen ennaltaehkäisy on äärettömän tärkeää. Urheilussa tapahtuvan syrjinnän ehkäisemistä vaikeuttaa urheilun parissa vallitseva yleinen vastahakoisuus kertoa väärinkäytöstä tai epäasiallisesta kohtelusta eteenpäin (Kyllönen 2018, 26). Vastahakoisuus on suurta etenkin vahvaan molemminpuoliseen luottamukseen perustuvissa valmennussuhteissa (Stirling, Bridges, Cruz & Montjoy 2011). Häirinnän torjumisen näkökulmasta on tärkeää luoda turvallinen ilmapiiri, edistää vähemmistöjen asemaa sekä panostaa lajiliittojen ja seurojen aktiiviseen toimintaan häirinnän ennaltaehkäisemiseksi (Laakso ym. 2020, 2). Turvallisessa ja avoimessa ympäristössä seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden ei tarvitse kuluttaa energiaansa oman seksuaalisen suuntautumisensa piilotteluun, jolloin he voivat keskittyä harjoitteluun, joukkueen toimintaan ja urheilusuoritusten parantamiseen, mikä parhaimmillaan edistää koko joukkueen menestymistä (Barber & Krane 2007; Rankin & Weber 2014).

Seksuaalivähemmistöjen homofobinen syrjintä ja sukupuolistereotypia eivät vahingoita ainoastaan seksuaalivähemmistöjen edustajia vaan koko joukkuetta, sillä se vaikuttaa kielteisesti myös koko joukkueen urheilusuorituksiin ja osallistumiseen (Brackenridge ym. 2008; Cunningham 2015a).

Yhteenvetona voimme todeta, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvat urheilijat kohtaavat kielteisiä asenteita, homofobiaa ja sukupuolistereotyyppioihin liittyvää syrjintää. Sekä valmentajat että joukkuekaverit syrjivät seksuaalivähemmistöihin kuuluvia urheilijoita, mutta on melko haastavaa sanoa kummat syrjivät enemmän, koska ryhmien välisiä käyttäytymisen eroja käsitteleviä tutkimuksia on todella vähän. Valmentajien kokemuksia omasta toiminnastaan ja seksuaalivähemmistöjen kokemusten vertailua valmentajien toiminnasta ei ole tehty, minkä ansiosta tutkimusasetelmamme tuo uuden näkökulman aiheen tutkimiseen. Monet valmentajat saattavat esimerkiksi kokea toimivansa yhdenvertaisella tavalla, mutta seksuaalivähemmistöön kuuluvien urheilijoiden subjektiivinen kokemus voi olla toisenlainen.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

5.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää suhtautumisen ja käyttäytymisen eroja seksuaalivähemmistöjä kohtaan heterovalmentajien, -joukkuekavereiden ja seksuaalivähemmistöjen näkökulmista. Lisäksi tutkimme syrjivän, homofobisen ja yhdenvertaisen toiminnan yhteyksiä urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin. Tutkimuskysymykset olivat:

1. Suhtautuvatko eri sukupuolta olevat heterovalmentajat ja -joukkuekaverit eri tavoin seksuaalivähemmistöihin?
2. Eroavatko seksuaalivähemmistöön kuuluvien, eri sukupuolta olevien joukkueurheilijoiden kokemukset siitä, miten heteroseksuaaliset ja eri sukupuolta olevat valmentajat arvioivat käyttäytyvänsä heitä kohtaan?
3. Käyttäytyvätkö valmentajat ja joukkuekaverit eri tavoin seksuaalivähemmistöihin kuuluvia joukkueurheilijoita kohtaan, ja onko heidän yhdenvertaisella ja tasa-arvoisella käyttäytymisellään sekä syrjivällä ja homofobisella toiminnallaan yhteys seksuaalivähemmistöön kuuluvan joukkueurheilijan urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin?

Oletimme aiemman tutkimustiedon perusteella, että miesurheilijat suhtautuvat kielteisemmin homoihin kuin naisurheilijat lesboihin (Halbrook ym. 2019; Lilleaas 2007). Pidimme kuitenkin mahdollisena, että mies- ja naisjoukkueurheilijoiden välinen ero ei ole enää kovin suuri, sillä miesurheilijoiden keskuudessa homofobia ja heteronormatiivinen käyttäytyminen ovat vähentyneet ja homourheilijat ovat kokeneet tullessa hyväksytyiksi joukkueurheilussa (Anderson 2011; Fletcher 2014; Gough 2007). Oletimme myös, että sanallinen syrjintä on runsaasti yhteydessä urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin, koska se on yleisin syrjinnän muoto urheilussa (Denison & Kitchen 2015). Lisäksi uskoimme, että yhdenvertainen ja tasa-arvoinen toiminta olisi vähäisesti yhteydessä urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin (Pimiä 2020, 23–24).

5.2 Tutkimusaineistot ja niiden keruu

Käytimme työssämme opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän torjuminen urheilussa ja koululiikunnassa -tutkimushankkeen (*eng. Promoting equal access and tackling discrimination against gender and sexual minorities in sport and physical education; PRACT*) joukkueurheilijoille ja joukkueurheilun valmentajille suunnattuja kyselyaineistoja. Tutkimushanke oli kolmivuotinen (1.4.2018–31.3.2021), ja sen tavoitteena oli sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän torjuminen urheilussa ja koululiikunnassa. Hankkeen johtajana toimi Marja Kokkonen ja tutkijajoukkoon kuuluivat myös Päivi Berg, Anna Kavoura, Jukka Lahti ja Arto Gråsten.

Tässä tutkielmassa käytetyt aineistot kerättiin syys-marraskuussa vuonna 2018. Sähköiset kyselylomakkeet asetoitiin muun muassa Suomen Olympiakomitean, Suomen Valmentajat ry:n ja yksittäisten lajiliittojen ja urheiluseurojen kotisivuille, jäsentiedotteisiin ja sosiaaliseen mediaan. Kokonaisuudessaan PRACT-hankkeeseen osallistuneita urheilijoita oli 811 ja valmentajia 324. Tästä aineistosta muodostimme tutkielmaamme varten osa-aineistot, jotka olivat joukkueurheilijoiden ja -lajiharrastajien aineisto (n=291) sekä heterovalmentajien aineisto (n=131).

5.2.1 Valmentaja-aineisto

Joukkuelajien valmentaja-aineisto koostui 131 heterovalmentajasta. Juridiselta sukupuolelta naisia oli 54 (41 %) ja miehiä 77 (59 %). Valmentajien ikä vaihteli 16–70 vuoden välillä. Valmentajien keski-ikä oli hieman alle 40-vuotta (ka=37,62, kh=12,40). Valmentajien raportoimat yleisimmät koulutustasot olivat I-, II ja III-tason valmentaja- ja ohjaajakoulutukset (VOK, 40 %, n=51). Hieman alle kahdeksalla prosentilla (n=10) ei ollut minkäänlaista valmentajakoulutusta. Valmentajista suurin osa (n=94, 74 %) teki valmennusta oman toimen ohella tai vapaa-ajalla. Vain 11 (n=14) prosenttia toimi täysipäiväisenä ja 15 prosenttia (n=19) osa-aikaisena valmentajana.

Naisvalmentajien yleisimmät valmennettavat lajit olivat voimistelulajit (joukkue-, tanssillinen, akrobatia-, teline- ja team gym -voimistelu), palloilulajit (pesäpallo, koripallo, salibandy, jääkiekko, jalkapallo, ringette, lentopallo) ja luistelu (taito- ja muodostelmaluistelu). Miesvalmentajat valmensivat yleisimmin palloilulajeja (jääkiekko, pesäpallo, jalkapallo, koripallo, salibandy, lentopallo, ringette, jääpallo, amerikkalainen jalkapallo, ultimate). Lisäksi yksittäisiä valmennettavia lajeja olivat esimerkiksi tanssi, keilailu ja e-sport.

Suurin osa valmentajista (miehet n=53, 69 %, naiset n=27, 50 %) ei ollut tietoisia, onko heidän valmennusryhmissään seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvia valmennettavia. Puolet valmentajista (n=65, 51 %) ei myöskään tiennyt, onko heidän edustamassa urheiluseurassa tai -järjestössä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Valmentajista 28 prosenttia (n=36) toimi seurassa tai järjestössä, jossa ei ollut heidän mukaansa laadittu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa.

5.2.2 Joukkueurheilija-aineisto

Joukkueurheilija-aineiston 291 joukkueurheilijasta 211 (73 %) oli juridiselta sukupuolelta naisia, 79 miehiä (27 %) ja yksi jätti raportoimatta juridisen sukupuolensa. Heteroita oli 195, ja heistä sukupuoleltaan naisia 133 (69 %) ja miehiä 61 (31 %). Seksuaalivähemmistöön kuuluvia oli yhteensä 95, joista naisia oli 77 (81 %) ja miehiä 18 (19 %). Kyselyyn vastanneiden joukkueurheilijoiden ikä vaihteli 10–77 vuoden välillä ja keski-ikä oli yli 26 vuotta (ka=26,09, kh=11,24). Suurin osa urheilijoista näkee itsensä SM-tason (n=88, 30,2 %) tai alue- tai piiritason urheilijana (n=86, 29,6 %). Kansainvälisen tason urheilijoita oli 15,8 prosenttia (n=46), liikunnan aktiiviharrastajia 12,7 prosenttia (n=37), säännöllisesti liikuntaa harrastavia 8,9 prosenttia (n=26) ja satunnaisia kuntoliikkujia 2,7 prosenttia (n=8).

Naisurheilijoiden yleisimmin harrastamat lajit olivat palloilulajit (pesäpallo, jalkapallo, jääkiekko, koripallo, lentopallo, salibandy, ringette, amerikkalainen jalkapallo, maalipallo) luistelu (muodostelmaluistelu, roller derby), voimistelulajit (joukkue-, tanssillinen- akrobatia- ja team gym-voimistelu), tanssi ja cheerleading. Miesurheilijoiden yleisin harrastus oli jokin

palloilulaji (amerikkalainen jalkapallo, jalkapallo, jääkiekko, jääpallo, koripallo, lentopallo, pesäpallo, salibandy, ultimate). Muutamat harrastivat roller derbyä.

Suurin osa joukkueurheilijoista (n=184, 66 %) ei tiennyt, onko heidän edustamassa urheiluseurassaan tai -järjestössään laadittu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa. Heterourheilijoista 16 prosenttia (n=29) tiesi, että seurassa tai järjestössä tällainen suunnitelma on laadittu ja 68 prosenttia (n=126) ei tiennyt. Seksuaalivähemmistöistä 22 prosenttia (n=20) tiesi laaditusta suunnitelmasta ja 64 prosenttia (n=58) ei tiennyt.

5.3 Tutkimuksessa käytetyt mittarit ja muuttujat

Suhtautumista seksuaalivähemmistöihin kuuluvia joukkueurheilijoita kohtaan mitattiin seitsemän väittämän avulla, joista kuusi oli mukailtu, alun perin Mullinin (2013) urheilussa lesboihin kohdistuvia heteroseksistisiä asenteita mittaavasta Heterosexist Attitudes in Sport–Lesbian-mittaristosta (HAS-L). Tässä tutkimuksessa väittämät on muotoiltu koskemaan kaikkia seksuaalivähemmistöihin kuuluvia urheilijoita. Heteroseksuaaliset joukkueurheilijat ja joukkueurheilun valmentajat vastasivat väittämiin, joista HAS-L -mittariin pohjautuvia väittämiä olivat “*Minusta lesbous tai homous on normaalia*”, “*Minusta lesboja/homoja vähättelevät vitsit ovat harmittomia*”, “*Lesbous ja homous inhottavat minua*”, “*Minusta avoimesti lesbot tai homot jäsenet vaikuttavat kielteisesti joukkueen tai urheiluseuran ilmapiiriin*”, “*Minusta on kiusallista vaihtaa vaatteita ja/tai käydä pukuhuoneen suihkussa sellaisten urheilijoiden tai valmentajien kanssa, jotka ovat homoja tai lesboja*”, “*On vaivaannuttavaa nähdä kahden naisen tai miehen kävelevän käsi kädessä tai suutelevan toisiaan*”. Näiden lisäksi hyödynsimme hanketta varten muodostettua väittämää “*Liikuntaharrastuksessa on mielestäni tärkeää pitää yllä keskustelua sukupuolen sekä seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen liittyvistä asioista*”. Kohdejoukko vastasi väittämiin asteikolla 1 = kuvaa minua erittäin huonosti, 2 = kuvaa minua huonosti, 3 = siltä väliltä, 4 = kuvaa minua hyvin, 5 = kuvaa minua erittäin hyvin.

Käyttäytymistä seksuaalivähemmistöihin kuuluvia urheilijoita kohtaan mitattiin tutkimushanketta varten muodostettujen väittämien avulla. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat

joukkueurheilijat ja heteroseksuaaliset valmentajat vastasivat kuuteen väittämään, jotka olivat toisiinsa verrattavissa. Valmentajien väittämät oli muotoiltu mittaamaan heidän arviota omasta käyttäytymisestään, kun taas joukkueurheilijat arvioivat valmentajan toimintaa. Kohdejoukko vastasi väittämiin asteikolla 1 = Ei/En koskaan, 2 = Muutaman kerran vuodessa, 3 = Joka kuukausi, 4 = Joka viikko, 5 = Lähes päivittäin. Valmentajille sekä vähemmistöön kuuluville urheilijoille esitetyt alkuperäiset väittämät sekä näistä muodostetut yhteisnimittäjät on esitetty taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Heteroseksuaalisille valmentajille ja joukkueurheilijoille esitetyt alkuperäiset väittämät ja niistä muodostetut yhteisnimitykset

Valmentajille esitetty väittämä:	Urheilijoille esitetty väittämä:	Tulostaulukoissa ilmaistu yhteisnimitys väittämille
Kuinka usein sinä olet...	Kuinka usein valmentajasi on...	
rohkaissut valmennettaviasi/ohjattaviasi kertomaan sukupuoli-kokemuksestaan tai seksuaalisesta suuntautumisestaan liikuntaharrastuksensa piirissä?	rohkaissut sinua kertomaan sukupuoli-kokemustasi tai seksuaalista suuntautumistasi liikuntaharrastuksesi piirissä?	Sukupuoli-kokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomaan rohkaiseminen.
kieltänyt valmennettaviasi/ohjattaviasi kertomasta sukupuoli-kokemuksestaan tai seksuaalisesta suuntautumisestaan liikuntaharrastuksensa piirissä?	kieltänyt sinua kertomasta sukupuoli-kokemuksestasi tai seksuaalisesta suuntautumisestasi liikuntaharrastuksesi piirissä?	Sukupuoli-kokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomisen kieltäminen.
ilmaissut puheissasi olettavasi, että valmennettavasi/ohjattavasi on hetero (esim. että hän on kiinnostunut vastakkaisesta sukupuolesta)?	ilmaissut puheissaan olettavansa, että olen hetero (esim. että olet kiinnostunut vastakkaisesta sukupuolesta)?	Puheissa ilmaistu hetero-oletus.
puuttanut sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään, kuten kiusaamiseen tai homotteluun sitä havaitessasi?	puuttanut sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään, kuten kiusaamiseen, sitä havaitessaan?	Sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään puuttuminen.
kertonut pitäväsi tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä?	kertonut pitävänsä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä?	Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä pitämisen kertominen.

toiminut tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla?

toiminut tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla?

Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla toimiminen.

Valmentajien sanallista syrjintää mittaava keskiarvosummamuuttuja muodostui 11:sta väittämästä. Väittämät olivat “Kuinka usein valmentajasi on viimeisen vuoden aikana: “kieltänyt sinua kertomasta sukupuoli- tai seksuaalisesta suuntautumisestasi liikuntaharrastuksesi piirissä”, “levittänyt sinusta seksuaalissävyytteisiä juoruja”, “nimitellyt tai haukkunut sinua halventavasti ja seksuaalisesti värittyneesti”, “kysellyt sukupuolestasi tai seksuaalisesta suuntautuneisuudestasi epäasiallisessa yhteydessä”, “kommentoinut seksuaalista suuntautuneisuuttasi loukkaavasti”, “kertonut kuultesi loukkaavia, seksuaalissävyytteisiä vitsejä tai tarinoita”, “äännellyt sinulle tavalla, jonka olet kokenut sopimattomaksi ja seksuaalissävyytteiseksi (esim. huutanut perääsi, vihellelyt, läähättänyt, maiskautellut)”, “pelotellut tai uhkaillut sinua sukupuolesi tai seksuaalisen suuntautuneisuutesi takia”, “sanonut sinun pilaavan hänen maineensa”, “käskenyt sinun ottaa itseäsi niskasta kiinni ja muuttua heteroksi” sekä “käskenyt sinun rajoittaa pukeutumistasi tai muuta ulkonäköön tai ulkoiseen olemukseen liittyvää ja sukupuoli- tai seksuaali-identiteettisi kannalta keskeistä tunnusmerkkiä”. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat vastasivat valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytymistä mittaaviin väittämiin viisiportaisella asteikolla 1 = Ei koskaan, 2 = Muutaman kerran vuodessa, 3 = Joka kuukausi, 4 = Joka viikko, 5 = Lähes päivittäin, ja vaikutuksia urheilu-uraan myös viisiportaisella asteikolla 1 = Erittäin vähän tai ei ollenkaan, 2 = Melko vähän, 3 = Siltä väliltä, 4 = Melko paljon ja 5 = Erittäin paljon. Keskiarvosummamuuttujan Cronbachin alfaksi tuli .98.

Joukkueurheilijoiden sanallista syrjintää mittaava keskiarvosummamuuttuja koostui 13:sta väittämästä. Väittämät olivat “Kuinka usein joukkuekaverisi ovat viimeisen vuoden aikana...”: “kieltäneet sinua kertomasta sukupuoli- tai seksuaalisesta suuntautumisestasi liikuntaharrastuksesi piirissä, levittäneet sinusta seksuaalissävyytteisiä juoruja”, “nimitelleet tai haukkuneet sinua halventavasti ja seksuaalisesti värittyneesti”, “kyselleet sukupuolestasi tai seksuaalisesta suuntautuneisuudestasi epäasiallisessa yhteydessä?”, “kommentoineet sukupuoltasi tai seksuaalista suuntautuneisuuttasi loukkaavasti”, “kertoneet kuultesi loukkaavia, seksuaalissävyytteisiä vitsejä tai tarinoita”, “äännelleet sinulle tavalla, jonka olet kokenut sopimattomaksi ja seksuaalissävyytteiseksi (esim. huutanut perääsi, vihellelyt, läähättänyt, maiskautellut)”, “homotelleet sinua (riippumatta seksuaalisesta suuntautuneisuudestasi)”, “pelotelleet tai uhkailleet sinua sukupuolesi tai seksuaalisen suuntautuneisuutesi takia?”, “sanoneet sinun pilaavan harrastamasi urheilulajin maineen”,

“sanoneet sinun pilaavan joukkueenne maineen”, “käskeneet sinun ottaa itseäsi niskasta kiinni ja muuttua heteroksi” ja “käskeneet sinun rajoittaa pukeutumistasi tai muuta ulkonäköön tai ulkoiseen olemukseen liittyvää ja sukupuoli- tai seksuaali-identiteettisi kannalta keskeistä tunnusmerkkiä”. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat vastasivat valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytymistä mittaaviin väittämiin viisiportaisella asteikolla 1 = Ei koskaan, 2 = Muutaman kerran vuodessa, 3 = Joka kuukausi, 4 = Joka viikko, 5 = Lähes päivittäin, ja vaikutuksia urheilu-uraan myös viisiportaisella asteikolla 1 = Erittäin vähän tai ei ollenkaan, 2 = Melko vähän, 3 = Siltä väliltä, 4 = Melko paljon ja 5 = Erittäin paljon. Keskiarvosummamuuttujan Cronbachin alfaksi tuli .96.

Valmentajien sanatonta syrjintää mitattiin kuuden väittämän avulla. Väittämät olivat *“Kuinka usein valmentajasi on viimeisen vuoden aikana...”: “töninyt, läpsinyt, nipistelyt, lyönyt tai muutoin käynyt sinuun käsiksi fyysisesti”, “luonut sinuun väheksyviä ja halveksuvia katseita”, “elehtinyt tai ilmehtinyt suuntaasi seksuaalisesti latautuneella tai vihjailevalla tavalla (esim. käsimerkit, kehon kieli)”, “koskettanut kehoasi jostakin kohdasta vastoin tahtoasi tavalla, joka on tuntunut sinusta epämukavalta eikä ole liittynyt liikuntasuorituksen avustamiseen”, “halannut sinua vastoin tahtoasi” ja “lähettänyt sinulle seksuaalisesti sävyttyneitä valokuvia tai viestejä vastoin tahtoasi”.* Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat vastasivat valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytymistä mittaaviin väittämiin viisiportaisella asteikolla 1 = Ei koskaan, 2 = Muutaman kerran vuodessa, 3 = Joka kuukausi, 4 = Joka viikko, 5 = Lähes päivittäin, ja vaikutuksia urheilu-uraan myös viisiportaisella asteikolla 1 = Erittäin vähän tai ei ollenkaan, 2 = Melko vähän, 3 = Siltä väliltä, 4 = Melko paljon ja 5 = Erittäin paljon. Keskiarvosummamuuttujan Cronbachin alfaksi tuli .90.

Joukkuekavereiden sanatonta syrjintää mittaavia väittämiä oli seitsemän. Väittämät olivat *“Kuinka usein joukkuekaverisi ovat viimeisen vuoden aikana...”: “tönineet, puskeneet, läpsineet, nipistelleet, lyöneet tai muutoin käyneet sinuun käsiksi fyysisesti”, “luoneet sinuun väheksyviä ja halveksuvia katseita”, “elehtineet tai ilmehtineet suuntaasi seksuaalisesti latautuneella tai vihjailevalla tavalla (esim. käsimerkit, kehon kieli)”, “koskettaneet kehoasi jostakin kohdasta vastoin tahtoasi tavalla, joka on tuntunut sinusta epämukavalta eikä ole liittynyt liikuntasuoritukseen tai sen avustamiseen”, “halanneet sinua vastoin tahtoasi”, “jättäneet sinut ulkopuoliseksi (esim. liikunnan ulkopuolella tapahtuvasta toiminnasta)” ja*

“lähettäneet sinulle seksuaalisesti sävyttyneitä valokuvia tai viestejä vastoin tahtoasi”. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat vastasivat valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytymistä mittaaviin väittämiin viisiportaisella asteikolla 1 = Ei koskaan, 2 = Muutaman kerran vuodessa, 3 = Joka kuukausi, 4 = Joka viikko, 5 = Lähes päivittäin, ja vaikutuksia urheilu-uraan myös viisiportaisella asteikolla 1 = Erittäin vähän tai ei ollenkaan, 2 = Melko vähän, 3 = Siltä väliltä, 4 = Melko paljon ja 5 = Erittäin paljon. Keskiarvosummamuuttujan Cronbachin alfan arvo oli .88.

Valmentajan homofobista toimintaa mittaavassa keskiarvosummamuuttujassa oli seitsemän väittämää: *”Kuinka usein valmentajasi on viimeisen vuoden aikana...”*: *“evännyt sinulta mahdollisuuden osallistua tasavertaisesti harjoituksiin tai kilpailuihin (esim. antanut vähemmän peliaikaa, jättänyt sinut kokonaan joukkueen ulkopuolelle)”*, *“selittänyt onnistunutta urheilusuoritustasi sukupuolellasi tai seksuaalisella suuntautuneisuudellasi”*, *“selittänyt epäonnistunutta urheilusuoritustasi sukupuolellasi tai seksuaalisella suuntautuneisuudellasi”*, *“nimitellyt vastustajaasi/vastustajanne seksuaalissävytteisillä, loukkaavilla nimillä”*, *“nimitellyt tuomaria seksuaalissävytteisillä, loukkaavilla nimillä”*, *“pitänyt sinua uhkana joukkueesi tai ryhmäsi urheilulliselle menestykselle tai kehittymiselle”* ja *“pitänyt sinua jonkinlaisena uhkana joukkuekavereille tai muille kanssasi liikuntaa harrastaville”*. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat vastasivat valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytymistä mittaaviin väittämiin viisiportaisella asteikolla 1 = Ei koskaan, 2 = Muutaman kerran vuodessa, 3 = Joka kuukausi, 4 = Joka viikko, 5 = Lähes päivittäin, ja vaikutuksia urheilu-uraan myös viisiportaisella asteikolla 1 = Erittäin vähän tai ei ollenkaan, 2 = Melko vähän, 3 = Siltä väliltä, 4 = Melko paljon ja 5 = Erittäin paljon. Keskiarvosummamuuttujan Cronbachin alfa oli .95.

Joukkuekavereiden homofobista toimintaa mittaavassa keskiarvosummamuuttujassa oli seitsemän väittämää. Väittämät olivat *“Kuinka usein joukkuekaverisi ovat viimeisen vuoden aikana...”*: *“selittäneet onnistunutta urheilusuoritustasi sukupuolellasi tai seksuaalisella suuntautuneisuudellasi”*, *“selittäneet epäonnistunutta urheilusuoritustasi sukupuolellasi tai seksuaalisella suuntautuneisuudellasi”*, *“pitäneet sinua uhkana joukkueesi tai ryhmäsi urheilulliselle menestykselle tai kehittymiselle”*, *“pitäneet sinua jonkinlaisena henkilökohtaisena uhkana”*, *“vältelleet seuraasi pukuhuoneessa, suihkutiloissa yms.”*,

“nimitelleet vastustajaanne seksuaalissävyyteisillä, loukkaavilla nimillä” ja “nimitelleet tuomaria seksuaalissävyyteisillä, loukkaavilla nimillä”. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat vastasivat valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytymistä mittaaviin väittämiin viisiportaisella asteikolla 1 = Ei koskaan, 2 = Muutaman kerran vuodessa, 3 = Joka kuukausi, 4 = Joka viikko, 5 = Lähes päivittäin, ja vaikutuksia urheilu-uraan myös viisiportaisella asteikolla 1 = Erittäin vähän tai ei ollenkaan, 2 = Melko vähän, 3 = Siltä väliltä, 4 = Melko paljon ja 5 = Erittäin paljon. Keskiarvosummamuuttujan Cronbachin alfaksi tuli .91.

Valmentajien tasa-arvoista ja yhdenvertaista toimintaa mittaava keskiarvosummamuuttuja sisälsi neljä väittämää: *“Kuinka usein valmentajasi on viimeisen vuoden aikana...”*: *“rohkaissut sinua kertomaan sukupuolikokemuksestasi tai seksuaalisesta suuntautumisestasi liikuntaharrastuksesi piirissä”, “puuttunut sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään, kuten kiusaamiseen, sitä havaitessaan”, “kertonut pitävänsä välistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä”* sekä *“toiminut tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla”.* Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat vastasivat valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytymistä mittaaviin väittämiin viisiportaisella asteikolla 1 = Ei koskaan, 2 = Muutaman kerran vuodessa, 3 = Joka kuukausi, 4 = Joka viikko, 5 = Lähes päivittäin, ja vaikutuksia urheilu-uraan myös viisiportaisella asteikolla 1 = Erittäin vähän tai ei ollenkaan, 2 = Melko vähän, 3 = Siltä väliltä, 4 = Melko paljon ja 5 = Erittäin paljon. Keskiarvosummamuuttujan Cronbachin alfaksi tuli .77.

Joukkuekavereiden yhdenvertaista ja tasa-arvoista toimintaa mittasimme neljällä väittämällä. Väittämät olivat *“Kuinka usein joukkuekaverisi ovat viimeisen vuoden aikana...”*: *“rohkaisseet sinua kertomaan sukupuolikokomustasi tai seksuaalista suuntautumistasi liikuntaharrastuksesi piirissä”, “puuttunut sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään, kuten kiusaamiseen tai homotteluun, sitä havaitessaan”, “kertoneet pitävänsä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä”* ja *“toimineet tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla”.* Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat vastasivat valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytymistä mittaaviin väittämiin viisiportaisella asteikolla 1 = Ei koskaan, 2 = Muutaman kerran vuodessa, 3 = Joka kuukausi, 4 = Joka viikko, 5 = Lähes päivittäin, ja vaikutuksia urheilu-uraan myös viisiportaisella asteikolla 1 = Erittäin vähän tai ei

ollenkaan, 2 = Melko vähän, 3 = Siltä väliltä, 4 = Melko paljon ja 5 = Erittäin paljon. Keskiarvosummamuuttujan Cronbachin alfaksi tuli .77.

Urheilun harrastamiseen liittyviä syrjinnän seurauksia mittaavia yksittäisiä väittämiä oli kuusi. Johdantona väittämiin oli kysymys: “*Missä määrin viimeisen vuoden aikana kokemasi syrjintä on saanut sinut...*”. Varsinaiset väittämät olivat: “*harkitsemaan harrastamasi liikuntalajin lopettamista*”, “*harkitsemaan toiseen joukkueeseen siirtymistä*”, “*lopettamaan liikkumisen kokonaan*”, “*pelkäämään harjoituksiin menemistä*”, “*välttelemään sosiaalisia tilanteita joukkuekavereidesi tai kanssasi liikuntaa harrastavien ihmisten kanssa harjoitusten tai liikuntatilanteiden ulkopuolella*” ja “*puolustamaan oikeuksiasi ja kertomaan joukkuekavereillesi sukupuoleesi tai seksuaaliseen suuntautumiseesi liittyvistä asioista*”.

Kerätyistä *taustatiedoista* käytimme vastaajan juridista sukupuolta ja seksuaalista suuntautumista. Juridista sukupuolta kysyttäessä vastausvaihtoehdot olivat 1 = nainen, 2 = mies. Seksuaalisen suuntautumisen vastausvaihtoehdot olivat 1 = täysin heteroseksuaali, 2 = enimmäkseen heteroseksuaali, 3 = homoseksuaali (homo), 4 = homoseksuaali (lesbo), 5 = biseksuaali, 6 = jokin muu, mikä? Luokittelimme uudelleen seksuaalista suuntautumista mittaavat vastausvaihtoehdot kaksiluokkaiseksi, jolloin 1 = hetero ja 2 = ei-hetero.

5.4 Tilastomatemattinen aineistojen käsittely

Aineiston analysoinnissa käytimme IBM SPSS-Statistics 26 ohjelmaa. Heterovalmentajien ja -joukkuekavereiden suhtautumisen eroja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia joukkueurheilijoita kohtaan sekä seksuaalivähemmistöihin kuuluvien joukkueurheilijoiden kokemusten ja heteroseksuaalisten valmentajien käyttäytymisen eroja selvitimme epäparametrisen Mann-Whitney U-testin avulla havaittuamme, että väittämät eivät olleet normaalisti jakautuneita. Asetimme tilastollisen merkitsevyyden raja-arvoksi $p < 0.5$ (Metsämuuronen 2006, 375). Tulkintaa varmistaaksemme tarkastelimme ryhmien välisten keskiarvojen eroja riippumattomien otosten t-testillä. Lisäksi tarkastelimme väittämien frekvenssejä ja prosenttiosuuksia saadaksemme lisää tietoa ryhmien suhtautumisesta.

Selvitimme ristiintaulukoinnin avulla, eroavatko valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytyminen seksuaalivähemmistöjä kohtaan Cohenin Kappa-kertoimen avulla. Menetelmän avulla tarkastelimme yhteneväisyysprosentteja eli sitä, kuinka samankaltaista toiminta oli ryhmien välillä: suuri prosenttiluku kertoo hyvin samankaltaisesta käyttäytymisestä. Ristiintaulukoinnin tuloksista saatavan Cohenin Kapan avulla tarkastelimme näiden yhtenevyyden luotettavuutta. Kapan tarkasteluväli vaihtelee välillä $-1-1$, ja arvon ollessa suuri, voidaan päätellä ryhmien vastaavan luotettavasti väittämiin toisistaan riippumatta (Metsämuuronen 2006, 366).

Tarkastelimme keskiarvosummamuuttujien sisäistä yhdenmukaisuutta Cronbachin alfaa käyttäen. Tutkimme keskiarvosummamuuttujien ja syrjinnän liikunnanharrastamiseen liittyvien seurausten välistä yhteyttä Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen avulla, koska havaitsimme, että summamuuttujat eivät olleet normaalisti jakautuneita. Asetimme Spearmanin järjestyskorrelaation raja-arvoksi 0.30 (Metsämuuronen 2006, 359, 650).

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Validiteetin ja reliabiliteetin avulla tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta (Metsämuuronen 2006, 64). Validiteetti tarkastelee tutkimuksen luotettavuutta siitä näkökulmasta, ollaanko tutkimassa sitä, mitä on tarkoitus tutkia. Validiteetti voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen validiteettiin. Ulkoinen validiteetti tarkastelee, onko kyseinen tutkimus yleistettävissä johonkin ryhmään tai ryhmiin. Ulkoiseen validiteettiin vaikuttaa oleellisesti tutkimusasetelma ja otanta. (Metsämuuronen 2006, 55.) Kyselyn tuloksia on kerätty useissa lajiliitoissa toimivilta heterovalmentajilta (n=131) ja eri seuroissa harrastavilta joukkueurheilijoilta (n=291). Tutkimuksen otantakoon ollessa kohtuullisen suuri voidaan tulosten pohjalta tehdä suuntaa antavia johtopäätelmiä. Kuitenkin seksuaalivähemmistöön kuuluvien naisten (n=77) ja miesten (n=18) välinen otantakoon eron ollessa suuri ja miesten osuuden ollessa hyvin pieni, on perusteltua pohtia tulosten luotettavuutta. Tässä tutkielmassa hyödynnetyt aineistot, jotka mittaavat ja tutkivat samaa ilmiötä useamman eri kohderyhmän näkökulmasta, lisäävät tulosten luotettavuutta. Tarkastelimme kyselyn tuloksia kolmen eri kohderyhmän näkökulmasta monipuolisin tilastollisin menetelmin saadaksemme mahdollisimman monipuolisen kuvan

joukkueurheilun parissa ilmenevästä suhtautumisesta ja käyttäytymisestä seksuaalivähemmistöjä kohtaan.

Sisäinen validiteetti puolestaan tarkoittaa tutkimuksen omaa luotettavuutta. Sisäisen validiteetin näkökulmasta on tärkeä tarkastella kriittisesti käsitteiden, teorian ja mittareiden oikeellisuutta eli ovatko ne valittu ja niitä käytetty oikein. Sisäisessä validiteetissa on myös tärkeä pohtia tekijöitä, jotka saattavat heikentää luotettavuutta mittaustilanteissa. (Metsämuuronen 2006, 55.) Voidaan ajatella, että jokainen ammattilainen tietää syrjinnän olevan kiellettyä, mutta syrjivää käytöstä tai rakenteita ei aina ole helppo tunnistaa (Karvinen 2020, 2). Esimerkiksi vastaajat voivat olla niin tottuneita homofobiseen ja syrjivään kielenkäyttöön ja käyttäytymiseen urheilussa, että heidän voi olla vaikeaa nähdä tai nimetä sitä. Tutkimuksen validiteettia kuitenkin nostaa kyselyn laajuus ja sen teemojen selkeys.

Reliabiliteetti tarkastelee tutkimuksen toistettavuutta. Käytännössä reliabiliteetti tarkastelee sitä, kuinka samanlaisia tai erilaisia vastauksia saataisiin, jos samaa mittaria käyttäen mitattaisiin samaa ilmiötä useaan otteeseen. Reliabelilla mittarilla vastaukset olisivat melko samanlaiset eri mittauskerroilla. (Metsämuuronen 2006, 64.) Keskiarvosummamuuttujien sisäistä yhdenmukaisuutta mittaavan Cronbachin alfan raja-arvoksi asetetaan yleisesti .60 (Metsämuuronen 2006, 68, 442). Korkea Cronbachin alfa kertoo mittarin toistettavuudesta ja mitattavien yksilöiden erottelevuudesta sekä siitä, että väittämät mittaavat samantyyppistä asiaa (Metsämuuronen 2006, 442–443). Huomatessamme muodostamiemme keskiarvosummamuuttujien alfojen ollessa lähes kaikissa tapauksissa hyvin korkeita (.89–.98) ja täten mittaavan samaa asiaa, emme poistaneet kaikista summamuuttujista väittämiä saadaksemme korkeinta mahdollista alfaa. Kahden keskiarvosummamuuttujan kohdalla alkuperäinen alfa oli lähellä raja-arvoa .60. Näissä tapauksissa poistimme yhden väittämät nostaaksemme alfoja. Valmentajien tasa-arvoista ja yhdenvertaista toimintaa mittaavasta keskiarvosummamuuttujasta poistimme käännetyn väittämän "ilmaissut puheissaan olettavansa, että olen hetero (esim. että olet kiinnostunut vastakkaisesta sukupuolesta)?", jolloin alfa nousi arvosta .67 .77:ään. Joukkuekavereiden tasa-arvoista ja yhdenvertaista toimintaa mittaavasta keskiarvosummamuuttujasta poistimme käännetyn väittämän "ilmaisseet puheissaan olettavansa, että olen hetero (esim., että olet kiinnostunut vastakkaisesta sukupuolesta)?", jolloin alfa nousi arvosta .64 .77:ään.

6 TULOKSET

6.1 Heterovalmentajien ja -joukkuekavereiden suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin

Taulukossa 2 ilmenee heteroseksuaalisten valmentajien sekä joukkueurheilijoiden väliset erot suhtautumisessa seksuaalivähemmistöjä kohtaan joukkueurheilussa.

TAULUKKO 2. Heterovalmentajien (V) ja –urheilijoiden (U) erot suhtautumisessa seksuaalivähemmistöihin

Väittämä	Ryhmä	N	Keskiarvo	Z-arvo	U-arvo	P-arvo
Minusta lesbous tai homous on normaalia.	U	193	165.85	-1.12	11608	.262
	V	129	154.98			
Minusta lesboja/homoja vähättelevät vitsit ovat harmittomia.	U	193	167.35	-1.45	11320	.148
	V	129	152.75			
Lesbous ja homous inhottavat minua.	U	193	164.73	-0.94	11825	.347
	V	129	156.67			
Minusta avoimesti lesbot tai homot jäsenet vaikuttavat kielteisesti joukkueen tai urheiluseuran ilmapiiriin.	U	193	156.76	1.49	13171	.136
	V	128	167.40			
Minusta on kiusallista vaihtaa vaatteita ja/tai käydä pukuhuoneen suihkussa sellaisten urheilijoiden kanssa, jotka ovat homoja tai lesboja.	U	192	168.30	-2.25	10790	.024
	V	128	148.79			
On vaivaannuttavaa nähdä kahden naisen tai miehen kävelevän käsi kädessä tai suutelevan toisiaan.	U	193	163.69	-0.71	11834	.477
	V	128	156.95			
Liikuntaharrastuksessa on mielestäni tärkeää pitää yllä keskustelua sukupuolen sekä seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen liittyvistä asioista.	U	192	176.97	-4.29	8741	.000
	V	126	132.87			

Valmentajien ja urheilijoiden välillä ilmeni tilastollisesti merkitsevä ero liittyen vaatteiden vaihtamiseen tai suihkussa käymiseen homoseksuaalisten urheilijoiden kanssa; joukkueurheilijat kokivat vaatteiden vaihdon ja suihkussa käymisen (ka=1.64, kh=1.05) homoseksuaalien kanssa kiusallisemmaksi kuin valmentajat (ka=1.38, kh=0.76). Tilastollisesti merkitsevä ero löytyi myös valmentajien ja urheilijoiden välillä siinä, pidettiinkö keskustelun ylläpitämistä sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen liittyvistä asioista tärkeänä. Urheilijat kokivat sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta keskustelemisen tärkeämmäksi (ka=3.38, kh=1.34) kuin valmentajat (ka=2.75, kh=1.14).

Vaikka heteroseksuaaliset joukkueurheilijat pitivät lesboutta ja homoutta normaalimpana (ka=4.27, kh=0.97) verrattuna valmentajiin (ka=4.15, kh=0.02), suhtautuivat he sallivammin homoja ja lesboja vähätteleviin vitseihin (ka=2.20, kh=1.17), kuin valmentajat (ka=2.00, kh=1.08). Lisäksi valmentajien mielestä seksuaalivähemmistöön kuuluvat joukkueurheilijat vaikuttivat kielteisemmin joukkueen tai urheiluseuran ilmapiiriin (ka=1.34, kh=0.74) verrattuna heteroseksuaalisten joukkueurheilijoiden vastauksiin (ka=1.26, kh=0.67). Huomioitavaa on, että edellä mainitut tulokset eivät olleet tilastollisesti merkitseviä.

Taulukossa 3 ilmenee heteroseksuaalisten nais- ja miesvalmentajien väliset erot heidän suhtautumisessaan seksuaalivähemmistöihin joukkueurheilussa.

TAULUKKO 3. Nais- (N) ja miesvalmentajien (M) erot suhtautumisessa seksuaalivähemmistöihin

Väittämä	Ryhmä	N	Keski- arvo	Z-arvo	U-arvo	P-arvo
Minusta lesbous tai homous on normaalia.	N	54	71.43	-1.79	1678	.074
	M	75	60.37			
Minusta lesboja/homoja vähättelevät vitsit ovat harmittomia.	N	54	54.93	2.75	2569	.006
	M	75	72.25			
Lesbous ja homous inhottavat minua.	N	54	60.92	1.33	2246	.183
	M	75	67.94			
Minusta avoimesti lesbot tai homot jäsenet vaikuttavat kielteisesti joukkueen tai urheiluseuran ilmapiiriin.	N	54	58.06	2.29	2346	.022
	M	74	69.20			
Minusta on kiusallista vaihtaa vaatteita ja/tai käydä pukuhuoneen suihkussa sellaisten urheilijoiden kanssa, jotka ovat homoja tai lesboja.	N	54	62.72	0.61	2094	.541
	M	74	65.80			
On vaivaannuttavaa nähdä kahden naisen tai miehen kävelevän käsi kädessä tai suutelevan toisiaan.	N	54	59.64	1.43	2261	.152
	M	74	68.05			
Liikuntaharrastuksessa on mielestäni tärkeää pitää yllä keskustelua sukupuolen sekä seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen liittyvistä asioista.	N	53	72.11	-2.33	1478	.020
	M	73	57.25			

Mies- ja naisvalmentajien suhtautuminen lesboja ja homoja vähätteleviin vitseihin erosivat tilastollisesti merkitsevästi. Naisvalmentajat eivät pitäneet homoseksuaaleja vähätteleviä vitsejä yhtä harmittomina ($ka=1.70$, $kh=0.96$) kuin miesvalmentajat ($ka=2.21$, $kh=1.11$). Valmentajien sukupuolten välillä vallitsi tilastollisesti merkitsevä ero myös siinä, miten seksuaalivähemmistöön kuuluvien joukkueurheilijoiden uskottiin vaikuttavan kielteisesti joukkueen tai seuran ilmapiiriin sekä siinä, pidettiinkö keskustelun ylläpitämistä sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen liittyvistä asioista tärkeänä. Naiset eivät kokeneet homoseksuaalisten jäsenten vaikuttavan joukkueen tai urheiluseuran ilmapiiriin yhtä kielteisesti ($ka=1.17$, $kh=0.47$) kuin miesvalmentajat ($ka=1.47$, $kh=0.86$). Naisvalmentajat pitivät keskustelun ylläpitämistä tärkeämpänä ($ka=3.02$, $kh=1.19$) kuin miesvalmentajat ($ka=2.56$, $kh=1.07$).

Taulukossa 4 ilmenee heteroseksuaalisten joukkueurheilijoiden sukupuolten väliset erot suhtautumisessa seksuaalivähemmistöihin joukkueurheilussa.

TAULUKKO 4. Heteroseksuaalisten nais- (N) ja miesjoukkueurheilijoiden erot suhtautumisessa seksuaalivähemmistöihin

Väittäjä	Ryhmä	N	Keskiarvo	Z-arvo	U-arvo	P-arvo
Minusta lesbous tai homous on normaalia.	N	131	101.02	-1.83	3404	.068
	M	61	86.80			
Minusta lesboja/homoja vähättelevät vitsit ovat harmittomia.	N	131	88.84	2.92	5000	.004
	M	61	112.96			
Lesbous ja homous inhottavat minua.	N	131	91.84	2.08	4606	.037
	M	61	106.50			
Minusta avoimesti lesbot tai homot jäsenet vaikuttavat kielteisesti joukkueen tai urheiluseuran ilmapiiriin.	N	131	92.26	2.45	4551	.014
	M	61	105.60			
Minusta on kiusallista vaihtaa vaatteita ja/tai käydä pukuhuoneen suihkussa sellaisten urheilijoiden kanssa, jotka ovat homoja tai lesboja.	N	130	94.89	0.48	4110	.634
	M	61	98.37			
On vaivaannuttavaa nähdä kahden naisen tai miehen kävelevän käsi kädessä tai suutelevan toisiaan.	N	131	92.74	1.53	4488	.127
	M	61	104.57			
Liikuntaharrastuksessa on mielestäni tärkeää pitää yllä keskustelua sukupuolen sekä seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen liittyvistä asioista.	N	130	98.04	-0.76	3700	.445
	M	61	91.66			

Nais- ja miesurheilijoiden välillä vallitsi tilastollisesti merkitsevä ero suhtautumisessa seksuaalivähemmistöjä vähätteleviin vitseihin, lesbouden ja homouden inhottavuuteen sekä siinä, miten avoimesti seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden ajateltiin vaikuttavan kielteisesti joukkueen tai urheiluseuran ilmapiiriin. Miesurheilijoista homoja vähättelevät vitset olivat harmittomampia (ka=2.52, kh=1.15) kuin naisurheilijoista (ka=2.04, kh=1.15). Lesbous ja homous inhottivat enemmän miesurheilijoita (ka=1.75, kh=1.12) kuin naisurheilijoita (ka=1.39, kh=0.73). Lisäksi miehet ajattelivat seksuaalivähemmistöön kuuluvien urheilijoiden vaikuttavan kielteistemmin joukkueen tai seuran ilmapiiriin (ka=1.44, kh=0.85) verrattuna naisten vastauksiin (ka=1.18, kh=0.56).

6.2 Valmentajien käyttäytyminen seksuaalivähemmistöjä kohtaan

Taulukosta 5 ilmenee heteroseksuaalisten valmentajien arviot heidän omasta käyttäytymisestään seksuaalivähemmistöurheilijoita kohtaan sekä seksuaalivähemmistöurheilijoiden kokemukset valmentajien käyttäytymisestä.

TAULUKKO 5. Heteroseksuaalisten valmentajien (V) ja seksuaalivähemmistöurheilijoiden (SVU) erot valmentajien käyttäytymisen arvioissa

Väittäjä	Ryhmä	N	Keski- arvo	Z-arvo	U-arvo	P-arvo
Sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomaan rohkaiseminen.	V	125	113.25	-2.273	4969	.023
	SVU	90	100.71			
Sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomisen kieltäminen.	V	125	107.56	0.650	5805	.516
	SVU	91	109.79			
Puheissa ilmaistu hetero-oletus.	V	124	104.97	0.988	6018	.323
	SVU	91	112.13			
Sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään puuttuminen.	V	125	101.81	1.421	5899	.155
	SVU	86	112.09			
Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä pitämisen kertominen.	V	125	114.48	-2.169	4566	.030
	SVU	88	96.38			
Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla toimiminen.	V	125	112.59	-1.776	4676	.076
	SVU	87	97.75			

Heteroseksuaalisten valmentajien ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien joukkueurheilijoiden välillä vallitsi tilastollisesti merkitsevä ero sen suhteen, kuinka usein seksuaalivähemmistöurheilijoita rohkaistiin kertomaan seksuaalisesta suuntautumisesta sekä, kuinka usein tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kerrottiin pidettävän tärkeänä. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat ($ka=1.21$, $kh=0.76$) eivät kokeneet valmentajien rohkaisseen heitä kertomaan seksuaalisesta suuntautumisesta niin usein kuin valmentajat olivat itse arvioineet ($ka=1.30$, $kh=0.67$) rohkaisseensa. Lisäksi joukkueurheilijat ($ka=2.42$, $kh=1.40$) olivat kokeneet valmentajien kertoneen pitäneensä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä tilastollisesti merkitsevästi harvemmin kuin valmentajat ($ka=2.78$, $kh=1.24$).

Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat ($ka=1.69$, $kh=1.14$) kokivat, että valmentaja oli puuttunut syrjintään useammin kuin mikä valmentajien oma arvio oli ($ka=1.40$, $kh=0.80$). Vaikka ryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa Mann-Whitney U-testin perusteella, huomionarvoista on, että molempien ryhmien vastaukset olivat vastausvaihtoehtojen “Ei koskaan” tai “Muutaman kerran vuodessa” välillä (joukkueurheilijat $ka=1.69$, $kh=1.14$; valmentajat $ka=1.40$, $kh=0.80$).

Taulukko 6 kuvastaa heteroseksuaalisten nais- (N) ja miesvalmentajien (M) itsearvioitua käyttäytymistä seksuaalivähemmistöjä kohtaan joukkueurheilussa.

TAULUKKO 6. Tutkimukseen osallistuneiden heteroseksuaalisten nais- (N) ja miesvalmentajien (M) arviot omasta käyttäytymisestään lukumäärinä (fr) ja suhteellisina osuuksina (%)

Väittäjä	Ryhmä	Ei koskaan fr (%)	Muutaman kerran vuodessa fr (%)	Joka kuukausi fr (%)	Joka viikko fr (%)	Lähes päivittäin fr (%)	Yhteensä fr (%)
Sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomaan rohkaiseminen.	N	41 (78.8)	8 (15.4)	1 (1.9)	2 (3.8)	-	52 (42)
	M	57 (78.1)	13 (17.8)	2 (2.7)	-	1 (1.4)	73 (58)
Sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomisen kieltäminen.	N	50 (96.2)	2 (3.8)	-	-	-	52 (42)
	M	69 (94.5)	4 (5.5)	-	-	-	73 (58)
Puheissa ilmaistu hetero-oletus.	N	32 (61.5)	17 (32.7)	3 (5.8)	-	-	52 (42)
	M	50 (69.4)	18 (25.0)	3 (4.2)	1 (1.4)	-	72 (58)
Sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään puuttuminen.	N	39 (75.0)	8 (15.4)	3 (3.8)	-	1 (1.9)	52 (42)
	M	43 (58.9)	21 (28.8)	4 (5.5)	3 (4.1)	-	73 (58)
Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä pitämisen kertominen.	N	8 (15.4)	9 (17.3)	20 (38.5)	11 (21.2)	4 (7.7)	52 (42)
	M	18 (24.7)	13 (17.8)	21 (28.8)	14 (19.2)	7 (9.6)	73 (58)
Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla toimiminen.	N	2 (3.8)	6 (11.5)	8 (15.4)	25 (48.1)	11 (21.2)	52 (42)
	M	12 (16.4)	7 (9.6)	18 (24.7)	16 (21.9)	20 (27.4)	73 (58)

Valmentajien sukupuolten välillä ei vallinnut tilastollisesti merkitseviä eroja minkään väittämän kohdalla. Frekvenssien avulla tarkasteltuna havaitsimme, että selvästi suurin osa nais- ja miesvalmentajista koki toimineensa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla kuukausi-päivätasolla. Lähes puolet naisista ja viidesosa miehistä vastasi toimivansa näin “joka viikko”. Naisvalmentajien vastauksiin verrattuna nelinkertainen määrä miesvalmentajista arvioi, ettei ollut koskaan toiminut tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla. Hieman alle 30 prosenttia miesvalmentajista kertoi valmennettavilleen “joka kuukausi”, että he pitävät yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa tärkeänä. Lähes neljännes miesvalmentajista ei ollut koskaan kertonut valmennettavilleen pitävänsä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä, kun taas lähes 40 prosenttia naisista vastasi kyseiseen väittämään “joka kuukausi”.

Taulukko 7 kokoa seksuaalivähemmistöön kuuluvien nais- (N) ja miesurheilijoiden (M) kokemukset valmentajan käyttäytymisestä.

TAULUKKO 7. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nais- (N) ja miesjoukkueurheilijoiden (M) kokemukset valmentajien käyttäytymisestä sekä lukumäärinä (fr) että suhteellisina osuuksina (%)

Väittäjä	Ryhmä	Ei	Muutaman	Joka	Joka	Lähes	Yhteensä
		koskaan	kerran	kuukausi	viikko	päivittäin	
		fr (%)	fr (%)	fr (%)	fr (%)	fr (%)	fr (%)
Sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomaan rohkaiseminen.	N	69 (95.8)	1 (1.4)	1 (1.4)	1 (1.4)	-	72 (80)
	M	13 (72.2)	1 (5.6)	2 (11.1)	-	2 (11.1)	18 (20)
Sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomisen kieltäminen.	N	73 (100.0)	-	-	-	-	73 (80)
	M	12 (66.7)	1 (5.6)	4 (22.2)	1 (5.6)	-	18 (20)
Puheissa ilmaistu hetero-oletus.	N	49 (67.1)	18 (24.7)	4 (5.5)	2 (2.7)	-	73 (80)
	M	8 (44.4)	2 (11.1)	7 (38.9)	-	1 (5.6)	18 (20)
Sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään puuttuminen.	N	46 (66.7)	13 (18.8)	5 (7.2)	2 (2.9)	3 (4.3)	69 (80)
	M	9 (52.9)	3 (17.6)	2 (11.8)	1 (5.9)	2 (11.8)	17 (20)
Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä pitämisen kertominen.	N	26 (37.1)	13 (18.6)	15 (21.4)	8 (11.4)	8 (11.4)	70 (80)
	M	7 (38.9)	3 (16.7)	3 (16.7)	3 (16.7)	2 (11.1)	18 (20)
Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla toimiminen.	N	11 (15.7)	14 (20.0)	15 (21.4)	7 (10.0)	23 (32.9)	70 (80)
	M	5 (29.4)	4 (23.5)	4 (23.5)	1 (5.9)	3 (17.6)	17 (20)

Naisurheilijoista kukaan ei kokenut, että heitä oltaisiin koskaan kielletty kertomasta seksuaalisesta suuntautuneisuudestaan. Viidesosaa miesurheilijoista oli kielletty kertomasta seksuaalisesta suuntautumisestaan kuukausittain. Miesurheilijat kokivat naisurheilijoita useammin valmentajan puuttuneen sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään. Suurin osa sekä mies- että naisurheilijoista oli kokenut, että valmentaja ei ollut koskaan kertonut pitävänsä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä. Kuitenkin naisurheilijat kokivat valmentajan toimineen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla useammin kuin miesurheilijat.

Taulukossa 8 ilmenee seksuaalivähemmistöön kuuluvien nais- (N) ja miesurheilijoiden (M) erot siitä, kuinka he kokivat valmentajan käyttäytyneen heitä kohtaan.

TAULUKKO 8. Seksuaalivähemmistöurheilijoiden sukupuolten väliset erot valmentajan käyttäytymisestä

Väittäjä	Ryhmä	N	Keskiarvo	Z-arvo	U-arvo	P-arvo
Sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomaan rohkaiseminen.	N	72	43.35	3.168	803	.002
	M	18	54.11			
Sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomisen kieltäminen.	N	73	43.00	5.073	876	.000
	M	18	58.17			
Puheissa ilmaistu hetero-oletus.	N	73	43.11	2.441	868	.015
	M	18	57.72			
Sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään puuttuminen.	N	69	42.04	1.281	688	.200
	M	17	49.44			
Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä pitämisen kertominen.	N	70	44.44	0.043	634	.966
	M	18	44.72			
Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla toimiminen.	N	70	46.09	-1.611	449	.107
	M	17	35.38			

Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien joukkueurheilijoiden sukupuolten välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero kolmessa väittämässä. Miesurheilijat kokivat valmentajan rohkaisseensa heitä kertomaan sukupuolikokemuksista tai seksuaalisesta suuntautumisesta ($ka=1.72$, $kh=1.36$) useammin kuin naisurheilijat ($ka=1.08$, $kh=0.44$). Ristiriitaista oli, että miesurheilijoiden vastausten mukaan valmentaja oli kieltänyt heitä kertomasta sukupuolikokemuksista tai seksuaalisesta suuntautumisesta ($ka=1.67$, $kh=1.03$) useammin kuin naisia ($ka=1.00$, $kh=0.00$). Lisäksi miesurheilijat kokivat valmentajan olettavansa heidän olevan heteroja ($ka=2.11$, $kh=1.18$) useammin kuin naisurheilijat ($ka=1.44$, $kh=0.73$).

6.3 Valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytyminen: erot ja yhteys urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin

6.3.1 Valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytyminen joukkueurheilussa

Taulukossa 9 käy ilmi seksuaalivähemmistöön kuuluvien urheilijoiden kokemukset valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytymisestä heitä kohtaan.

TAULUKKO 9. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvien joukkueurheilijoiden kokemukset valmentajien (V) ja joukkuekavereiden (JK) käyttäytymisestä heitä kohtaan sekä lukumäärinä (fr) että suhteellisina osuuksina (%)

Väittäjä	Ryhmä	Ei koskaan fr (%)	Muutamana kerran vuodessa fr (%)	Joka kuukausi fr (%)	Joka viikko fr (%)	Lähes päivittäin fr (%)	Yhteensä fr (%)
Sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomaan rohkaiseminen.	V	82 (91.1)	2 (2.2)	3 (3.3)	1 (1.1)	2 (2.2)	90 (94.7)
	JK	62 (70.5)	14 (15.9)	9 (10.2)	1 (1.1)	2 (2.3)	88 (92.6)
Sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta kertomisen kieltäminen.	V	85 (93.4)	1 (1.1)	4 (4.4)	1 (1.1)	-	91 (95.8)
	JK	84 (94.4)	1 (1.1)	4 (4.5)	-	-	89 (93.7)
Puheissa ilmaistu hetero-oletus.	V	57 (62.6)	20 (22.0)	11 (12.1)	2 (2.2)	1 (1.1)	91 (95.8)
	JK	42 (47.2)	24 (27.0)	17 (19.1)	5 (5.6)	1 (1.1)	89 (93.7)
Sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään puuttuminen.	V	55 (64.0)	16 (18.6)	7 (8.1)	3 (3.5)	5 (5.8)	86 (90.5)
	JK	50 (59.5)	12 (14.3)	14 (16.7)	5 (6.0)	3 (3.6)	84 (88.4)
Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä pitämisen kertominen.	V	33 (37.5)	16 (18.2)	18 (20.5)	11 (12.5)	10 (11.4)	88 (92.6)
	JK	15 (16.9)	21 (23.6)	27 (30.3)	9 (10.1)	17 (19.1)	89 (93.7)
Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla toimiminen.	V	16 (18.4)	18 (20.7)	19 (21.8)	8 (9.2)	26 (29.9)	87 (91.6)
	JK	16 (18.0)	15 (16.9)	20 (22.5)	12 (13.5)	26 (29.2)	89 (93.7)

Suurin osa vähemmistöurheilijoista vastasi, ettei valmentaja tai joukkuekaveri ollut koskaan rohkaissut heitä kertomaan sukupuolikokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta liikuntaharrastuksen piirissä. Vastanneista yli 90 prosenttia koki, ettei valmentaja ja 70 prosenttia, ettei joukkuekaverit olleet koskaan rohkaisseet heitä kertomaan seksuaalisesta suuntautumisesta. Toisaalta melkein kaikki seksuaalivähemmistöön kuuluvat joukkueurheilijat olivat kokeneet, ettei joukkuekaverit tai valmentaja ollut koskaan kieltänyt heitä kertomasta sukupuoleen tai seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Lisäksi seksuaalivähemmistöön kuuluvien joukkueurheilijoiden seksuaalisesta suuntautumisestaan ei tehty koskaan tai vain harvoin hetero-olettamus. Kuitenkin joukkuekaverit olettivat urheilijan olevan hetero useammin kuin valmentajat.

Suurin osa seksuaalivähemmistöön kuuluvista joukkueurheilijoista vastasi, ettei valmentaja (64 %) tai joukkuekaveri (60 %) ollut koskaan puuttunut sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään, kuten kiusaamiseen tai homotteluun sitä havaitessaan. He kokivat, että joukkuekaverit olivat puuttuneet syrjintään useammin kuin valmentajat.

Lähes 40 prosenttia seksuaalivähemmistöön kuuluvista koki, ettei valmentaja ollut koskaan kertonut pitävänsä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa tärkeänä. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvista urheilijoista noin kolmasosa vastasi, että joukkuekaverit olivat puolestaan kertoneet pitävänsä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä kuukausittain. Lähes kolmannes vähemmistöurheilijoista vastasi valmentajan ja joukkuekavereiden toimineen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla lähes päivittäin. Noin viidesosa koki, ettei valmentaja tai joukkuekaveri ollut toiminut näin koskaan.

Esittelemme taulukossa 10 seksuaalivähemmistöihin kuuluvien joukkueurheilijoiden kokemukset valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytymisestä.

TAULUKKO 10. Joukkuekavereiden ja valmentajien käyttäytymisen yhteneväisyys (%)

Väittämä: Kuinka usein joukkuekaverisi/valmentajasi on...	N	Kappa- arvo	Approksimoitu T-arvo ja sen merkitsevyys	Yhteneväisyys (%)
Rohkaissut sinua kertomaan sukupuolikokemuksestasi tai seksuaalisesta suuntautumisestasi liikuntaharrastuksesi piirissä?	87	.372	6.746 .000	78.0
Kieltänyt sinua kertomasta sukupuolikokemuksestasi tai seksuaalisesta suuntautumisestasi liikuntaharrastuksesi piirissä?	88	.895	10.608 .000	99.9
Ilmaissut puheissaan olettavansa, että olet hetero?	88	.307	4.455 .000	56.8
Puuttunut sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään, kuten kiusaamiseen, sitä havaitessaan?	82	.498	7.428 .000	70.6
Kertonut pitävänsä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä?	86	.255	4.835 .000	40.8
Toiminut tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla?	85	.519	9.306 .000	62.5

Yhteneväisyysprosentit vaihtelivat 40,8–99,9 välillä. Epäyhteneväisimmin urheilijat arvioivat sen, kuinka usein joukkuekavereiden ja valmentajien oli koettu kertoneen pitävänsä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä. Suurin yhteneväisyysprosentti puolestaan liittyi seksuaalisesta suuntautumisesta kertomisen kieltämiseen, jossa ryhmien arvioitiin toimineen käytännössä täysin samalla tavalla.

6.3.2 Valmentajan ja joukkuekavereiden käyttäytymisen yhteys seksuaalivähemmistöurheilijoiden urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin

Taulukossa 11 ilmenee valmentajan ja joukkuekavereiden sanallisen ja sanattoman syrjinnän sekä homofobisen ja yhdenvertaisen toiminnan yhteys urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin.

TAULUKKO 11. Valmentajien (V) ja joukkuekavereiden (JK) syrjivän ja yhdenvertaisen toiminnan sekä urheilun harrastamiseen liittyvien syrjinnän seurauksien väliset yhteydet

Koettu syrjintä on saanut urheilijan...	Sanallinen syrjintä		Sanaton syrjintä		Homofobinen toiminta		Yhdenvertainen toiminta	
	V	JK	V	JK	V	JK	V	JK
	harkitsemaan harrastetun liikuntalajin lopettamista.	.42***	.25*	.26*	.31**	.37***	.16	-.12
harkitsemaan toiseen joukkueeseen siirtymistä.	.24*	.32**	.40***	.41***	.53***	.35**	-.20	.01
lopettamaan liikkumisen kokonaan.	.37***	.27*	.36**	.30**	.36***	.23*	-.02	.03
pelkäämään harjoitukseen menemistä.	.34**	.30**	.35**	.36**	.37***	.36**	-.12	-.16
välttelemään sosiaalisia tilanteita joukkuekavereiden tai liikuntaa harrastavien ihmisten kanssa harjoitusten tai liikuntatilanteiden ulkopuolella.	.55***	.52***	.42***	.49***	.40***	.51***	-.14	-.09
puolustamaan oikeuksia ja kertomaan joukkuekavereille sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvistä asioista.	.31**	.30**	.21	.21	.21	.26*	.01	.04

p<0.001 = ***, p<0.01 = **, p<0.05 = *

Sekä valmentajan että joukkuekavereiden sanallisella ja sanattomalla syrjinnällä sekä homofobisella toiminnalla oli tilastollisesti merkitsevä yhteys lähes kaikkiin urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin: liikunnan kokonaan lopettamiseen, toiseen joukkueeseen siirtymisen harkitsemiseen, pelkoon mennä harjoituksiin sekä liikuntatilanteiden ulkopuolella tapahtuvien sosiaalisten tilanteiden välttelemiseen. Lisäksi valmentajan homofobinen toiminta oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä siihen, että seksuaalivähemmistöön kuuluva urheilija oli harkinnut harrastamansa liikuntalajin lopettamista. Urheilun harrastamiseen liittyviin kielteisiin syrjinnän seurauksiin oli vahvimmin yhteydessä valmentajan homofobinen toiminta. Omien oikeuksien puolustaminen ja seksuaalisesta suuntautumiseen liittyvistä asioista kertominen oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vain valmentajan ja joukkuekavereiden sanalliseen syrjintään sekä joukkuekavereiden homofobiseen toimintaan. Yhdenvertainen toiminta ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin.

7 POHDINTA

Tutkielmamme tarkoituksena oli vastata kolmeen tutkimuskysymykseen. Ensinnäkin pyrimme selvittämään, onko heterovalmentajien ja -joukkuekavereiden suhtautumisessa seksuaalivähemmistöihin eroja. Toiseksi tutkimme, eroavatko seksuaalivähemmistöihin kuuluvien joukkueurheilijoiden kokemukset siitä, miten heteroseksuaaliset valmentajat kokevat käyttäytyvänsä heitä kohtaan. Tarkastelimme näitä eroja myös eri sukupuolta olevien urheilijoiden ja valmentajien välillä. Kolmanneksi pyrimme selvittämään, eroaako valmentajien ja joukkuekavereiden käyttäytyminen seksuaalivähemmistöjä kohtaan sekä, onko valmentajien ja joukkuekavereiden yhdenvertaisella ja tasa-arvoisella tai syrjivällä käyttäytymisellä yhteys seksuaalivähemmistöön kuuluvan joukkueurheilijan urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin.

Tulostemme mukaan sukupuoli näyttäisi vaikuttavan eniten seksuaalivähemmistöihin suhtautumiseen. Kuten aiemman tutkimustiedon (Halbrook ym. 2019; Lilleaas 2007) perusteella oletimme, heteromiesurheilijat sekä -valmentajat suhtautuivat seksuaalivähemmistöihin kuuluviin urheilijoihin kielteisemmin kuin heteronaiset. Miesurheilijoiden kielteisempi suhtautuminen ilmeni muun muassa niin, että he suhtautuivat homoja vähättelevien vitseihin hyväksyvämmiin. Uskomme, että urheilussa käyttäytymis- ja puhekulttuuri ylläpitää homofobista suhtautumista. Esimerkiksi ”homottelun” ajatellaan olevan osa miehistä keskustelukulttuuria joukkueurheilussa (Lilleaas 2007), joten ei ole myöskään ihme, että homoja vähätteleviin vitseihin suhtauduttiin tulostemme mukaan myönteisemmin miesten keskuudessa. Ilmiö nimittelyyn voi nähtävissä jo poikien keskuudessa Johanssonin ja Odenbringin (2021) yläkouluun sijoittuvassa ruotsalaistutkimuksessa, jonka tarkoituksena oli tutkia homososiaalista käyttäytymistä ja homovitsailua. Näyttäisi, että homovitsailu ja kiusaaminen ovat keino sopeutua maskuliiniseen kulttuuriin poikien keskuudessa. Lisäksi ”homottelussa” ei ole kyse toisen homoseksuaalisuuteen viittaamisesta, vaan toisen arvioimisesta epämaskuliiniseksi tai pelkuriksi. (Johansson & Odenbring 2021.) Tulostemme mukaan heteromiesurheilijat pitivät lesboutta ja homoutta inhottavampana ja ajattelivat seksuaalivähemmistöön kuuluvien urheilijoiden vaikuttavan kielteisemmin joukkueen tai urheiluseuran ilmapiiriin kuin naisurheilijat. Tuloksia saattaa selittää jo aikaisempi näyttö siitä, että maskuliinisuus dominoi vahvasti urheilun kenttää (Adams, Anderson & McCormack,

2010), jossa homofobiaa ylläpidetään (Kokkonen 2019a). Joukkuelajien harrastajien keskuudessa homoseksuaaliset urheilijoiden olemassaolon ajatellaan uhkaavan joukkueen tai seuran arvoja, maskuliinisuuden normeja ja heterourheilijoita sekä heidän käsityksiään itsestään (Jones & McCarthy, 2010).

Myös valmentajien osalta suhtautumisessa on huomattavissa samankaltaisuutta: heteromiesvalmentajat suhtautuivat homoja vähätteleviin vitseihin myönteisemmin ja kokivat seksuaalivähemmistöön kuuluvien urheilijoiden vaikuttavan kielteisemmin joukkueen ilmapiiriin kuin heteronaisvalmentajat. Lisäksi tulostemme mukaan heteronaisvalmentajat pitivät sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta keskustelemista tärkeämpänä ja he toimivat työssään yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla useammin kuin miesvalmentajat. Sukupuolten eroja suhtautumisessa voinee selittää yhteiskunnallinen ilmiö, jossa naiset, nuoret, korkeasti koulutetut ja uskonnollisesti ei-aktiiviset suhtautuvat myönteisemmin homoseksuaaleihin verrattuna miehiin, vanhempaan väestöön, vähän koulutettuihin ja uskovaisiin (Hooghen & Meusen 2013). Naisten ja miesten suhtautumisen eroja on tutkittu myös muiden vähemmistöryhmien kohdalla. Esimerkiksi maahanmuuttokriittisyyttä tutkittaessa on havaittu eroja sukupuolten välillä: miehet ja toisen asteen koulutusasteen käyneet vastaajat olivat monikulttuurisuuteen liittyen naisia kriittisempiä. Myös ikä vaikutti tutkimuksessa kriittisyyteen, sillä kriittisimpiä olivat 45–54-vuotiaat, ja vähiten kriittisiä 25-vuotiaat tai nuoremmat vastaajat. (Jauhola, Keinänen, Oosi & Roos 2017, 8.) Myös Valtioneuvoston (2017, 15) teettämän tasa-arvobarometrin mukaan naiset suhtautuvat tasa-arvon toteutumiseen kriittisemmin kuin miehet. Mielenkiintoista on myös havainto siitä, että lähes puolet 15–74-vuotiaista vastaajista arveli sukupuolten tasa-arvon edistyvän tulevaisuudessa ja erityisesti 15–74-vuotiaat naiset olivat optimistisempia miehiin verrattuna tämän suhteen (Valtioneuvosto 2017, 21). Seksuaalivähemmistöihin suhtautumiseen liittyvien sukupuolten välisten erojen tulisi kaventua, jotta eri lajien harrastajamäärät pysyvät korkealla. Tutkimukset nimittäin osoittavat, että erityisesti joukkuelajeissa vähemmistöurheilijoiden kohtaamat vihamieliset ja homofobiset asenteet voivat johtaa liikuntaharrastuksen lopettamiseen tai siihen, että kyseistä lajia ei uskalleta aloittaa (Alanko 2014, 34; Hemphill & Symons 2009).

Verratessamme seksuaalivähemmistöihin kuuluvien eri sukupuolta olevien joukkueurheilijoiden kokemuksia valmentajan käyttäytymisestä tuloksissamme nousi esille,

että miesurheilijat kokivat valmentajan sekä rohkaisseen että kieltäneen heitä kertomasta seksuaalisesta suuntautumisesta naisurheilijoita useammin. Tulosta saattaa selittää ensinnäkin se, että urheilujoukkueissa voi olla hyvin tilannesidonnaista, milloin rohkaistaan ja milloin kielletään. Esimerkiksi oman joukkueen kesken voi ilmapiiri olla hyväksyvä, mutta pelireissuilla homourheilijoita voidaan kieltää avoin seksuaalisen suuntautumisen ilmaiseminen. Lisäksi on hyvä pohtia myös sitä, missä kontekstissa valmentaja toimii: naisvalmentajia on vähemmän urheilun kentällä ja he valmentavat useimmin vain naisurheilijoita, kun taas moni miesvalmentaja valmentaa todennäköisemmin kaikkia sukupuolia (Suomen Valmentajat 2019). Lisäksi tutkimukset osoittavat, että valmentajat ovat usein haluttomia rohkaisemaan joukkueurheilijoita ilmaisemaan avoimesti seksuaalisen suuntautumisensa (Le Blanc & Jackson 2007), ja pahimmassa tapauksessa he voivat painostaa seksuaalivähemmistöihin kuuluvia pelaajia lopettamaan avoimen seurustelun (Petty & Trussell 2017). Tulosta voi selittää osaltaan myös se, että naisurheilussa keskustelu voi olla itsessään jo avoimempaa samaa sukupuolta olevien välillä, kun taas miesvalmentajat voivat kokea keskustelun avaamisen vaikeammaksi. Lopuksi tulos saattaa selittyä sillä, että naisten urheilujoukkueissa ei ole tarvetta rohkaista pelaajia kertomaan seksuaalisesta suuntautumisesta vaan he tekevät sen automaattisesti. Myös muut tutkimukset ovat linjassa tämän pohdinnan kanssa, sillä naispelaajat voivat kuulua avoimemmin seksuaalivähemmistöön (Karvinen 2020, 39), ja heidät hyväksytään ja heitä suojellaan riippumatta heidän seksuaalisesta suuntautumisestaan (Sanders 2015). Miesten joukkueissa tilanne on kuitenkin toinen, ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat miesurheilijat kohtaavat enemmän homofobiaa kuin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naisurheilijat (Denison & Kitchen 2015; Tuovinen ym. 2010, 17). Myös Elling-Machartzkin, Knoppersin ja Smitsin (2021) tuore tutkimus paljastaa, että homonegatiivinen ja mikroaggressiivinen puhe edistää heteronormatiivisuuden säilymistä urheilussa, vaikka länsimaissa on havaittavissa lisääntyvää hyväksyntää ei-heteroseksuaalisten miesurheilijoita kohtaan. Tämän takia seksuaalivähemmistöihin kuuluvat miesurheilijat tarvitsevat enemmän rohkaisua kertomaan seksuaalisesta suuntautumisestaan.

Tulostemme mukaan seksuaalivähemmistöön kuuluvat miesurheilijat kokivat valmentajansa tehneen heistä hetero-olettamuksen useammin kuin naisurheilijat olivat kokeneet. Tulos kertoo urheilumaailmassa vallitsevasta heteronormatiivisuudesta, ja se on linjassa aiemman tutkimusnäytön kanssa, sillä Yandallin (2014) mukaan heteronormatiivisuus on urheilussa

yleisempää miesten kuin naisten keskuudessa. Heteronormatiivisen ajattelutavan takia valmentajat mahdollisesti rohkaisevat miesurheilijoita kertomaan sukupuolikokemuksista sekä seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvistä asioista, sillä valmentajat eivät usko niiden koskevan homoseksuaalisia kokemuksia. Vaikka tutkielmassamme naiset eivät kohdanneet hetero-olettamusta yhtä usein kuin miehet, usein maskuliiniseksi mielletyissä joukkuelajeissa on oletus, että lajia harrastavista naisista osa on lesboja, koska nainen ei voi harrastaa maskuliinista lajia olematta homoseksuaali (Cox & Thompson 2001). Esimerkiksi rugbya harrastavia naisurheilijoita kohtaan ilmenee oletus, jonka mukaan heidät voidaan mieltää helposti lesboiksi vain lajin vaatimusten vuoksi tai lihaksikkuuteen vedoten (Fallon & Jome 2007; Krane ym. 2005). Maskuliinissa lajeissa taas miesten uskotaan olevan automaattisesti heteroja, eikä homoseksuaalisten miesten uskota pärjäävän urheilussa (Cox & Thompson 2001; Hemphill & Symons 2009). Homourheilijan lajitaitoa testataan heterojoukkuelaisten toimesta esimerkiksi heittämällä palloa hänelle tarpeettoman kovaa, koska hänen tulisi olla yhtä taitava kuin muut homoudesta huolimatta (Elling-Machartzki ym. 2021). Erityisesti joukkuelajeja harrastavat homourheilijat ovat lesboja useammin huolissaan siitä, joutuvatko he kiusaamisen kohteeksi ollessaan avoimia seksuaalisesta suuntautumisestaan (Denison & Kitchen 2015), minkä vuoksi urheilumaailmassa on enemmän avoimesti lesboja kuin homoja (Zipp 2011). Nämä ilmiöt voivat selittää miesjoukkueiden valmentajien hetero-olettamuksen tekemistä useammin. Tähän pitäisi saada muutos, mutta se vaatisi seksuaalivähemmistöihin kuuluvien miesurheilijoiden, erityisesti joukkuelajien harrastajien, kaapista ulostuloja (Cox & Thompson 2001).

Tuloksemme antaa kuitenkin suuntaa moninaisuutta sallivammasta urheiluilmapiiristä, sillä seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat eivät olleet kokeneet koskaan tai vain harvoin, että heidän seksuaalisesta oli tehty hetero-olettamus. Lisäksi lähes kolmasosa vähemmistöurheilijoista vastasi valmentajan ja joukkuekavereiden toimineen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla lähes päivittäin, ja ainoastaan noin viidesosa koki, ettei valmentaja tai joukkuekaverit ollut toiminut niin koskaan. Toisaalta tutkimukseemme on vastanneet ei-heteroseksuaalisia urheilijoita, jotka ovat voineet tulla kaapista oman joukkueensa edessä. Tutkielmamme aineistosta ei selviä, onko urheilija julkisesti ilmaissut oman seksuaalisen suuntautuneisuutensa vai ei. Elling-Machartzkin ynnä muut (2021) toteavat hyväksynnän lisääntyneen, vaikka he havaitsivat heteronormatiivisuuden olevan edelleen läsnä urheilukulttuurissa. Lepolan (2018) mukaan erityisesti miesten asenteet ovat muuttuneet

avoimemmaksi ja hyväksyvämmäksi homourheilijoita kohtaan, mikä ilahduttaa meitä tutkielman tekijöinä. Näyttöä tästä antaa vuonna 2011 toteutettu tutkimus, jossa homourheilijat eivät jännittäneet kaapista ulostuloa yhtä paljon kuin vuosi kymmenen alussa osallistuneet olivat jännittäneet (Anderson 2002; Anderson 2011). Myös yhteiskunnallisella tasolla tapahtuva muutos samaa sukupuolta olevien pariin asemasta, Me too –kampanja ja joidenkin urheilijoiden kaapista ulostulot (Yle 2019) vaikuttavat myönteisesti urheilun keskustelukulttuuriin. Erityisen tärkeä on ollut vuoden 2015 liikuntalakiuudistus, jonka vuoksi tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat aiempaa paremmin läsnä kaikessa liikunta- ja urheilutoiminnassa (Isosomppi, 2019).

Organisoitu urheilu on kuitenkin yleisin urheiluympäristö, jossa seksuaalivähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää tapahtuu (Symons ym. 2017). Taavetin ynnä muiden (2015, 6–7) mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kokema syrjintä vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa. Lisäksi voimme yhteenvedona todeta, että sekä valmentajien että joukkuekavereiden syrjivä ja homofobinen toiminta oli tutkielmassamme kielteisesti ja hyvin laajasti yhteydessä seksuaalivähemmistöön kuuluvan urheilijan urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin. Tuloksemme ovat linjassa aikaisemman tutkimusnäytön (Kokkonen 2012, 30–32) kanssa. Tulostemme mukaan valmentajien ja joukkuekavereiden sanallinen syrjintä oli yhteydessä kaikkiin urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin mittaaviin väittämiin. Lisäksi tutkimusnäyttö osoittaa, että sanallinen syrjintä on yleisin syrjinnän muoto urheilussa (Denison & Kitchen 2015) ja “homottelu” on hyvin tyypillistä joukkueurheilussa (Denison & Kitchen 2015; Elling & Janssens 2009; Symons ym. 2017). Syrjivä puhe kohdistuu miehiin ja tiettyihin ihmisryhmiin, joita pidetään huonompina samalla rajoittaen heidän toimintamahdollisuuksiaan urheilun piirissä, minkä takia se luultavasti on laaja-alaisesti yhteydessä myös urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin. Lisäksi homofobista kielenkäyttöä on perusteltu psyykkaamisen välineenä: esimerkiksi vastustajan “homottelua” on pidetty hyväksyttävänä keinona päästä vastustajan “ihon alle” (Rainey & Granito 2010).

Yleisesti ottaen valmentajan ja joukkuekavereiden syrjivä ja homofobinen toiminta oli heikoiden yhteydessä omien oikeuksien puolustamisen ja joukkuekavereille sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvistä asioista kertomisen kanssa. Tämä on luonnollista, sillä tutkimusten mukaan urheilijaan kohdistuvat kielteiset asenteet ja ennakkoluulot

aiheuttavat useimmiten vaikenemista (Junkala & Lallukka 2012, 38–39). Vaikenemiseen liittyy pelko siitä, että hänet potkitaan joukkueesta homoseksuaalisuutensa takia, hänestä juoruillaan tai puhutaan selän takana, hänelle naureskellaan joukkueen kesken tai hänet leimataan seksimaanikoksi (Junkala & Lallukka 2012, 38–39). Pelko on aiheellinen, sillä seksuaalivähemmistöihin kuuluvat urheilijat ovat tutkimusten mukaan menettäneet kaverisuhteita, samalla jääden vaille sosiaalista tukea suuntautumisensa takia (Brackenridge ym. 2008). Tämän lisäksi Laakson ynnä muiden (2020) raportin mukaan syrjivän ja häiritsevän puheen kohteeksi joutuneet olivat pyrkineet usein sietämään “homottelua”, vitsailua ja syrjivää kielenkäyttöä ja olemaan siinä mukana, koska siitä avoimesti loukkaantuneet tai mielensä pahoittaneet joutuivat helposti leimatuksi huumorintajuttomiksi tai nipottajiksi. Näistä syistä johtuen urheilija saattaa myös yrittää peittää seksuaalisen suuntautumisensa urheilun piirissä (Brackenridge ym. 2008; Elling & Janssens 2009). On tärkeää ottaa tässä kohtaa tarkasteluun myös vähemmistöjen sisäistetty homofobia, jossa seksuaalivähemmistöön kuuluva ihminen on tietoinen homofobisesta asenneilmapiiristä, ja kokee saamansa kohtelun oikeutetuksi samalla tuntien syyllisyyttä ja häpeää omasta seksuaalisuudestaan. (Hemphill & Symons 2009; Nissinen 2006, 135.) Edellä mainittujen seikkojen takia on täysin ymmärrettävää, että omien oikeuksien puolustaminen voi olla urheilijalle haastavaa.

Suurin osa seksuaalivähemmistöön kuuluvista joukkueurheilijoista vastasi, etteivät valmentaja tai joukkuekaverit olleet koskaan puuttuneet sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautuneisuuteen perustuvaan syrjintään, kuten kiusaamiseen tai homotteluun sitä havaitessaan. Tämä ei ole ihme, sillä esimerkiksi urheilussa valmentajat ovat tutkimusten mukaan syyllistyneet urheilun häirintään eniten (Kyllönen 2020, 4), joten ei ihme, että valmentajat eivät puutu siihen. Alexanderin ynnä muiden (2011) tutkimuksen mukaan erityisesti korkeammalla kilpatasolla valmentavat syyllistyvät syrjintään joukkuekavereita useammin. Tulos on huolestuttava, mutta sitä saattaa osaltaan selittää myös se, että syrjintää ei nähdä syrjintänä vaan luonnollisena osana urheilujoukkueessa tapahtuvaa “huulen heittoa”. Valmentajan tulisi olla valmis puuttumaan homovastaiseen käytökseen (Birch-Jones 2014; Rankin & Weber 2014) ja hänen olisi tärkeää luoda turvallinen ympäristö, jossa jokainen saa olla oma itsensä (Gilbert & Trudel 2004). Valmentajan on tuotava esille, että hän on seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden tukena (Birch-Jones 2014). Aiempi näyttö osoittaa, että tasapuolinen ja kannustava valmentaja, joka luo myös sallivan ilmapiirin, saa

seksuaalivähemmistöön kuuluvat urheilijat viihtymään harrastuksessaan (Ommundsen ym. 2006).

Tässä tutkielmassa tulokset osoittavat, että joukkuekaverit olivat puuttuneet syrjintään useammin kuin valmentajat. Tämä voi selittyä sillä, että joukkuekaverit toimivat keskenään enemmän eikä valmentaja ole aina paikalle, minkä takia joukkuekavereilla on enemmän tilaisuuksia havaita ja puuttua syrjintään. Lisäksi nuorilla urheilijoilla on hyväksyvämmät asenteet seksuaalista monimuotoisuutta kohtaan kuin vanhemmalla ikäpolvella (Brackenbridge ym. 2008), minkä takia nuoret urheilijat saattavat kokea tarpeellisemmaksi puuttua syrjintää kuin konservatiivishenkiset valmentajat. Aikaisempi näyttö osoittaa, että joukkuekaverit syyllistyvät myös syrjintään useimmin, elleivät useammin kuin valmentajat (Bjørnseth & Szabo 2018; Fasting ym. 2014; Fasting & Sand 2015). Joukkuelajeissa syrjintä ilmenee usein koko joukkueen edessä ja sen jäsenet saattavat osallistua yhdessä syrjintään, mikä lisää tilanteen ahdistavuutta. (Junkala & Lallukka 2012, 40.) Lisäksi Alexanderin ynnä muiden (2011) tutkimuksen mukaan matalammilla kilpatasoilla useammin ahdistelevat joukkuekaverit. Joukkuekavereilla on siis tärkeä rooli seksuaalivähemmistöön kuuluvien urheilijoiden hyvinvoinnin lisäämisessä ja heidän tukemisessaan: tuki ja kannustus avoimeen seksuaalisuuden ilmaisuun, julkisesti omana itsenä oloon joukkueessa (Griffin ym. 2002) sekä avoin ja erilaisuutta hyväksyvä joukkuehenki edistävät seksuaalivähemmistöjen joukkueessa viihtymistä (Harmoinen & Vainonen 2015, 29–32).

Tulostemme mukaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvat miesurheilijat kokivat valmentajan puuttuneen syrjintään useammin verrattuna seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisurheilijoiden vastauksiin. Miesten keskuudessa vähemmistöihin kohdistuva syrjintä ja kiusaaminen voi olla näkyvämpää sen hyväksyttävyyden vuoksi, ja toisaalta siihen voi olla siksi mielestämme helpompaa puuttua. Toisaalta sukupuolten välillä vallitsevaa eroa voi mielestämme selittää syrjinnän ja kiusaamisen ilmeneminen: Pojilla homofobinen kiusaaminen ilmenee suuremmin, kun taas tyttöjen keskuudessa epäsuoremmin. Miller (2016) on peruskouluikäisiä tyttöjä tutkiessaan huomannut, että he käyttävät homofobista puhekuulttuuria ja samankaltaisia strategioita kuin miehet osoittaessaan omaa naisellisuuttaan, joka ilmenee vain toisella tapaa, kuten seksuaalissävytteisinä juoruina, huoritteluna ja homofobiana. Lisäksi tytöt kiusaavat esimerkiksi jättämällä ei-pidetyt ihmisen ryhmän ulkopuolelle tai levittämällä hänestä juoruja (Mäntylä, Kivelä, Ollila & Perttola 2013). Valmentajan on esimerkiksi tästä

syystä vaikeampaa havaita epäsuoraa kiusaamista (Suomen mielenterveys ry 2021) varsinkin, jos valmentaja ei tunne urheilijoita ja joukkueen sisällä vallitsevia valtarakenteita.

Myös heterovalmentajien ja -joukkuekavereiden välisessä suhtautumista tutkivassa vertailussa nousi esille, että heterojoukkueurheilijat pitivät sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta keskustelemista tärkeämpänä kuin heterovalmentajat. Tulostemme mukaan heteroseksuaaliset joukkuekaverit pitivät tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeämpänä kuin valmentajat, mistä johtuen oletimme, että joukkuekaverit ovat valmiimpia keskustelemaan tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä asioista. Osassa urheiluseuroista tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen kiinnitetään niin toimissa kuin suhtautumisessa huomiota. Tulokseen voi vaikuttaa myös kyselyyn vastanneen urheilijan harrastama laji ja siihen liittyvä kulttuuri. Voimistelu- tai palloilulajien välillä keskustelun laatu ja avoimuus voivat vaihdella paljonkin, mutta tästä ei ole tutkimusnäyttöä. Lajin lisäksi tulokseen saattaa vaikuttaa myös seksuaalivähemmistöjen edustajien määrä kyseisessä lajissa, seurassa tai joukkueessa sekä maantieteellinen sijainti. Suurissa kaupungeissa ja seuroissa on todennäköisempää, että myös seksuaalivähemmistöihin kuuluvia urheilijoita löytyy kuin pienten kaupunkien pienissä seuroissa.

On tärkeä muistaa, että tasa-arvoinen ja yhdenvertainen toimintakulttuuri ei lisää ainoastaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvien urheilijoiden hyvinvointia, sillä tasa-arvosta keskusteleminen ja yhdenvertaisuussuunnitelman noudattaminen luultavasti lisää positiivista ilmapiiriä, joka hyödyttää kaikkia joukkueen jäseniä (Barber & Krane 2007; Brackenridge ym. 2008; Cunningham 2015a; Rankin & Weber 2014). Siksi mielestämme organisoidussa joukkueurheilussa tulisi toimia ja keskustella enemmän seksuaaliseen moninaisuuteen, tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä asioista, jotta jokainen joukkueen jäsen voisi tuntea, että hän saa olla joukkueessa täysin omana itsenään, eikä omaa seksuaalisuuttaan tarvitsisi peitellä. Vaikenemisella nimittäin on monia vaikutuksia vähemmistöurheilijan hyvinvointiin ja urheilu-uraan: esimerkiksi, jos kukaan ei puhu seksuaalivähemmistöistä ääneen tai sano, että heidät hyväksytään joukkueessa, seksuaalivähemmistöihin kuuluvat urheilijat piilottavat oman seksuaalisen suuntautumisensa (Birch-Jones 2014). On harmillista, että avoimeen puhekulttuuriin liittyy haasteita joukkueurheilussa, ja tälläkin hetkellä asian suhteen olisi paljon parantamisen varaa. Myös tuloksemme tukevat tätä, sillä niiden mukaan lähes 40 prosenttia

seksuaalivähemmistöön kuuluvista urheilijoista koki, ettei valmentaja ollut koskaan, ja noin kolmasosa koki, että joukkuekaverit olivat kuukausittain kertoneet pitävänsä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa tärkeänä. Miesvalmentajista noin 25 prosenttia ja naisvalmentajista 15 prosenttia ei ollut koskaan kertonut urheilijoille pitävänsä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä. Sukupuolten eroja keskustelumyönteisyyteen liittyen voi selittää se, että naisvalmentajat olivat tutkielmamme mukaan tietoisempia siitä, onko joukkueessa vähemmistöön kuuluvia urheilijoita, kun taas miehistä harvempi tiesi tästä.

Liikunta- ja urheilumaailman tulisi toimia kenttänä, jossa seksuaalisella suuntautumisella ei ole väliä (Halbrook ym. 2019). Keskeinen keino muutoksen mahdollistamiseksi olisi urheilussa mukana olevien urheilijoiden, valmentajien ja muiden toimijoiden arvojen ja asenteiden tarkastelu sekä epäkohdista keskusteleminen ja niihin puuttuminen. Valmentajakoulutuksia olisi tärkeää uudistaa ja täydentää sukupuoleen, seksuaalisuuteen, tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvillä teemoilla. (Kokkonen 2018.) Lisäksi homofobiseen kielenkäyttöön tulisi puuttua esimerkiksi joukkueen yhteisten pelisääntöjen avulla. Yhteiset pelisäännöt ovat hyvä keino vahvistaa hyväksyvää ja arvostavaa joukkueilmapiiriä, jolloin jokaisella on mahdollisuus osallistua urheiluseuran toimintaan omana itsenään. (Pimiä 2020, 23–24.)

Yllättävin tutkimustuloksemme koski yhdenvertaisen toiminnan yhteyttä urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin: se ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä yhdenkään urheilun harrastamiseen liittyvään syrjinnän seurausta mittaavan väittämän kanssa. Tuloksemme ovat ristiriidassa muun muassa Pimiän (2020, 23–24) pohdinnan kanssa siitä, että yhdenvertainen ja tasa-arvoinen käyttäytyminen saattaa vähentää kielteisiä seurauksia liittyen urheilun harrastamiseen. Tähän saattaa vaikuttaa se, että käyttämämme aineisto on kerätty jo vuonna 2018. Yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon on panostettu huomattavasti viime vuosien aikana, ja se näkyy esimerkiksi julkaistujen yhdenvertaisuutta edistävien oppaiden lukumäärän lisääntymisenä. Tulostamme saattaa selittää myös urheilumaailman yleinen asenneilmapiiri, johon kuuluu myönteinen suhtautuminen ”homotteluun” ja homovitseihin, ja minkä seurauksena ajatellaan, että yhdenvertaisuuden edistäminen ja sanalliseen syrjintään puuttuminen ei ole tarpeellista. Lisäksi omien toimintatapojen tunnistaminen voi olla vaikeaa. Urheilun kentällä voi olla paljon tasa-arvon ja

yhdenvertaisuuden puolesta puhujia, mutta tietyt toimintatavat ja puhekuulttuuri ovat juurtuneet niin syväälle, että sen ei edes tiedosteta olevan syrjintää tai häirintää.

Valmentajan tasa-arvoiseen toiminnan edistämiseen ja siitä keskustelemiseen voi vaikuttaa moni asia. Yhtenä esimerkkinä voidaan pitää valmentajan tietoisuutta seurassa laaditusta tasa-arvo- tai yhdenvertaisuussuunnitelmasta tai sen sisältämistä asioista. Mikäli valmentaja ei tiedä, mitä kyseiset suunnitelmat sisältävät, hän epätodennäköisesti myöskään osaa keskustella yhdenvertaisuudesta ja sen merkityksestä. Tuloksissa nousi esille, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvat joukkueurheilijat kokivat, ettei valmentaja ollut kertonut heille pitävänsä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tärkeänä yhtä usein kuin valmentajat olivat itse arvioineet. On mahdollista, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvat urheilijat kiinnittävät enemmän huomiota omaan asemaansa ja yhdenvertaisuuteen liittyviin asioihin ja, että valmentajat eivät välttämättä pidä seksuaaliseen suuntautumiseen tai yhdenvertaisuuteen liittyvistä asioista keskustelemista yhtä merkittävänä asiana joukkueurheilussa. Valmentajan tulisi keskustella avoimesti seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden liittyvistä asioista, jotta hän pystyy luomaan turvallisen urheiluympäristön (Halbrook ym. 2019). Kaiken lisäksi valmentajan ollessa auktoriteettiasemassa, hän voi ratkaisevasti vaikuttaa urheilujoukkueen toimintakulttuuriin (Halbrook ym. 2019).

Huolimatta siitä, että yhdenvertaiseen toimintaan ja urheilun harrastamiseen liittyvät syrjinnän seuraukset eivät olleet aineistoissamme tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä toisiinsa, yhdenvertaisuuden edistäminen on tärkeää joukkueurheilumaailmassa. Aiheen tutkiminen ja esille tuominen on erittäin tärkeää, koska asioiden tulee olla havaittuja ja tiedostettuja, jotta muutosta voi tapahtua. On kuitenkin hyvä, että saimme paljon tilastollisesti merkitseviä tuloksia koskien sanallista ja sanatonta syrjintää sekä homofobista toimintaa. Nämä ovat konkreettisia tuloksia, joihin on syytä kiinnittää huomiota. Mielestämme olisi hyvin tärkeää, että valmentajat ja muut liikunta- ja urheilualalla toimivat tiedostaisivat paremmin, kuinka suuri vaikutus heidän homofobisella ja syrjivällä toiminnallaan voi olla vähemmistöurheilijan urheilun harrastamiseen liittyviin syrjinnän seurauksiin. Tämän takia valmentajan syrjivää ja homofobista toimintaa koskevia tuloksia tulisi mielestämme hyödyntää esimerkiksi valmentaja- ja liikunnanopettajakoulutuksissa.

Olemme aloittelevia tutkijoita, mikä aiheutti omat haasteensa aineiston käsittelemisessä määrällisin menetelmin. Tästä huolimatta oma innostuksemme tehdä tutkimusta tärkeästä aiheesta lisäsi kiinnostustamme perehtyä aiheeseen sekä haastaa itseämme tuottamaan monipuolista ja merkittävää uutta tietoa. Vahvuutena pidämme myös sitä, että olemme tehneet kandidaatin tutkielmamme seksuaalivähemmistöistä, ja työmme ovat ohjanneet ajattelemaan seksuaalivähemmistöjen asemaa liikunnassa ja urheilussa laajasti. Määrällinen tutkimusmenetelmä mahdollistaa suuren otantakoon, minkä lisäksi aineistomme keräsivät asiantuntevat ja ammattimaiset aiheita jo paljon tutkineet tutkijat. Tämän ansiosta tutkimusjoukkomme oli suuri ja vertailtavat ryhmät pääsääntöisesti samankokoisia, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Toisaalta seksuaalivähemmistöihin kuuluvia naisurheilijoita oli huomattavasti enemmän kuin seksuaalivähemmistöihin kuuluvia miesurheilijoita, minkä takia sukupuolten välisistä eroista ei voi tehdä liian suuria johtopäätöksiä. Tuloksia voidaan tästä huolimatta pitää vähintään suuntaa-antavina. Tulevaisuudessa olisi tärkeää saada enemmän seksuaalivähemmistöihin kuuluvia miesurheilijoita osallistumaan tutkimuksiin, jotta heidän näkökulmaansa voitaisiin tarkastella laajemmin ja murtaa ahdasta kuvaa urheilijamiehestä.

Tutkielmamme validiteettiin voi vaikuttaa alentavasti se, että kyseessä on mukavuusotos (*engl. convenience sample*) eli kyselyn kohteena oli ihmisiä, jotka olivat helpon saatavissa (Luoto 2009). Mukavuusotoksen myötä ei tiedetä, mikä olisi voinut olla suurin mahdollinen vastausmäärä, sillä kyselyn ovat luultavasti täyttäneet ne ihmiset, jotka kokivat tutkimuksen tarkoituksen itselle tärkeäksi tai muuten löysivät mielenkiintoa ja aikaa kyselyn täyttämiseen. Edellä mainitut asiat huomioiden pyrimme käsittelemään aineistoa erilaisilla menetelmillä sekä tutkimme aiheita moninaisista näkökulmista, jotta saimme monipuolisia vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Kyselyissä oli käytetty kansainvälisessä käytössä olevia HAS-L-mittariston väittämiä. Kyselyissä oli lisäksi PRACT-hanketta varten muodostettuja väittämiä, jotka täydentävät HAS-L-mittaristoa. Koimme valmiiden kyselylomakkeiden hyödyntämisen ehdottomasti tutkimuksen vahvuudeksi, mutta kritisoimme kuitenkin hieman muutamia väittämiä, koska ne olivat monitulkinnaisia sekä kieliassultaan haastavasti ja epätarkasti muotoiltuja. Näitä olivat muun muassa “Rohkaissut sinua kertomaan sukupuolikokomustasi tai seksuaalisesta suuntautumisestasi liikuntaharrastuksesi piirissä?” ja “Minusta lesbouteen tai homous on normaalia”. Lisäksi jäimme pohtimaan käyttäytymistä mittaavan vastausasteikon aikajänne-

näkökulmaa: väittämiin vastaamisessa keskityttiin, kuinka usein esimerkiksi valmentaja tai joukkuekaveri oli toiminut milläkin tavalla. Itse ajattelemme, että mielenkiintoisempaa olisi ollut muotoilla väittämät esimerkiksi näin: “Valmentajani / joukkuekaverini on puuttunut kohdallani kiusaamiseen tai syrjintään lähes viikoittain (tai jokin muu aikamääre)”, “Koen, ettei seksuaalisuuden ilmaisemista rajoiteta joukkuekavereiden / valmentajan toimesta” tai “Koen, että minua rohkaistaan kertomaan seksuaalisesta suuntautumisestani avoimesti joukkueessani”. Tähän olisi liitetty vastausvaihtoehto Likert-asteikollisesti 1–5, esimerkiksi 1 kuvaisi “täysin eri mieltä” ja 5 “täysin samaa mieltä”. Ajattelemme, että tällä tavoin saisimme kohdennetumpaa tietoa siitä, millaisia kokemukset urheilijoilla ovat. Lisäksi olisi hyvä kysyä, onko tuonut oman seksuaalisen suuntautuneisuutensa ilmi avoimesti joukkueessa toimiessaan, ja siihen liittyen vastausvaihtoehdot, jos esimerkiksi ei ole. Uskomme, että mikäli olisimme suunnitelleet kyselylomakkeet itse, olisimme saaneet luoduksi tutkimuskysymyksiimme sopivat väittämät. Ideaalitulanteessa olisimme olleet mukana luomassa PRACT-tutkimushankkeen kyselyitä, jolloin olisimme voineet tuoda uusia näkökulmia ja vaihtoehtoja kyselyiden väittämiin yhteistyössä kokeneiden asiantuntijoiden kanssa.

Kyselyihin vastasi monella eri tasolla ja montaa eri joukkuelajia harrastavia tai valmentavia urheilijoita ja valmentajia, minkä ansiosta saimme laaja-alaista dataa suhtautumisesta ja käyttäytymisestä seksuaalivähemmistöjä kohtaan joukkueurheilussa. Vaikka monen eri lajin urheilijoita ja valmentajia vastasi kyselyihin, olivat vastaajat tästä huolimatta painottuneet tiettyjen joukkuelajien edustajiin. Tulostemme perusteella emme voi tehdä lajikohtaisia johtopäätöksiä suhtautumisesta ja käyttäytymisestä seksuaalivähemmistöihin joukkueurheilussa. Suomessa on paljon esimerkiksi jääkiekon ja jalkapallon nais- ja miesharrastajia, minkä takia näiden lajien tilanteesta voisi tehdä kohdennetun tutkimuksen.

Käyttämämme aineistot ovat kerätty vuonna 2018 ja on mahdollista, että asiat ovat muuttuneet joukkueurheilumaailmassa suuntaan tai toiseen reilun kahden vuoden aikana. Toisaalta suurin osa tutkimustuloksistamme ovat linjassa aiempien, myös viimeaikaisten, tutkimusten kanssa sekä tutkimuksemme on laaja ja moninäkökulmainen, minkä ansiosta tuloksemme täydentävät ja tukevat aiempaa tutkimustietoa. Lisäksi arvot ovat hitaasti muuttuvia (Haavisto 2020, 69), minkä takia uskomme, että asenneilmapiiri, suhtautuminen ja käyttäytyminen seksuaalivähemmistöihin eivät tästäkään näkökulmasta ole merkittävästi muuttuneet kahdessa vuodessa.

Seksuaalivähemmistöjä tutkittaessa eettisyys nousee merkittävään rooliin, koska seksuaalinen suuntautuminen on tärkeä osa identiteettiä, ja se on hyvin henkilökohtainen asia. Seksuaalivähemmistöjä tutkittaessa on oltava erityisen tarkka ja huolehdittava, että kerätty aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tasolla (Kokkonen 2020). Kaikki eivät välttämättä halua puhua omasta seksuaalisesta suuntautumisesta tai he eivät koe, että siitä puhuminen on hyväksyttyä joukkueurheilumaailmassa. Tästä syystä tuloksiamme voi selittää homofobian aiheuttama vaikeneminen, joka voi heikentää tulosten luotettavuutta. Myös tutkiessamme suhtautumista ja käyttäytymistä seksuaalivähemmistöurheilijoita kohtaan henkilökohtaisesta näkökulmasta, on vastausten luotettavuuteen suhtauduttava kriittisesti: monet varmasti tietävät, miten seksuaalivähemmistöihin tai yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen “pitäisi” suhtautua ja syrjintään puuttua. On siis hyvin todennäköistä, että valmentajat tai joukkueurheilijat eivät kehtaa myöntää suhtautuvansa kielteisesti tai käyttäytyvänsä syrjivästi tiettyä ihmisjoukkoa kohtaan. Tähän vaikuttaa myös sosiaalinen media, koska seksuaalivähemmistöjä koskevat aiheet ovat selvästi esillä mediassa nykypäivänä. Tämän takia tutkimuksen tekeminen aiheesta on haastavaa, ja on vaikea saada täysin rehellistä ja avointa kuvaa urheilijoiden ja valmentajien asenteista, suhtautumisesta ja käyttäytymisestä seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Valmiit aineistot kuitenkin helpottivat huomattavasti tutkimuksessamme eettisyyden noudattamista, koska asiantuntevat tutkijat olivat huolehtineet eettisen ennakoarvioinnin tekemisestä ja väittämät oli muotoiltu eettisestä näkökulmasta tarkasti (Kokkonen 2020).

Olemme samaa mieltä Kavouran ja Kokkosen (2020) kanssa siitä, että tulevaisuudessa olisi hyvä käyttää yhdistettyjä tutkimusmenetelmiä (kysely ja haastattelu), ja hyödyntää näitä tutkittaessa esimerkiksi suhtautumista ja käyttäytymistä seksuaalivähemmistöjä kohtaan urheilussa. Tulevaisuudessa olisi myös mielenkiintoista tutkia valmentajan toimintaa seurantatutkimuksella, jossa osa valmentajista toimii hyvin autoritäärisesti ja osa yhdenvertaisuutta edistävällä tavalla, ja selvittää, millainen vaikutus erilaisilla valmennusmenetelmillä on esimerkiksi urheilijan urheilusuorituksiin ja joukkueen ilmapiiriin. Lisäksi havainnoinnin yhdistäminen jo perinteisten ja yleisesti hyödynnettyjen tutkimusmenetelmien lisäksi toisi uutta näkökulmaa: urheilumaailmassa vallitsevan toimintakulttuurille tyypillisten ilmiöiden tunnistaminen sisältä käsin voi olla vaikeaa, kun taas ulkopuolelta havainnoiminen voisi tuoda lisäarvoa kokemusten ja toiminnan vertailuun. Tosin

tämä tuo mukanaan luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyviä kysymyksiä: miten tällaisten menetelmien käyttäminen todellisuudessa vaikuttaisi toimintaan joukkueen kesken, onko oikein kuvata harjoituksia ja millaisiin asioihin todellisuudessa kiinnitettäisiin huomiota?

Tutkimustulostemme mukaan valmentajan syrjivä ja homofobinen toiminta oli vahvemmin yhteydessä urheilun harrastamiseen liittyviin kielteisiin syrjinnän seurauksiin kuin joukkuekavereiden syrjivä ja homofobinen toiminta. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista saada tutkimustietoa siitä, toimiiko valmentaja todellisuudessa syrjivämmin ja homofobisemmin kuin joukkuekaverit vai koetaanko valmentajan toiminta merkityksellisempänä tai vahingoittavampana kuin joukkuekavereiden toiminta. Liikunnan ja urheilun parissa ollaan tietoisia seksuaalivähemmistöjen huonosta kohtelusta ja syrjinnästä sekä niiden aiheuttamista ongelmista (Brackenridge ym. 2008). Tästä huolimatta jokin estää muutosta tapahtumasta. Mielestämme tulevaisuudessa olisikin tärkeää tutkia entistä syvällisemmin niitä tekijöitä, jotka rakenteellisella tasolla edelleen edesauttavat syrjivän toiminnan säilymistä. Tämän myötä urheilumailmaa pystyttäisiin muokkaamaan kaikille yhdenvertaiseksi.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Huuska, M., Karvinen, M., Mustakallio, S. & Tanhua, I. 2015. Tietopaketti sukupuolen moninaisuuden huomioimisessa – Oppilaitoksille, työpaikoille ja viranomaisille. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2015:22.
- Aaltonen, M., Joronen M. & Villa, S. 2009. Syrjintä Suomessa 2008. Helsinki: Ihmisoikeusliitto ry.
- Adams, A. Anderson, E. & McCormack, M. 2010. Establishing and challenging masculinity: the influence of gendered discourses in organized sport. *Journal of Language and Social Psychology* 29 (3), 278–300. doi:10.1177/0261927X10368833.
- Alanko, K. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 146, verkkojulkaisuja 72 & Seta, Seta julkaisuja 23, 5–34. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>.
- Alexander, K., Stafford, A. & Lewis, R. 2011. The experiences of children participating in organised sport in the UK. The University of Edinburgh. Child Protection Research Centre.
- Anderson, E. & Bullingham, R. 2015. Openly lesbian team sport athletes in an era of decreasing homophobia. *International Review for the Sociology of Sport* 50 (6), 647–660. doi:10.1177/1012690213490520.
- Anderson, E. 2002. Openly gay athletes: Contesting hegemonic masculinity in a homophobic environment. *Gender and Society* 16 (6), 860–877. doi:10.1177/089124302237892.
- Anderson, E. 2011. Updating the outcome: Gay athletes, straight teams, and coming out in educationally based sport teams. *Gender & Society* 25 (2), 250–268. doi:10.1177/0891243210396872.
- Barber, H. & Krane, V. 2007. Creating a positive climate for lesbian, gay, bisexual, and transgender youths. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance* 78 (7), 6–54. doi:10.1080/07303084.2007.10598047.
- Bendixen, M., Daveronis, J. & Kennair, L.E.O. 2017. The effects of non-physical peer sexual harassment on high school students' psychological well-being in Norway: Consistent

- and stable findings across studies. *International Journal of Public Health* 63 (1), 3–11. doi:10.1007/s00038-017-1049-3.
- Berg, P. & Kokkonen, M. 2020a. ”Et olis sekaryhmät, unisex-pukuhuone ja et opettajia olis jotenkin perehdytetty asiaan” – Sateenkaarinuoret, koululiikunta ja liikuntaharrastukset. *Kasvatus & Aika* 14 (3), 43–59. doi:10.33350/ka.87202.
- Berg, P. & Kokkonen, M. 2020b. Sateenkaaren tällä puolen: yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän torjuminen urheilussa ja koululiikunnassa. Teoksessa P. Berg, K. Lehtonen & M. Salasuo (toim.) ”Siitä on pikemminkin vaiettu” – Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 151, 47–51.
- Birch-Jones, J. 2014. *Leading the way: Working with LGBT athletes and coaches - A practical resource for coaches*. Canadian association for the advancement of women and sport and physical activity (CAAWS) julkaisuja 2014:9. Kanada: CAAWS.
- Björkenstam, C. Björkenstam, E. Andersson, G. Cochran, S. & Kosidou, K. 2017. Anxiety and depression among sexual minority women and men in Sweden: Is the risk equally spread within the sexual minority population? *Journal of Sexual Medicine* 14 (3), 396–403. doi:10.1016/j.sxm.2017.01.012.
- Bjørnseth, I. & Szabo, A. 2018. Sexual violence against children in sports and exercise: A systematic literature review. *Journal of Child Sexual Abuse* 27 (4), 365–385. doi:10.1080/10538712.2018.1477222.
- Blondeel, K., de Vasconcelos, S., García-Moreno, C., Stephenson, R., Temmerman, M. & Toskin, I. 2018. Violence motivated by perception of sexual orientation and genderidentity: A systematic review. *Bulletin of the World Health Organization* 96, 29–41. doi:10.2471/BLT.17.197251.
- Brackenbridge, C. & Cense, M. 2001. Temporal and developmental risk factors for sexual harassment and abuse in sport. *European Physical Education Review* 7 (1), 61–79.
- Brackenbridge, C. 2001. *Spoilsports: Understanding and preventing sexual exploitation in sport*. London: Routledge.
- Brackenridge, P. A., Jarvis, A., Maddocks, K. & Rivers, I. 2008. A review of sexual orientation in sport. *Sport Scotland Research Report* 114, 1–153.
- Brusila, P. 2020. Seksuaalisuus ja ihmissuhteet. Teoksessa P. Brusila, K. Kero, J. Piha & M. Räsänen (toim.) *Seksuaalilääketiede*. Helsinki: Duodecim, 166–171.

- Chroni, S. & Fasting, K. 2009. Prevalence of male sexual harassment among female sports participants in Greece. *Inquiries in Sport & Physical Education* 7 (3), 288–296.
- Coulter, R., Herrick, A. & Friedman, R. 2016. Sexual-orientation differences in the positive youth development: the mediational role of bullying victimization. *American Journal of Public Health* 106 (4), 691–697. doi:10.2105/AJPH.2015.303005.
- Cox, B. & Thompson, S. 2001. Facing the bogey: Women, football, and sexuality. *Football Studies* 4 (2), 7–24.
- Cunningham, G. 2011. The benefits of sexual orientation diversity in sport organizations. *Journal of Homosexuality* 58 (5), 647–663. doi:10.1080/00918369.2011.563664.
- Cunningham, G. 2015a. Creating and sustaining workplace cultures supportive of LGBT employees in college athletics. *Journal of Sport Management* 29 (4), 426–442. doi:10.1123/JSM.2014-0135.
- Cunningham, G. 2015b. LGBT inclusive athletic departments as agents of social change. *Journal of Intercollegiate Sport* 8, 43–56. doi:10.1123/jis.2014-0131.
- Denison, E. & Kitchen, A. 2015. Out on the fields. The first international study on homophobia in sport. Viitattu 7.3.2021. <https://www.new.outonthefields.com/wp-content/uploads/2020/11/Out-on-the-Fields-Final-Report-1.pdf>.
- Doull, M., Watson, R. J., Smith, A., Homma, Y. & Saewyc, E. 2018. Are we leveling the playing field? Trends and disparities in sports participation among sexual minority youth in Canada. *Journal of Sport and Health Science* 7(2), 218–226.
- Doxey, E., Elliot, N. & Stephenson, V. 2004. Inkluisio: Vinkkejä, välineitä ja käytännön neuvoja inklusiivisen ja kaikkia arvostavan kouluympäristön luomiseen. Suomentanut Virtanen, A-K. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 4–13.
- Elling, A. & Janssens, J. 2009. Sexuality as a structural principle in sport participation: Negotiating sports spaces. *International Review for the Sociology of Sport* 44, 71–86. doi:10.1177/1012690209102639.
- Elling, A. & Knoppers, A. 2005. Sport, gender, and ethnicity: Practices of symbolic inclusion and exclusion. *Journal of Youth and Adolescence* 34 (3), 257–268. doi:10.1007/s10964-005-4311-6.
- Elling-Machartzki, A., Knoppers, A. & Smits, F. 2021. Everything is said with a smile: Homonegative speech acts in sport. *International review for the sociology of sport* 56 (3), 343–360. doi: 10.1177/1012690220957520.

- Ensign, K. A., Yiamouyiannis, A., White, K. M. & Ridpath, B. D. 2011. Athletic trainers' attitudes toward lesbian, gay, and bisexual national collegiate athletic association student-athletes. *Journal of Athletic Training* 46 (1), 69–75. doi:10.4085/1062-6050-46.1.69.
- Fallon, M. A. & Jome, L. M. 2007. An exploration of gender-role expectations and conflict among women rugby players. *Psychology of Women Quarterly* 31, 311–321. doi:10.1111/j.1471-6402.2007.00374.x.
- Fasting, K. & Sand, T-S. 2015. Narratives of sexual harassment experiences in sport. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health* 7 (5), 573–588.
- Fasting, K., Brackenbridge, C. & Knorre, N. 2010. Performance level and sexual harassment prevalence among female athletes in the Czech Republic. *Human Kinetics* 19 (1), 26–32.
- Fasting, K., Brackenbridge, C. & Knorre, N. 2014. The experiences of sexual harassment in sport and education among European female sports science students. *Education and Society* 19 (2), 115–130.
- Fasting, K., Brackenridge, C. & Sundgot-Borgen, J. 2004. Prevalence of sexual harassment among Norwegian female elite athletes in relation to sport type. *International Review for the Sociology of Sport* 39 (4), 373–386. doi:10.1177/1012690204049804.
- Ferrante, J. 2014. *Sociology: A Global Perspective*. Boston: Cengage Learning.
- Fletcher, G. 2014. You just wanna be like everyone else: Exploring the experiences of gay, lesbian, bisexual and queer sportspeople through a languaging lens. *Annals of Leisure Research* 17 (4), 460–475. doi:10.1080/11745398.2014.956130.
- Garcia, C. 2011. Gender expression and homophobia: A motor development and learning perspective. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 82 (8), 47–49. doi:10.1080/07303084.2011.10598678.
- Gardner, F. 1995. The coach and the team psychologist: an integrated organizational model. Teoksessa S. M. Murphy (toim.) *Sport Psychology Interventions*, 147–160.
- Gilbert, W. D. & Trudel, P. 2004. Role of the coach: How model youth team sport coaches frame their roles. *Sport Psychologist* 18, 21–43. doi:10.1123/tsp.18.1.21.
- Gough, B. 2007. Coming out in the heterosexist world of sport: A qualitative analysis of web postings by gay athletes. *Journal of Gay & Lesbian Psychotherapy* 11(1–2), 153–174. doi:10.1300/J236v11n01_11.

- Gould, D., Dieffenbach, K. & Moffett, A. 2001. The development of psychological talent in U.S. Olympic Champions. Sport science and technology division of the United States Olympic committee.
- Griffin, P. & Taylor, H. 2012. Champions of respect – Inclusion of LGBTQ student-athletes and staff in NCAA programs. *NCAA*, 11–23.
- Griffin, P. 1998. *Strong women, deep closets*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Griffin, P., Perrotti, J., Priest, L., Muska, M., Lopiano, D., Snyder, M. & Thompson, L. D. 2002. *It takes a team: Making sports safe for lesbian, gay, bisexual, and transgender athletes and coaches. An education kit for athletes, coaches, and athletic directors*. East Meadow, NY: Women’s Sports Foundation.
- Haas, A. P., Eliason, M., Mays, V. M., Mathy, R. M., Cochran, S. D. & D’Augelli, A. R. 2011. Suicide and suicide risk in lesbian, gay, bisexual, and transgender populations: Review and recommendations. *Journal of Homosexuality* 58 (1), 10–51. doi:10.1080/00918369.2011.534038.
- Haavisto, I. 2020. Arvot muuttuvat hitaasti. Teoksessa E. Kullas, Lastuna lainehilla – Suomiskenaariot 2020–2028. EVA raportti 2020:1. Viitattu 13.5.2021. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2020/10/eva-raportti-lastuna-lainehilla.pdf>.
- Halbrook, M. & Watson, J. C. 2018. High school coaches’ perception of their efficacy to work with lesbian, gay and bisexual athletes. *International Journal of Sports Science and Coaching* 13 (6), 841–848. doi:10.1177/1747954118787494.
- Halbrook, M. K., Watson, J. C. & Voelker, D. K. 2019. High school coaches’ experiences with openly lesbian, gay, and bisexual athletes. *Journal of Homosexuality* 66 (6), 838–856. doi:10.1080.00918369.2017.1423222.
- Harmoinen, P. & Vainonen, I. 2015. “Homona joukkueessa” - Seksuaalivähemmistön edustajien kokemuksia joukkueurheilussa. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 14.2.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/99239/si_Vainonen_Iiro_Homona_joukkueessa_seksuaalivahemmiston_edustajien_kokemuksia_joukkueurheilussa.pdf?sequence=1.
- Hemphill, D. & Symons, C. 2009. Sexuality matters in physical education and sport studies. *Quest* 61 (4), 397–417. doi:10.1080/00336297.2009.10483623.

- Hooghe, M. & Meussen, C. 2013. Is same-sex marriage legislation related to attitudes towards homosexuality? *Sexuality Research and Social Policy* 10 (4), 258–268. doi:10.1007/s13178-013-0125-6.
- Huotari, K., Törmä, S. & Tuokkola, K. 2010. Erityistarkastelussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemukset toisen asteen oppilaitoksessa. *Syrjintäselvitys 2010*. Sisäasiainministeriön julkaisuja 2010:11.
- Ilmanen, K. 2007. Kilpaurheilun etiikka ja moraalit. Teoksessa A. Mero, A. Nummela, K. Keskinen ja K. Häkkinen. *Urheiluvalmennus*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 381–387.
- Isosomppi, S. 2019. Liikuntaharrastukset erontekojen kenttinä. *Sukupuolentutkimus* 32 (2).
- Jalonen, J. & Salin, M. 2020. Pitäisikö homoseksuaaleilla olla oikeus elää haluamallaan tavalla? – Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta homoseksuaaleihin 2000-luvulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (3), 259–270.
- Jauhola, L., Keinänen, J., Oosi, O. & Roos, J. 2017. Miten meillä menee? Kartoitusta väestösuhteiden tilasta Suomessa - painopisteenä vastaanottokeskuspaikkakunnat. Oikeusministeriön julkaisu 2017:32. Viitattu 30.5.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80007/A_OMSO_32_2017_Miten_meilla_menee.pdf?sequence=7&isAllowed=y.
- Johansson, T. & Odenbring, Y. 2021. Just a joke? The thin line between teasing, harassment and violence among teenage boys in lower secondary school. *Journal of Men's Studies* 29 (2), 177–193.
- Jokinen, A. 2010. Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa T. Saresma & L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 128–139.
- Jones, L. & McCarthy, M. 2010. Mapping the landscape of gay men's football. *Leisure Studies* 29 (2), 161–173. doi:10.1080/02614360903261487.
- Junkala, P. & Lallukka, K. 2012. Yhteiset kentät? - Puheita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi. Sisäasiainministeriön julkaisu 2012:1.
- Jyväskylän yliopisto. 2020. Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän torjuminen urheilussa ja koululiikunnassa: sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen näkökulma. Viitattu 10.4.2021. <https://www.jyu.fi/sport/fi/tutkimus/hankkeet/preact>.

- Karvinen, M. & Venesmäki, E. 2019. Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe. Viitattu 5.4.2021. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/14323821/HLBTI-opas+viranomaisille/9175485d-682f-5b16-674e-4fe407024ade/HLBTI-opas+viranomaisille.pdf>.
- Karvinen, M. 2020. Normit, ulostulot ja uutisointi urheilussa - mitä viestimme seksuaalivähemmistönuorille? Teoksessa P. Berg, K. Lehtonen & M. Salasuo (toim.) "Siitä on pikemminkin vaiettu" - Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 151, sarja: Liike, 37–42.
- Kavoura, A. & Kokkonen, M. 2020. What do we know about the sporting experiences of gender and sexual minority athletes and coaches? A scoping review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, Early online. doi:10.1080/1750984X.2020.1723123.
- Kokkonen, M. 2012. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:5. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 13–39.
- Kokkonen, M. 2015. Sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuneisuus koululiikunnan kompastuskivinä: kuvaileva kirjallisuuskatsaus. *Kasvatus* 46 (5), 460–472.
- Kokkonen, M. 2016. Syrjintä ja henkinen pahoinvointi seksuaalivähemmistöjen liikuntaharrastuksissa. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 138–156.
- Kokkonen, M. 2018. Seksuaalivähemmistöjen häirintä joukkueessa tai liikuntaryhmässä: henkisen pahoinvoinnin näkökulma. *Liikunta & Tiede* 55 (6), 96–102.
- Kokkonen, M. 2019a. Associations between sexual and gender-based harassment by a coach and psychological ill-being amongst gender and sexual minority sport participants in Finland. *Journal of Clinical Sport Psychology* (13), 259–273.
- Kokkonen, M. 2019b. Liikunta ja urheilu – sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä: Mitä siitä tiedetään tutkimuksen valossa? *Liikunta & Tiede* 56 (1), 53–57.

- Kokkonen, M. 2020. Miten tutkia sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä eettisesti vastuullisesti ja kestävästi? *Liikunta & Tiede* 57 (2), 45–49.
- Krane, V. & Symons, C. 2014. Gender and sexual orientation in sport. Teoksessa A. Papaioannou & D. Hackfort (toim.), *Fundamental concepts in sport and exercise psychology*. Abingdon: Taylor & Francis, 25.
- Krane, V., Surface, H., & Alexander, I. 2005. Health implications of heterosexism and homonegativism for girls and women in sport. Teoksessa L. Randall, & L. Petlichkoff (toim.), *Ensuring the health of active and athletic girls and women*. Reston, VA: National association for girls and women in sport, 327–346.
- Kyllönen, M. 2017. Samalla viivalla? - Selvitys liikunnan ja urheilun tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta Suomessa. SUEK ry:n julkaisuja urheilun eettisistä asioista 2017:1. Lahti: Aldus.
- Kyllönen, M. 2018. Vaikeneminen ei ole vaihtoehto - Katsaus häirintää ja kiusaamista käsittelevään tutkimustietoon liikunnan ja urheilun näkökulmasta. Suomen urheilun eettisen keskuksen julkaisuja urheilun eettisistä asioista 2018:2. Viitattu 20.4.2021. https://www.moottoriliitto.fi/site/assets/files/2716/vaikeneminen_ei_ole_vaihtoehto.pdf.
- Kyllönen, M. 2020. Kiusaaminen ja häirintä luistelulajeissa – Selvitys pikaluistelun, rullaluistelun ja Roller Derbyn kilpailutoimintaan osallistuneiden urheilijoiden ja valmentajien kokemasta kiusaamisesta sekä häirinnästä. Suomen urheilun eettisen keskuksen julkaisuja. Viitattu 13.5.2021. <https://suek.fi/wp-content/uploads/2020/06/Kiusaaminen-ja-ha%CC%88irinta%CC%88-luistelulajeissa.pdf>.
- Laakso, N., Lahti, A., Kyllönen, M., Pusa, S. & Tolvanen, A. 2020. Häirintä suomalaisessa kilpaurheilussa. Suomen urheilun eettinen keskuksen julkaisuja. Viitattu 23.4.2021. <https://suek.fi/wp-content/uploads/2020/09/Ha%CC%88irinta%CC%88-suomalaisessa-kilpaurheilussa.pdf>.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 2014. 7§/16.2.2021.1329/.
- Le Blanc, R. G. & Jackson, S. J. 2007. Sexuality as cultural diversity within sport organizations. *International Journal of Sport Management and Marketing* 2 (1–2), 119–133. doi:10.1504/IJSMM.2007.011394.

- Lehtonen, J. & Mustola, K. (toim.) 2004. "Eihän heterotkaan kerro..." - Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä. Helsinki: Työministeriö, 20–21.
- Lehtonen, J. 2007. Seksuaalisen suhtautumisen ja sukupuolen moninaisuuden liittyvä syrjintä. Teoksessa O. Lepola, & S. Villa (toim.) *Syrjintä Suomessa 2006*. Helsinki: Hakapaino, 18–65.
- Lepola, O. 2018. Koko ajan jännittyneenä - Moniperusteinen syrjintä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokemana. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön julkaisuja 2018:51.
- Lickel, B., Hamilton, D., Wieczorkowska, G., Lewis, A., Sherman, S., Uhles, A. 2000. Varieties of Groups and the Perception of Group Entitativity. *Journal of Personality and Social Psychology* 78 (2), 223–246. doi:10.1037/0022-3514.78.2.223.
- Liikuntalaki 2015. 2§/26.2.2020/390.
- Lilleaas, U-B. 2007. Masculinities, sport, and emotions. *Men and Masculinities* 10 (1), 39–53. doi:10.1177/1097184X07299329.
- Luoto, R. 2009. Kyselytutkimuksen suunnittelu. *Duodecim* 125 (15), 1647–1653.
- Mazzie, L. 2014. Michael Sam and the NFL locker room: How masculinities theory explains the way we view gay athletes. *Marquette Sports Law Review* 25 (1), 129–162.
- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 2, opiskelijalaitos. 3. painos. Helsinki: International Methelp Ky.
- Miller, S. 2016. "How to bully a girl": Sexual drama and the negotiating of gendered sexuality in high school. *Gender & Society*, 30(5), 721–744. Miller, S. A. (2016). "How to bully a girl": Sexual drama and the negotiating of gendered sexuality in high school. *Gender & Society*, 30(5), 721–744. <https://doi.org/10.1177/0891243216664723> Viitattu 2.6.2021. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0891243216664723>
- Morrow, R. & Gill, D. 2003. Perceptions of Homophobia and Heterosexism in physical education. *American Alliance for Health, physical Education, Recreation and Dance* 74 (2), 205–214. doi:10.1080/02701367.2003.10609082.
- Mullin, E. M. 2013. Scale Development: Heterosexist Attitudes in Women's Collegiate Athletics. *Measurement in Physical Education and Exercise Science* 17 (1), 1–21. doi:10.1080/1091367X.2013.741357.
- Mäntylä, N., Kivelä, J., Ollila, S. & Perttola, L. 2013. Pelastakaa koulukiusattu! Koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa tarkastelussa. Kunnallisalan

- kehittämissäätiö. Viitattu 13.5.2021. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2015/12/Pelastakaa_Koulukiusattu.pdf.
- Nissinen, J. & Sassi, P. 2020. Sukupuoli-identiteetti ja seksuaalinen suuntautuminen. Teoksessa P. Brusila, K. Kero, J. Piha & M. Räsänen (toim.) *Seksuaalilääketiede*. Helsinki: Duodecim, 121–132.
- Nissinen, J. 2006. Seksuaalinen suuntautuminen. Teoksessa D. Apter, L. Väisänen & K. Kaimola (toim.) *Seksuaalisuus.1. Painos*. Jyväskylä: Duodecim, 130–156.
- Nuorisolaki 2016. 2§/13.12.2020/1285.
- Oikeusministeriö. 2020. Syrjäntä Suomessa 2017–2019 - Tietoraportti. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2020:20. Viitattu 25.1.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-847-9>.
- Ommundsen, Y., Roberts, G. C., Lemyre, P. & Miller, B. W. 2006. Parental and coach support or pressure on psychosocial outcomes of pediatric athletes in soccer. *Clinical Journal of Sport Medicine* 16 (6), 522–526.
- Osborne, D. & Wagner, W. 2007. Exploring the relationship between homophobia and participation in core sports among high school students. *Social Perspectives* 50 (4), 597–613. doi:10.1525/sop.2007.50.4.597.
- Oswalt, S. B & Vargas T. M. 2013. How safe is the playing field? Collegiate coaches' attitudes towards gay, lesbian, and bisexual individuals. *Sport in Society* 16 (1), 120–132. doi:10.1080/17430437.2012.690407.
- Peltola, M. 2020. Ristiriitainen maskuliinisuuskerronta ja tunteiden jakamisen mahdollisuudet poikien läheisyyksissä. *Sociologia* 57 (1), 65–81.
- Petty, L. & Trussell, D. E. 2017. Experiences of identity development and sexual stigma for lesbian, gay, and bisexual young people in sport: 'Just survive until you can be who you are'. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health* 10 (2), 176–189. doi:10.1080/2159676X.2017.1393003.
- Pimiä, K. 2020. Yhdenvertaisuus on jokapäiväistä työtä myös liikunnassa ja urheilussa. Teoksessa P. Berg, K. Lehtonen & M. Salasuo (toim.) "Siitä on pikemminkin vaiettu" - Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 151, sarja: Liike, 23–25.

- Priyadharshini, E. & Pressland, A. 2016. Doing femininities and masculinities in a” feminized sporting arena: The case of mixed-sex cheerleading. *Sport in Society* 19 (8–9), 1234–1248. doi:10.1080/17430437.2015.1096253.
- Pyykkönen, T. 2016. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa - taustaselvitys valtion liikuntaneuvostolle ja sen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvojaostolle. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:1.
- Rainey, D. & Granito, V. 2010. Normative rules for trash-talk among college athletes: An exploratory study. *Journal of Sport Behaviour* 33 (3), 276–294.
- Rankin, S. & Weber, G. 2014. Mind, body and sport: Harrasment and discrimination – LGBTQ student-athletes. Teoksessa National collegiate athletic association, Mind body and sport: Understanding and supporting student-athlete mental wellness. Itsenäinen julkaisija.
- Rave, J. M., Perez, L. M. & Poyatos, M. C. 2007. The social construction of gender in Spanish physical education students. *Sport, Education, and Society* 12 (2), 141–158. doi:10.1080/13573320701287460.
- Ravel, B. & Rail, G. 2007. On the limits of “Gaie” spaces: Discursive constructions of women’s sport in Quebec. *Sociology of Sport Journal* 24, 402–420. doi:10.1123/ssj.24.4.402.
- Ryttyläinen, K. & Valkama, S. 2010. Seksuaalisuus hoitotyössä. 2. painos. Helsinki: Edita.
- Salmekangas, M. 2005. Muutu. Puutu. - Oppilaitoksen yhdenvertaisuusopas. 1. Painos. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Sand, T., Fasting, K., Chroni, S. & Knorre, N. 2011. Coaching behavior: any consequences for the prevalence of sexual harassment? *International Journal of Sports Science & Coaching* 6 (2), 229–241.
- Sanders, K. 2015. Mean girls, homosociality and football: An education on social and power dynamics between girls and women. *Gender and Education* 27 (7), 887–908. doi:10.1080/09540253.2015.1096921.
- Santalahti, T. 2017. Sukupuolen moninaisuus ja seksuaalinen suuntautuneisuus. Viitattu 19.1.2020. <https://www.koulunterveyskirjasto.fi/aihe/seksi/seksuaalisuuden-monimuotoisuus>.
- Schrimshaw, E. & Siegel, K. & Downing, M. & Parsons, J. 2013. Disclosure and concealment of sexual orientation and the mental health of non-gay-identified, behaviorally bisexual men. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 81 (1), 141–153.

- Seta ry. 2021. Sateenkaarisanasto. Viitattu 30.3.2021.
<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>.
- Stirling, A., Bridges, E., Cruz, L. & Montjoy, M. 2011. Canadian academy of sport and exercise medicine position paper: Abuse harassment and bullying in sport. *Clinical Journal of Sport Medicine* 21 (5), 385–391.
- Suomen Mielenterveys ry. 2021. Joukkuehenki ja yhdessäolo. Viitattu 12.5.2021.
<https://mieli.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%A4oiminta/lapset-ja-nuoret/liikunta-ja-valmennus/joukkuehenki-ja-yhdess%C3%A4olo>.
- Suomen Mielenterveys ry. 2021. Seksuaalisuus on osa ihmisyyttä. Viitattu 1.3.2021.
<https://mieli.fi/fi/mielenterveys/ihmissuhteet/seksuaalisuus-osa-ihmisyytt%C3%A4>.
- Suomen Valmentajat. 2018. Vastuullinen valmennus – valmentajan ja urheilijan oikeudet ja velvollisuudet. Viitattu 3.3.2021.
<https://www.suomenvalmentajat.fi/uutiset/vastuullinen-valmennus-valmentajan-ja-urheilijan-oikeudet-ja-velvollisuudet/>.
- Suomen Valmentajat. 2019. Valmentaa kuin nainen - tiivistelmä tuloksista. Viitattu 31.5.2021.
https://www.suomenvalmentajat.fi/site/assets/files/4109/tiivistelma_tuloksista_2019.pdf.
- Symons, C. M., O’Sullivan, G. A. & Polman, R. 2017. The impacts of discriminatory experiences on lesbian, gay and bisexual people in sport. *Annals of Leisure Research* 20 (4), 467–489. doi:10.1080/11745398.2016.1251327.
- Tasa-arvolaki 2014. 1§/13.1.2021/1329.
- Tasa-arvovaltuutettu. 2012. Tasa-arvo urheilussa ja liikunnassa. Viitattu 3.3.2021. <https://tasa-arvo.fi/urheilu-ja-liikunta>.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Sukupuolten tasa-arvo: Syrjintä. Viitattu 13.2.2020.
<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/syrjinta>.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Tasa-arvosanasto. Viitattu 19.1.2020.
<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>.
- Tilastokeskus. 2013. Sateenkaariperheet tuovat väriä tilastoihin. Viitattu 1.3.2021
- Turk, M. 2018. A case study: Inclusion of student-athletes who identify as sexual minority at an NCAA division I institution. University of Arkansas, Fayetteville. Theses and Dissertations, 2843.

- Turpeinen, S., Jaako, J., Kankaanpää, A. & Hakamäki, M. 2011. Liikunta ja tasa-arvo 2011 – Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:33. Viitattu 13.3.2021. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75383/OKM33.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- UNESCO. 2016. Out in the open. Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/expression. United Nations Educational, Scientific and cultural organization. Viitattu 20.3.2020. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245825>.
- Valtion liikuntaneuvosto. 2021. Valtion liikuntaneuvoston lausunto: Luonnos valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi. Viitattu 13.5.2021. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2021/01/VLN-lausunto-Luonnos-valtioneuvoston-koulutuspoliittiseksi-selonteoksi.pdf>.
- Valtioneuvosto. 2017. Tasa-arvobarometri. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2018:8. Viitattu 14.5.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf.
- Vertommen, T., Kampen, J., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Uzieblo, K. & Van Den Eede F. 2017. Profiling perpetrators of interpersonal violence against children in sport based on a victim survey. *Child Abuse & Neglect* 63, 172–182.
- Vilka, H. 2011. Seksuaalinen häirintä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Waldron, J. J. 2019. Four perspectives for understanding LGBTIQ people in sport. Teoksessa V. Krane (toim.), *Sex, gender, and sexuality in sport: Queer inquiries*. London: Routledge, 15–32.
- Williams, S. M., Frey, L. M., Stage, D. L. & Cerel, J. 2018. Exploring lived experience in gender and sexual minority suicide attempt survivors. *American Journal of Orthopsychiatry* 88 (6), 691–700.
- Women's Sports Foundation. 2016. Homophobia and sports policy recommendations. Viitattu 25.3.2020. <https://www.womenssportsfoundation.org/wp-content/uploads/2016/07/homophobia-homophobia-and-sport-policy-recommendations-the-foundation-position.pdf>.

- Yandall, M. M. 2014. Dreams include pregnant bellies or being passed around the frat house: Investigating heteronormativity in sport. Teoksessa B. Brummett & A. W. Ishak (toim.), Sports and identity: New agendas in communication. New York, NY: Routledge, 164–188.
- Yhdenvertaisuuslaki 2014. 1§/8§/10§/13§/29.1.2020/1325.
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu. 2020. Mikä on syrjintää? Viitattu 4.3.2020. <https://www.syrjinta.fi/mika-on-syrjintaa->.
- Yle.fi. 2019. Voiko jääkiekkoilijan homoseksuaalisuus olla este urahaaveille? Homoudestaan kertonut Janne Puhakka: ”Pelkäsin, että voin sulkea joitain ovia itseltäni”. Viitattu 15.4.2020. <https://yle.fi/urheilu/3-11039863>.
- Zipp, J. F. 2011. Sport and sexuality: Athletic participation by sexual minority and sexual majority adolescents in the U.S. Sex Roles 64 (1), 19–31. doi:10.1007/s11199-010-9865-4.